

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

О.М. Зборовська
Н.О. Волошко
Н.І. Климович

ОХОРОНА ПРАЦІ

ЗА ВИДАМИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальний
посібник

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ**

**О.М. ЗБОРОВСЬКА
Н.О. ВОЛОШКО
Н.І. КЛИМОВИЧ**

ОХОРОНА ПРАЦІ (ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Дніпропетровськ
2013

УДК 331.45
ББК 65.247
3 41

Рецензент:

В.Є. Момот, доктор економічних наук, професор.

Навчальний посібник «Охорона праці (за видами економічної діяльності)» містить лекційний матеріал, після кожної теми подано питання для самостійного опрацювання, тестові завдання, додатки, в яких наведено типові положення, нормативні документи та схеми з охорони праці, основні терміни і поняття, перелік рекомендованої літератури. Завдання мають використовуватися для самостійного вивчення дисципліни «Охорона праці (за видами економічної діяльності)», набуття практичних навичок прийняття науково обґрунтованих рішень у галузі охорони праці на підставі чинного законодавства.

© О.М. Зборовська, Н.О. Волошко,
Н.І. Климович, 2013

© Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2013

ISBN 978-966-434-286-2

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програма дисципліни «Охорона праці (за видами економічної діяльності)».....	5
Тема 1. Міжнародні норми в галузі охорони праці.....	10
Тема 2. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі.....	36
Тема 3. Система управління охороною праці в організації.....	54
Тема 4. Травматизм та професійні захворювання в галузі. Розслідування нещасних випадків.....	73
Тема 5. Спеціальні розділи охорони праці в галузі професійної діяльності.....	99
Тема 6. Актуальні проблеми охорони праці в наукових дослідженнях.....	117
Тема 7. Основні заходи пожежної профілактики на галузевих об'єктах.....	125
Тема 8. Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці.....	151
Тема 9. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві.....	161
Основні терміни та їх визначення.....	182
Література.....	191

ВСТУП

Навчальний посібник розроблено відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21.10.2010 р. № 969/922/216 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 9 листопада 2010 р. за № 1057/18352.

Дисципліна «Охорона праці в галузі» – нормативна, яка вивчається у вищих закладах з метою формування у майбутніх фахівців знань щодо стану і проблем охорони праці в галузі, складових і функціонування системи управління охороною праці, методів і засобів забезпечення умов виробничого середовища і безпеки праці в галузі згідно з чинними законодавчими та іншими нормативно-правовими актами.

У посібнику наведено правові та організаційні основи охорони праці в галузі, а саме: розглянуто систему управління охороною праці в галузі та на підприємстві, порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, основні положення соціального страхування від нещасного випадку та професійного захворювання, аналіз та управління умовами праці. Особлива увага приділяється менеджменту охорони праці як нової якості в управлінні діяльністю з охорони праці.

Вивчення дисципліни «Охорона праці в галузі» необхідно здійснювати послідовно, за темами, дотримуючись такого порядку: вивчення матеріалу і конспектування основних положень та вимог нормативних документів, розрахункових співвідношень; перевірка знань шляхом самостійних відповідей на контрольні питання; виконання розрахункових завдань, що наведені в цьому посібнику.

Навчальний посібник «Охорона праці (за видами економічної діяльності)» уклали: О.М. Зборовська, д-р екон. наук, доцент (теми 1–3), Н.О. Волошко, канд. екон. наук, доцент (теми 4–6) та Н.І. Климович, ст. викладач (теми 7–9).

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«Охорона праці (за видами економічної діяльності)»

Тема 1. Міжнародні норми в галузі охорони праці

Соціальне партнерство (соціальний діалог) в охороні праці. Соціальне партнерство як принцип законодавчого та нормативно-правового забезпечення охорони праці. Соціальний діалог в Європейському Союзі.

Охорона праці як невід’ємна складова соціальної відповідальності. Визначення та основні принципи соціальної відповідальності. Міжнародні норми соціальної відповідальності. Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність». Міжнародний стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності». Вимоги до забезпечення охорони праці в структурі соціальної відповідальності.

Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці. Охорона праці – частина соціальної політики ЄС. Директиви ЄС з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄС «Про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та гігієни праці працівників».

Трудові норми Міжнародної організації праці. Конвенції та Рекомендації МОП. Основні Конвенції МОП у галузі охорони праці.

Міжнародне співробітництво у галузі охорони праці. Основні напрями співробітництва. Організація Об’єднаних Націй. Всесвітня організація охорони здоров’я. Міжнародна агенція з атомної енергії. Міжнародна організація праці. Європейський Союз. Співдружність Незалежних Держав.

Тема 2. Основні законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі

Законодавчі та нормативно-правові акти з охорони праці в галузі. Показчик нормативно-правових актів з питань охорони праці. Галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Положення про організацію системи управління охороною праці в галузі.

Тема 3. Система управління охороною праці в організації

Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП). Забезпечення функціону-

вання та побудова СУОП в організації. Положення про СУОП, структура та зміст його розділів.

Елементи системи управління охороною праці, міжнародний стандарт OHSAS 18001:2007. Політика в галузі охорони праці. Планування. Впровадження і функціонування СУОП. Перевірки і коригувальні дії. Аналіз з боку керівництва.

Примірний розподіл функціональних обов'язків з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства галузі. Пріоритет функцій забезпечення безпеки. Ефективність функціональної структури СУОП.

Планування заходів з охорони праці. Види планування та контролю стану охорони праці. Виявлення, оцінка та зменшення ризиків небезпечних подій. Облік і аналіз показників охорони праці. Плани локалізації і ліквідації аварійних ситуацій та аварій. Мета та основні параметри планів. Аналітична та оперативна частини Плану.

Інтегровані системи менеджменту в галузі охорони праці. Основні складові інтегрованої системи менеджменту. Функціональні та організаційні особливості.

Галузеві системи управління охороною праці. Мета та принципи функціонування. Організаційна та функціональна структури СУОП.

Регіональні системи управління охороною праці, мета, принципи та основні функції. Служби охорони праці місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Тема 4. Травматизм та професійні захворювання в галузі. Розслідування нещасних випадків

Загальні положення та визначення. Мета та завдання розслідування нещасних випадків. Обов'язки роботодавця щодо розслідування нещасних випадків. Обставини, за яких проводиться розслідування.

Установлення зв'язку нещасного випадку з виробництвом.

Розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і отруєнь на виробництві. Розслідування нещасних випадків. Спеціальне розслідування нещасних випадків. Розслідування професійних захворювань. Організація розслідування, склад комісій з розслідування, основні документи.

Розслідування та облік аварій. Розслідування інцидентів та невідповідностей.

Особливості розслідування та обліку нещасних випадків не виробничого характеру.

Дослідження та профілактика виробничого травматизму. Звітність та інформація про нещасні випадки, аналіз їх причин. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. Поділ травм за ступенем тяжкості. Методи дослідження виробничого травматизму.

Основні технічні та організаційні заходи щодо профілактики травматизму та професійної захворюваності в галузі.

Тема 5. Спеціальні розділи охорони праці в галузі професійної діяльності

Аналіз умов праці у галузі за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. Загальні вимоги безпеки в галузі. Вимоги безпеки під час експлуатації основного технологічного обладнання, при підготовці сировини та при виробництві продукції. Вимоги безпеки до розміщення обладнання та утримання робочих місць. Забезпечення безпеки контрольно-вимірювальних приладів, автоматизованих систем управління, сигналізації та зв'язку.

Вимоги до санітарного контролю за станом повітря робочої зони. Вимоги до засобів індивідуального захисту.

Особливості заходів електробезпеки на підприємствах галузі.

Вимоги безпеки до виробничих і допоміжних приміщень. Утримання території підприємств галузі. Особливості охорони праці при ремонтних роботах, під час вантажно-розвантажувальних робіт. Вимоги безпеки праці під час експлуатації систем опалення, вентиляції і кондиціонування повітря.

Вимоги до працівників певних категорій і порядок допуску їх до роботи.

Санітарно-гігієнічні вимоги до умов праці в галузі. Шкідливі хімічні речовини, біологічні фактори, виробничий пил. Вібрація, шум, інфразвук, ультразвук. Виробничі випромінювання. Мікроклімат робочої зони.

Важкість праці: динамічні, статичні навантаження. Напруженість праці. Увага, напруженість аналізаторних функцій, емоційна та інтелектуальна напруженість, монотонність праці.

Тема 6. Актуальні проблеми охорони праці в наукових дослідженнях

Вимоги безпеки до лабораторних приміщень та обладнання для наукових досліджень.

Організація наукових досліджень та основні наукові проблеми в галузі охорони праці. Наукова база охорони праці. Наці-

ональний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці, галузеві науково-дослідні інститути з питань охорони праці, відділи та лабораторії з питань охорони праці галузевих науково-дослідних інститутів. Кафедри охорони праці та інші підрозділи вищих навчальних закладів.

Програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Загальнодержавна (національна), галузеві, регіональні програми.

Аналіз професійного та виробничого ризиків. Аналіз, прогнозування, профілактика травматизму та професійної захворюваності. Мета і методи аналізу. Використання статистичної звітності і актів розслідування нещасних випадків і професійних захворювань в аналітичній роботі. Показники частоти та тяжкості травматизму. Автоматизовані системи управління охороною праці, обліку, аналізу та дослідження травматизму.

Тема 7. Основні заходи пожежної профілактики на галузевих об'єктах

Класи виробничих та складських приміщень за вибуховою та пожежною небезпекою. Вогнестійкість будівельних конструкцій і матеріалів.

Протипожежні перешкоди. Забезпечення безпечної евакуації персоналу. Пожежна безпека технологічного устаткування, електрообладнання, систем опалення, вентиляції. Державний пожежний нагляд. Пожежна профілактика при проектуванні і експлуатації промислових об'єктів, будинків, споруд, технологічного обладнання.

Пожежна сигналізація і зв'язок. Засоби гасіння пожеж. Протипожежне водопостачання. Первинні засоби пожежогасіння. Автоматичні засоби пожежогасіння на об'єктах галузі.

Тема 8. Державний нагляд і громадський контроль за станом охорони праці

Органи державного нагляду за охороною праці. Основні принципи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

Держгірпромнагляд. Права і відповідальність посадових осіб Держгірпромнагляду. Перелік питань для здійснення планових заходів державного нагляду у сфері промислової безпеки та охорони праці.

Проведення державного нагляду за охороною праці. Види та основні параметри проведення наглядових заходів.

Тема 9. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві

Завдання страхування від нещасного випадку. Принципи та види страхування.

Суб'єкти та об'єкти страхування. Види страхування. Страховий ризик і страховий випадок. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Правління Фонду. Виконавча дирекція Фонду. Страхові експерти з охорони праці, їх функції і повноваження. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів. Джерела фінансування Фонду. Страхові тарифи. Страхові виплати. Обов'язки та права суб'єктів страхування від нещасних випадків. Обов'язки Фонду. Права та обов'язки застрахованої особи. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника.

МІЖНАРОДНІ НОРМИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

1.1. Трудові норми Міжнародної організації праці

Міжнародна організація праці (МОП) (англ. International Labour Organization) – спеціалізована установа Ліги Націй, а після Другої світової війни – Організації Об'єднаних Націй (ООН), що була заснована у 1919 р. урядами різних країн для підтримки міжнародного співробітництва у справі забезпечення миру в усьому світі й зменшення соціальної несправедливості за рахунок поліпшення умов праці. У ХХІ ст. першочерговими завданнями діяльності Міжнародної організації праці є підтримка демократії і соціального діалогу, боротьба з бідністю і безробіттям, заборона дитячої праці.

У роботі МОП беруть участь представники роботодавців, організацій трудящих та представники урядових структур. У 1946 р. МОП стала першою спеціалізованою установою ООН.

Структурно МОП складається з Міжнародної Конференції праці, Адміністративної Ради та Міжнародного Бюро праці.

Міжнародна Конференція праці – вищий орган МОП, і тому її називають також Всесвітнім Парламентом праці (проводиться щороку у червні за участю представників всіх країн-членів, розробляє і затверджує міжнародні норми праці у вигляді конвенцій і рекомендацій).

Міжнародне Бюро праці – постійний секретаріат організації, її адміністративний і виконавчий орган, дослідний та інформаційний центр. Спостерігає за дотриманням прийнятих і ратифікованих конвенцій, видає праці із соціально-трудова питань, що становлять міжнародний інтерес.

МОП приймає різні конвенції і розробляє рекомендації, а також встановлює міжнародні стандарти у сфері праці, зайнятості, професійної підготовки, умов праці, соціального забезпечення, безпеки праці й здоров'я.

Конвенції Міжнародної організації праці, які ратифіковано Україною:

1. Конвенція про обмеження тривалості робочого часу на промислових підприємствах до 8 годин на день та 48 годин на тиждень № 1 (укр., рос.).

2. Конвенція МОП № 2 про безробіття 1919 року.

3. Конвенція про зайнятість жінок до та після пологів № 3 (укр., рос.).

4. Конвенція про працю жінок у нічний час № 4.

5. Конвенція про мінімальний вік приймання дітей на роботу в промисловості № 5.

6. Конвенція про нічну працю підлітків у промисловості № 6.

7. Конвенція про визначення мінімального віку для допуску дітей на роботу в морі № 7.

8. Конвенція про допомогу по безробіттю у випадку втрати або аварії корабля № 8 (укр., рос.).

9. Конвенція про працевлаштування моряків № 9.

10. Конвенція про мінімальний вік допуску дітей на роботу в сільському господарстві № 10 (укр., рос.).

11. Конвенція про права на організацію та об'єднання працівників у сільському господарстві № 11 (укр., рос.).

12. Конвенція про відшкодування шкоди у разі нещасних випадків на роботі у сільському господарстві № 12 (укр., рос.).

13. Конвенція про використання свинцевого білила в малярній справі № 13 (укр., рос.).

14. Конвенція про застосування щотижневого відпочинку на промислових підприємствах № 14 (укр., рос.).

15. Конвенція про обов'язковий медичний огляд дітей та підлітків, зайнятих на борту суден № 16 (укр., рос.).

16. Конвенція про відшкодування працівникам під час нещасних випадків на виробництві № 17.

17. Конвенція про відшкодування працівникам під час професійних захворювань № 18.

18. Конвенція про рівноправність громадян країни та іноземців у галузі відшкодування працівникам під час нещасних випадків № 19.

19. Конвенція про нічну роботу в пекарнях № 20.

20. Конвенція про спрощення процедури інспекції емігрантів на борту суден № 21.

21. Конвенція про трудові договори моряків № 22.

22. Конвенція про репатріацію моряків № 23.

23. Конвенція про страхування на випадок хвороби працівників промислових і торговельних підприємств та домашніх служників № 24.

24. Конвенція про страхування на випадок хвороби працівників у сільському господарстві № 25.

25. Конвенція про запровадження процедури встановлення мінімальної заробітної плати № 26.

26. Конвенція про зазначення ваги важких вантажів, що їх перевозять на судах № 27 (укр., рос.)

27. Конвенція про захист від нещасних випадків працівників, зайнятих на навантаженні та розвантаженні суден № 28.

28. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29.

29. Конвенція про регулювання робочого часу в торгівлі та установах № 30 (укр., рос.).

30. Конвенція про обмеження робочого часу у вугільних шахтах № 31.

31. Конвенція про захист від нещасних випадків працівників, зайнятих на навантаженні або розвантаженні суден (переглянута 1932 року) № 32 (укр., рос.).

32. Конвенція про вік приймання дітей на непромислові роботи № 33.

33. Конвенція про платні бюро найму № 34.

34. Конвенція про обов'язкове страхування по старості працівників промислових і торговельних підприємств, осіб вільних професій, а також надомників і домашніх служників № 35.

35. Конвенція про обов'язкове страхування за віком працівників у сільському господарстві № 36.

36. Конвенція про обов'язкове страхування по інвалідності працівників промислових та торговельних підприємств, осіб вільних професій, надомників і домашніх служників № 37.

37. Конвенція про обов'язкове страхування на випадок інвалідності працівників у сільському господарстві № 38.

38. Конвенція про обов'язкове страхування на випадок втрати годувальника працівників промислових і торговельних підприємств, осіб вільних професій, працівників-надомників і домашніх служників № 39 (укр., рос.).

39. Конвенція про обов'язкове страхування на випадок втрати годувальника працівників агропромислового комплексу № 40 (укр., рос.).

40. Конвенція про працю жінок у нічний час (переглянута 1934 року) № 41.

41. Конвенція про відшкодування працівникам у разі професійних захворювань (переглянута у 1934 році) № 42 (укр., рос.).

42. Конвенція про тривалість робочого часу на автоматичних заводах по виробництву листового скла № 43.

43. Конвенція про допомогу особам, котрі є безробітними з незалежних від них обставин № 44.

44. Конвенція про використання праці жінок на підземних роботах у шахтах будь-якого роду № 45 (укр., рос.).

45. Конвенція про скорочення робочого часу до сорока годин на тиждень № 47 (укр., рос.).

46. Конвенція про запровадження міжнародної системи співробітництва у збереженні прав мігрантів на пенсію по інвалідності, старості та на випадок втрати годувальника № 48 (укр., рос.).

47. Конвенція про скорочення робочого часу на складувних заводах № 49.

48. Конвенція про регулювання деяких особливих систем вербування працівників № 50.

49. Конвенція про щорічні оплачувані відпустки № 52.

50. Конвенція про мінімальну кваліфікацію капітана та інших осіб командного складу торговельних суден № 53 (укр., рос.).

51. Конвенція про щорічні оплачувані відпустки морякам № 54.

52. Конвенція про зобов'язання судновласників у разі хвороби, травми або смерті моряків № 55 (укр., рос.).

53. Конвенція про страхування моряків на випадок хвороби № 56.

54. Конвенція про робочий час на борту суден та склад суднового екіпажу № 57.

55. Конвенція про техніку безпеки в будівельній промисловості № 62 (укр., рос.).

56. Конвенція про статистику заробітної плати і тривалості робочого часу в основних галузях гірничодобувної та обробної промисловості, зокрема у цивільному і промисловому будівництві, а також у сільському господарстві № 63.

57. Конвенція про регулювання письмових трудових контрактів працівників з корінного населення № 64.

58. Конвенція про карні санкції за порушення трудових контрактів працівниками з корінного населення № 65.

59. Конвенція про тривалість робочого часу і відпочинку на дорожньому транспорті № 67.

60. Конвенція про харчування і столове обслуговування екіпажів на борту суден № 68.

61. Конвенція про видачу судновим кухарям свідоцтв про кваліфікацію № 69 (укр., рос.).

62. Конвенція про соціальне забезпечення моряків № 70.

63. Конвенція про пенсії морякам № 71.

64. Конвенція про оплачувані відпустки морякам № 72.

65. Конвенція про медичний огляд моряків № 73 (укр., рос.).

66. Конвенція про видачу матросам свідоцтв про кваліфікацію № 74 (укр., рос.).

67. Конвенція про медичний огляд дітей та підлітків з метою виявлення їхньої придатності до праці у промисловості № 77 (укр., рос.).

68. Конвенція про медичний огляд дітей та підлітків з метою виявлення їхньої придатності до праці на непромислових роботах № 78 (укр., рос.).

69. Конвенція про обмеження нічної праці дітей та підлітків на непромислових роботах № 79 (укр., рос.).

70. Конвенція Міжнародної організації праці про частковий перегляд Конвенцій, прийнятих Генеральною Конференцією Міжнародної організації праці на своїх перших двадцяти восьми сесіях з метою забезпечення виконання в майбутньому деяких формальних обов'язків, покладених згаданими Конвенціями на Генерального Секретаря Ліги Націй, і внесення в ці Конвенції деяких додаткових поправок, що витікають з ліквідації Ліги Націй та перегляду Статуту Міжнародної організації праці № 80.

71. Конвенція Міжнародної організації праці № 81 1947 року про інспекцію праці у промисловості й торгівлі (укр., рос.).

72. Конвенція про соціальну політику на територіях за межами метрополії № 82.

73. Конвенція про застосування міжнародних трудових норм до територій за межами метрополії № 83.

74. Конвенція про право на об'єднання та регулювання трудових конфліктів на територіях за межами метрополії № 84.

75. Конвенція про інспекцію праці на територіях за межами метрополії № 85.

76. Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію № 87 (укр., рос.).

77. Конвенція про організацію служби зайнятості № 88.

78. Конвенція про нічну працю жінок у промисловості (переглянута в 1948 році) № 89 (укр., рос.).

79. Конвенція про нічну працю підлітків у промисловості (переглянута 1948 року) № 90 (укр., рос.).

80. Конвенція про оплачувані відпустки морякам (переглянута 1949 року) № 91 (укр., рос.).

81. Конвенція про приміщення для екіпажу на борту суден (переглянута 1949 року) № 92 (укр., рос.).

82. Конвенція про положення про працю в договорах, що укладаються державними органами влади № 94.

83. Конвенція про захист заробітної плати № 95 (укр., рос.).

84. Конвенція про платні бюро з найму (переглянута 1949 року) № 96.

85. Конвенція про працівників-мігрантів (переглянута 1949 року) № 97 (укр., рос.).

86. Конвенція про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів № 98.

87. Конвенція про процедуру встановлення мінімальної заробітної плати в сільському господарстві № 99.

88. Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100.

89. Конвенція про оплачувані відпустки в сільському господарстві № 101.

90. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення № 102 (укр., рос.).

91. Конвенція про охорону материнства (переглянута в 1952 році) № 103 (укр., рос.).

92. Конвенція про відміну кримінальних санкцій за порушення трудових договорів працівниками з корінного населення № 104.

93. Конвенція про скасування примусової праці № 105 (укр., рос.).

94. Конвенція про щотижневий відпочинок в торгівлі та установах № 106.

95. Конвенція про захист і інтеграцію корінного та іншого населення, що веде племінний та напівплемінний спосіб життя, у незалежних державах № 107.

96. Конвенція про національні посвідчення особи моряків № 108.

97. Конвенція про заробітну плату, робочий час на борту суден та склад суднового екіпажу (переглянута у 1958 році) № 109.

98. Конвенція про умови праці на плантаціях № 110.

99. Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять № 111 (укр., рос.).

100. Конвенція про мінімальний вік рибалок, що приймаються на роботу № 112.

101. Конвенція про медичний огляд рибалок № 113 (укр., рос.).
102. Конвенція про трудові договори рибалок № 114.
103. Конвенція про захист працівників від іонізуючої радіації № 115 (укр., рос.).
104. Конвенція про частковий перегляд конвенцій, прийнятих Генеральною Конференцією Міжнародної організації праці на своїх перших тридцяти двох сесіях, з метою уніфікації положень про підготовку Адміністративною радою Міжнародного бюро праці доповідей про застосування конвенцій.
105. Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики № 117 (укр., рос.).
106. Конвенція про рівноправність громадян країни та іноземців і осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення № 118 (укр., рос.).
107. Конвенція про забезпечення машин захисними пристроями № 119 (укр., рос.).
108. Конвенція про гігієну в торгівлі та установах № 120 (укр., рос.).
109. Конвенція про політику в галузі зайнятості № 122 (укр., рос.).
110. Конвенція про медичний огляд молодих людей з метою визначення їхньої придатності до праці на підземних роботах у шахтах і копальнях № 124 (укр., рос.).
111. Конвенція про свідцтва щодо кваліфікації рибалок № 125.
112. Конвенція про приміщення для екіпажу на борту риболовних суден № 126 (укр., рос.).
113. Конвенція про максимальний вантаж, допустимий для перенесення одним працівником № 127 (укр., рос.).
114. Конвенція про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника № 128 (укр., рос.).
115. Конвенція Міжнародної організації праці № 129 1969 року про інспекцію праці в сільському господарстві.
116. Конвенція про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби № 130 (укр., рос.).
117. Конвенція Міжнародної організації праці № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються (укр., рос.).
118. Конвенція про оплачувані відпустки № 132 (переглянута у 1970 році) (укр., рос.).
119. Конвенція про приміщення для екіпажу на борту суден (додаткові положення) № 133 (укр., рос.).

120. Конвенція про запобігання виробничим нещасним випадкам серед моряків № 134 (укр., рос.).

121. Конвенція про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються № 135 (укр., рос.).

122. Конвенція про захист від небезпеки отруєння бензолом № 136 (укр., рос.).

123. Конвенція про соціальні наслідки нових методів обробки вантажів у портах № 137.

124. Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу № 138 (укр., рос.).

125. Конвенція 1974 року про боротьбу з небезпекою, спричинюваною канцерогенними речовинами й агентами у виробничих умовах, та заходи профілактики (№ 139) (укр., рос.).

126. Конвенція про оплачувані учбові відпустки № 140.

127. Конвенція про організації сільських працівників та їхню роль в економічному і соціальному розвитку № 141 (укр., рос.).

128. Конвенція про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів № 142 (укр., рос.).

129. Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення № 143 (укр., рос.).

130. Конвенція МОП № 144 Тристоронні консультації для сприяння застосуванню міжнародних трудових норм.

131. Конвенція про безперервність зайнятості моряків № 145 (укр., рос.).

132. Конвенція про щорічні оплачувані відпустки морякам № 146.

133. Конвенція МОП № 147 про мінімальні норми на торговельних суднах 1976 року (укр., рос.).

134. Конвенція про захист працівників від професійного ризику, спричиненого забрудненням повітря, шумом та вібрацією на робочих місцях № 148 (укр., рос.).

135. Конвенція про зайнятість та умови праці й життя сестринського персоналу № 149 (укр., рос.).

136. Конвенція Міжнародної організації праці № 150 про адміністрацію праці: роль, функції та організація (укр., рос.).

137. Конвенція про захист права на організацію та процедури визначення умов зайнятості на державній службі № 151 (укр., рос.).

138. Конвенція про техніку безпеки та гігієну праці на портових роботах № 152.

139. Конвенція Міжнародної організації праці 1979 року № 153 про тривалість робочого часу та періоди відпочинку на дорожньому транспорті (укр., рос.).

140. Конвенція МОП № 154 про сприяння колективним переговорам 1981 року.

141. Конвенція про безпеку та гігієну праці та виробниче середовище № 155 (укр., рос.).

142. Конвенція про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками № 156.

143. Конвенція про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення № 157 (укр., рос.).

144. Конвенція МОП № 158 про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця 1982 року.

145. Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159 (укр., рос.).

146. Конвенція про статистику праці № 160 (укр., рос.).

147. Конвенція 1985 року про служби гігієни праці (Конвенція № 161) (укр., рос.).

148. Конвенція про охорону праці при використанні азбесту № 162 (укр., рос.).

149. Конвенція про соціально-побутове обслуговування моряків у морі та в порту № 163 (укр., рос.).

150. Конвенція про охорону здоров'я та медичне обслуговування моряків № 164 (укр., рос.).

151. Конвенція про соціальне забезпечення моряків (переглянута) № 165.

152. Конвенція про репатріацію моряків (переглянута) № 166 (укр., рос.).

153. Конвенція про безпеку та гігієну праці у будівництві № 167 (укр., рос.).

154. Конвенція про сприяння зайнятості та захист від безробіття № 168 (укр., рос.).

155. Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах № 169.

156. Конвенція про безпеку в застосуванні хімічних речовин на виробництві № 170 (укр., рос.).

157. Конвенція про нічну працю № 171 (укр., рос.).

158. Конвенція про умови праці в готелях, ресторанах та аналогічних закладах № 172 (укр., рос.).

159. Конвенція Міжнародної організації праці № 173 1992 року про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця.

160. Конвенція про запобігання великим промисловим аваріям № 174.
161. Конвенція про роботу на умовах неповного робочого часу № 175 (укр., рос.).
162. Конвенція про безпеку та гігієну праці на шахтах № 176.
163. Конвенція про надомну працю № 177 (укр., рос.).
164. Конвенція про інспекцію умов праці та побуту моряків № 178 (укр., рос.).
165. Конвенція про найм та працевлаштування моряків № 179 (укр., рос.).
166. Конвенція про робочий час моряків і склад суднового екіпажу № 180 (укр., рос.).
167. Конвенція про приватні агентства зайнятості № 181 (укр., рос.).
168. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182.
169. Конвенція про перегляд Конвенції (переглянутої) 1952 року про охорону материнства № 183.
170. Конвенція 2001 року про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві № 184 (укр., рос.).
171. Конвенція (переглянута) про посвідчення особи моряків № 185.
172. Конвенція Міжнародної організації праці 2006 року про працю в морському судноплаванні.
173. Конвенція про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці № 187.
174. Конвенція про працю в риболовецькому секторі № 188.

1.2. Правові засади діяльності ЄС у сфері охорони праці

Правові засади політики ЄС у сфері охорони праці базуються на положеннях Договору про заснування Європейського Співтовариства, ст. 136 (колишня ст. 117) якого визначає, що Співтовариство і держави-члени, пам'ятаючи про фундаментальні соціальні права, які визначені Європейською соціальною хартією, підписаною 18 жовтня 1961 року в Турині, та Хартією Співтовариства про фундаментальні соціальні права робітників від 1989 року, матимуть на меті сприяння зайнятості, поліпшення умов життя та праці з метою уможливлення їх гармонізації у ході постійного поліпшення, відповідний соціальний захист, діалог між управліннями і працівниками, розвиток люд-

ських ресурсів для забезпечення довготривалого рівня зайнятості та боротьби зі звільненнями. З цією метою Співтовариство і держави-члени вживатимуть заходів, які враховуватимуть відмінності національної практики, особливо у сфері контрактних відносин, а також потребу підтримувати конкурентоспроможність економіки Співтовариства.

Євросоюз, на відміну від Європейських співтовариств, має «усічену» міжнародну правосуб'єктність, що зумовлено якісною відмінністю його складових частин. Європейський Союз є чітко структурованим об'єднанням. Його організаційно-інституційну структуру складають: Європейська Рада, Рада Євросоюзу, Європейський парламент, Європейська комісія, Суд Євросоюзу та суд I інстанції, Економічний та Соціальний комітети, Суд аудиторів, Європейський інвестиційний банк, комітет регіонів та інші. Агенції Європейського Союзу (European Union agencies) – це установи ЄС, які керуються європейським публічним правом; відрізняються від інституцій Спільноти (Рада, Парламент, Комісія тощо) і мають власний юридичний статус.

Агенції створюються відповідно до актів вторинного законодавства ЄС для виконання специфічних технічних, наукових або адміністративних завдань.

Агенції, що підтримують соціальний діалог на європейському рівні:

– Європейський центр розвитку професійної освіти – European Centre for the Development of Vocational Training, Cedefop (м. Салоніки, Греція);

– Європейська фундація з поліпшення умов життя та праці – European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, EUROFOUND (м. Дублін, Ірландія);

– Європейська агенція зі здоров'я та безпеки праці – European Agency for Safety and Health at Work, EU-OSHA (м. Більбао, Іспанія).

Особливе місце в реалізації заходів політики ЄС у сфері охорони праці має Дорадчий комітет з безпеки та здоров'я праці, який було створено 27 червня 1974 р. Кожна держава-член ЄС представлена у Комітеті двома офіційними представниками від уряду, двома членами профспілки та двома представниками асоціації роботодавців. Крім того, на засіданнях Комітету можуть бути присутніми також представники Європейської Конфедерації Профспілок та Європейської Асоціації Роботодавців. Дорадчий комітет з безпеки та здоров'я праці бере активну участь у розробці програм роботи Єврокомісії у сфері щодо охо-

рони праці, а також у підготовці директив з цих питань. Залучення до роботи Комітету представників держав, роботодавців та працівників є дуже важливим для узгодження позицій та здійснення реальних кроків з удосконалення умов праці, забезпечення здоров'я та безпеки працівників.

1.3. Соціальний діалог в Європейському Союзі й Україні

В Україні згідно із законом «Про соціальний діалог в Україні», який набрав чинності з 18.01.2011 р., передбачено формування порядку утворення, склад та організацію роботи Національної тристоронньої соціально-економічної ради та територіальних соціально-економічних рад у регіонах.

Соціальний діалог – процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин.

Соціальний діалог здійснюється на національному, галузевому, територіальному та локальному (підприємство, установа, організація) рівнях на тристоронній або двосторонній основі.

До сторін соціального діалогу належать:

– *на національному рівні* – профспілкова сторона, суб'єктами якої є об'єднання професійних спілок, які мають статус всеукраїнських; сторона роботодавців, суб'єктами якої є об'єднання організацій роботодавців, які мають статус всеукраїнських; сторона органів виконавчої влади, суб'єктом якої є Кабінет Міністрів України;

– *на галузевому рівні* – профспілкова сторона, суб'єктами якої є всеукраїнські профспілки та їх об'єднання, що діють у межах певного виду або кількох видів економічної діяльності; сторона роботодавців, суб'єктами якої є всеукраїнські об'єднання організацій роботодавців, що діють у межах певного виду або кількох видів економічної діяльності; сторона органів виконавчої влади, суб'єктами якої є відповідні центральні органи виконавчої влади;

– *на територіальному рівні* – профспілкова сторона, суб'єктами якої є профспілки відповідного рівня та їх об'єднання, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці; сторона роботодавців, суб'єктами якої

є організації роботодавців та їх об'єднання, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці; сторона органів виконавчої влади, суб'єктами якої є місцеві органи виконавчої влади, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. На території відповідної адміністративно-територіальної одиниці стороною соціального діалогу можуть бути органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законодавством;

– на локальному рівні – сторона працівників, суб'єктами якої є первинні профспілкові організації, а в разі їх відсутності – вільно обрані для ведення колективних переговорів представники (представник) працівників; сторона роботодавця, суб'єктами якої є роботодавець та/або уповноважені представники роботодавця.

Для участі у колективних переговорах з укладення колективних договорів, тристоронніх або двосторонніх угод та у міжнародних заходах склад суб'єктів профспілкової сторони та сторони роботодавців визначається за критеріями репрезентативності.

1.4. Міжнародні стандарти SA 8000 «Соціальна відповідальність» та ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності»

Стандарт SA 8000 (опублікований у 1997 р., переглянутий у 2001 р.) створено з метою сприяти постійному поліпшенню умов наймання і здійснення працівниками трудової діяльності, виконання етичних норм цивілізованого суспільства.

Структура стандарту включає чотири розділи, в одному з яких містяться критерії соціальної відповідальності та опис вимог до системи керування компанією, які охоплюють: політику, аналіз і перевірку з боку керівництва, представників компанії, планування і впровадження, оцінку і вибір постачальників, прийняття коригувальних дій, доступ до проведення перевірок тощо.

Стандарт містить специфічні вимоги у сфері соціальної відповідальності, що стосуються використання дитячої праці (визначений мінімальний робочий вік – 15 років), можливості примусової праці (зокрема, обов'язкова тюремна праця), тривалості робочого часу (зокрема, загальна тривалість робочого тижня не повинна перевищувати 48 годин на регулярній основі, персонал повинен мати як мінімум один вихідний день кожні сім

днів, понаднормові роботи не повинні перевищувати 12 годин на тиждень і застосовуватися тільки у виняткових випадках і мають виплачуватися преміальні), питань оплати праці (зокрема, зарплата працівника не повинна бути нижчою за рівень мінімальних галузевих стандартів плюс дохід; не повинна зменшуватися внаслідок дисциплінарних покарань; має бути чітко визначена документально і виплачуватися відповідно до законодавства готівкою або будь-яким іншим способом, зручним для працівника), застосування дисциплінарних заходів (зокрема, не допускається застосування або сприяння застосуванню тілесних покарань, фізичного примусу, словесних образ), неприйнятність будь-якого виду дискримінації (зокрема, при прийомі на роботу, виплаті компенсацій, доступі до навчання, просуванні, звільненні, виході на пенсію; заснованої на расовій чи кастовій приналежності, національності, релігії, інвалідності, статі, сексуальній орієнтації, членстві в профспілках, політичних поглядах).

Стандарт ISO 26000 – це добровільна настанова з соціальної відповідальності і не є документом, що передбачає сертифікацію, як, наприклад, ISO 9001 та ISO 14001. Ним визначаються основні принципи соціальної відповідальності, зокрема:

- підзвітність (організація має звітувати щодо впливу від своєї діяльності на суспільство і довкілля);

- прозорість (організація має бути прозорою в її рішеннях і діяльності, які впливають на інших);

- етична поведінка (організація повинна приймати і застосовувати стандарти етичної поведінки, які найповніше відповідатимуть її призначенню та сфері діяльності);

- взаємодія з зацікавленими сторонами (організації слід поважати, розглядати інтереси зацікавлених сторін та всесторонньо взаємодіяти з ними);

- правові норми (організації слід дотримуватися всіх чинних законів і правил, вживати заходів, аби бути обізнаною про застосовувані нею закони і правила, інформувати тих осіб в організації, хто відповідальний за дотримання законів і правил, і знати, що таких законів і правил дотримуються);

- міжнародні норми (організації слід поважати міжнародні норми в тих випадках, коли ці норми є важливими для сталого розвитку і добробуту суспільства);

- права людини (організація повинна визнавати важливість і загальність прав людини, зазначених у Всесвітній Декларації з прав людини).

Питання для вивчення

1. Соціальне партнерство як принцип законодавчого та нормативно-правового забезпечення охорони праці. Соціальний діалог в Європейському Союзі.
2. Міжнародні норми соціальної відповідальності.
3. Законодавча основа Євросоюзу з питань охорони праці.
4. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці.
5. Організація Об'єднаних Націй. Всесвітня організація охорони здоров'я.
6. Директиви ЄС з охорони праці. Рамкова директива 89/391/ЄС «Про введення заходів, що сприяють поліпшенню безпеки та гігієни праці працівників».
7. Трудові норми Міжнародної організації праці. Конвенції та Рекомендації МОП.
8. Основні Конвенції МОП в галузі охорони праці.
9. Міжнародне співробітництво у галузі охорони праці. Основні напрями співробітництва. Організація Об'єднаних Націй.
10. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці. Всесвітня організація охорони здоров'я.
11. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці. Міжнародна агенція з атомної енергії.
12. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці. Міжнародна організація праці.
13. Міжнародне співробітництво в галузі охорони праці. Європейський Союз.

Тестові завдання

1. Соціальний діалог – це:

- 1) процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин;
- 2) процес досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень між клієнтами підприємства;
- 3) процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сто-

ронами соціального діалогу, які представляють інтереси усіх суб'єктів підприємницької та комерційної діяльності.

2. Скільки в ЄС міжнародних норм МОП, прийнятих Міжнародною конфедерацією праці:

- 1) майже 250;
- 2) майже 100;
- 3) майже 300;
- 4) майже 50.

3. Коли було прийнято стандарт SA 8000:

- 1) у 1999 році;
- 2) у 1993 році;
- 3) у 1997 році;
- 4) у 2008 році?

4. Система менеджменту, заснована на вимогах SA 8000, має загальні вимоги з:

- 1) ISO 14001;
- 2) ISO 9001;
- 3) ISO 26000;
- 4) ISO 26001.

5. Які стандарти ISO передбачають сертифікацію:

- 1) ISO 26000;
- 2) ISO 9001 та ISO 14001;
- 3) ISO 26000 та ISO 9001;
- 4) 26000 та ISO 14001?

6. Коли було створено Міжнародну Організацію праці:

- 1) у 1919 році;
- 2) у 1978 році;
- 3) у 2011 році;
- 4) у 1935 році?

7. Коли почала функціонувати Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ):

- 1) у 200 році;
- 2) у 1948 році;
- 3) у 1933 році;
- 4) у 1975 році?

8. Зазначте принцип праці, який визначено у Глобальному Договорі ООН:

1) комерційні компанії повинні забезпечувати та поважати захист прав людини, проголошених на міжнародному рівні комерційні компанії повинні забезпечувати, щоб їхня власна діяльність не сприяла порушенню прав людини;

2) комерційні компанії повинні підтримувати свободу зібрань і дієве визнання права на колективні угоди;

3) комерційні компанії повинні протидіяти будь-яким формам корупції, включаючи здирицтво.

9. Зазначте екологічний принцип, який визначено у Глобальному Договорі ООН:

1) комерційні компанії повинні забезпечувати та поважати захист прав людини, проголошених на міжнародному рівні;

2) комерційні компанії повинні дотримуватися превентивних підходів до екологічних проблем;

3) комерційні компанії повинні забезпечувати, щоб їхня власна діяльність не сприяла порушенню прав людини;

4) комерційні компанії повинні підтримувати свободу зібрань і дієве визнання права на колективні угоди.

10. Зазначте антикорупційний принцип, який визначено у Глобальному Договорі ООН:

1) комерційні компанії повинні забезпечувати та поважати захист прав людини, проголошених на міжнародному рівні;

2) комерційні компанії повинні дотримуватися превентивних підходів до екологічних проблем;

3) комерційні компанії повинні забезпечувати, щоб їхня власна діяльність не сприяла порушенню прав людини;

4) комерційні компанії повинні протидіяти будь-яким формам корупції, включаючи здирицтво.

ДОДАТКИ

КОНВЕНЦІЯ 1

Конвенція про обмеження тривалості робочого часу на промислових підприємствах до 8 годин на день та 48 годин на тиждень¹

Генеральна конференція Міжнародної організації праці, скликана у Вашингтоні урядом Сполучених Штатів Америки 29 жовтня 1919 року, ухваливши затвердити деякі пропозиції щодо «застосування принципу 8-годинного робочого дня чи 48-годинного робочого тижня», що є першим пунктом порядку денного Вашингтонського засідання Конференції, вирішивши надати цим пропозиціям форми міжнародної конвенції, ухвалює нижченаведену Конвенцію, яка може називатися Конвенцією про робочий час у промисловості 1919 року і має бути затверджена членами Міжнародної організації праці відповідно до положень Статуту Міжнародної організації праці:

Стаття 1

1. Відповідно до мети цієї Конвенції термін «промислове підприємство» охоплює, зокрема:

а) шахти, кар'єри та інші підприємства, де видобувають корисні копалини;

б) підприємства, на яких предмети виробляються, змінюються, очищуються, ремонтуються, оздоблюються, проходять кінцеву стадію обробки та підготовки до продажу, руйнуються чи знищуються, або на яких матеріали трансформуються; серед них суднобудівні підприємства та підприємства, де виробляється, трансформується та передається електроенергія або рухова сила будь-якого виду;

в) підприємства з будівництва, реконструкції, утримання, ремонту, переробки чи демонтажу будь-яких будівель, залізничних колій, трамвайних ліній, портів, доків, пірсів, каналів, внутрішніх водних шляхів, доріг, тунелів, мостів, віадуків, каналізаційних систем, водостоків, колодязів, телеграфного чи телефонного обладнання, електричного устаткування, газових служб, служб водопостачання або інших служб з будівництва, а також роботи з підготовки до будівництва і закладання фундаменту, що передують будь-яким роботам чи спорудам;

¹Дата набуття чинності: 13 червня 1921 р.

д) підприємства з перевезення пасажирів чи товарів автомобільними шляхами, залізницею, морськими чи внутрішніми водними шляхами, куди входять оброблення вантажів у доках, на причалах, причалах або складах, але за винятком перенесення вручну.

2. Положення про перевезення морем та внутрішніми водними шляхами будуть визначені на спеціальній конференції щодо зайнятості на морських та внутрішніх водних шляхах.

3. Компетентні органи в кожній країні визначають лінію поділу між промисловістю, з одного боку, та торгівлею і сільським господарством — з другого.

Стаття 2

Тривалість робочого часу осіб, зайнятих на будь-якому державному або приватному промисловому підприємстві чи в будь-якому з його філіалів, крім підприємств, на яких працюють тільки члени однієї родини, не може перевищувати 8 годин на день і 48 годин на тиждень, за винятком передбачених випадків:

а) положення цієї Конвенції не повинні застосовуватись до осіб, які виконують функції спостереження або управління, та до осіб, чия робота вимагає конфіденційності;

б) якщо за законом, звичаєм чи угодою між організаціями роботодавців та працівників або, де таких організацій немає, між представниками роботодавців та працівників, тривалість робочого часу один чи більше днів на тиждень менша ніж 8 годин, тоді обмеження щодо 8 годин може бути перевищено в інші дні тижня з дозволу компетентного органу або за згодою між такими організаціями чи представниками за умови, що в жодному з випадків, передбачених цим пунктом, щоденне обмеження відносно 8 годин не буде перевищено більше ніж на одну годину;

с) коли працівники зайняті позмінно, дозволяється завантажувати їх більше ніж на 8 годин у будь-який один день та на 48 годин у будь-який один тиждень, якщо середня кількість годин за 3 тижні або менший період не перевищує 8 годин на день і 48 годин на тиждень.

Стаття 3

Обмеження робочого часу, передбачене статтею 2, може бути перевищено у разі нещасного випадку чи його загрози, або у разі термінової роботи, потрібної для машин чи заводу, або через нездоланні обставини, але лише до того часу, поки це потрібно для запобігання серйозному порушенню звичайного режиму роботи підприємства.

Стаття 4

Максимальна тривалість робочого часу, передбачена статтею 2, може бути також перевищена тоді, коли є технічна потреба в неперервності процесу, але за умови, що кількість робочих годин не повинна перевищувати в середньому 56 годин на тиждень. Таке регулювання робочого часу в жодному разі не повинно будь-яким чином впливати на дні відпочинку, які національне законодавство може передбачати для працівників, зайнятих у цих процесах, як компенсацію за інші щотижневі дні відпочинку.

Стаття 5

1. У виняткових випадках, коли визнано, що положення статті 2 не можуть застосовуватись, але тільки в цих випадках, угодам між організаціями працівників та роботодавців щодо подовженого щоденного робочого дня може бути надано чинності постанов, якщо уряд, якому ці угоди буде передано, ухвалить таке рішення.

2. Середня тривалість робочого часу на тиждень, обчислена залежно від кількості тижнів, охоплених будь-якою такою угодою, не може перевищувати 48 годин.

Стаття 6

1. Правила, встановлені державними органами, мають визначати для промислових підприємств:

a) сталі винятки, які можуть бути допущені щодо підготовчих або додаткових робіт, котрі неодмінно повинні проводитись поза межами робочого часу, встановленими для загальної роботи підприємства або окремих категорій працівників, чия робота здебільшого переривчаста;

b) тимчасові винятки, які можуть бути допущені, щоб підприємство могло у надзвичайних випадках справитися із збільшеним навантаженням на роботі.

2. Ці правила може бути встановлено лише після консультацій з відповідними організаціями роботодавців та працівників, якщо такі організації є. Ці правила мають встановлювати максимум додаткового часу в кожному випадку, і розмір ставки, що виплачуватиметься за понаднормовий час, не може бути менший ніж 1,25 звичайної ставки.

Стаття 7

1. Кожний уряд подаватиме Міжнародному бюро праці:

a) список промислових процесів, які класифікуються як такі, що мають бути неодмінно неперервними, згідно зі статтею 4;

б) повну інформацію щодо дії угод, згаданих у статті 5; і
с) повну інформацію щодо правил, прийнятих відповідно до статті 6, та щодо їхнього застосування.

2. Міжнародне бюро праці подаватиме щорічну доповідь з цих питань Генеральній конференції Міжнародної організації праці.

Стаття 8

1. Для спрощення втілення в життя положень цієї Конвенції від кожного роботодавця вимагається:

а) повідомляти через вивішування об'яв на видних місцях на підприємстві або в іншому відповідному місці, чи якимось іншим чином, схваленим урядом, про час початку і закінчення роботи, а де робота проводиться позмінно – про початок і закінчення кожної зміни; ці години встановлюються таким чином, щоб тривалість не перевищувала обмежень, передбачених цією Конвенцією, і після того, коли про них буде повідомлено, вони не повинні змінюватися, за винятком, коли це робитиметься в такий спосіб і з таким повідомленням, які може схвалити уряд;

б) повідомляти таким самим чином про перерви для відпочинку, що надаються в період роботи, які не вважаються частиною робочого часу;

с) вести облік за формою, передбаченою законом чи правилами кожної країни, всього відпрацьованого додаткового робочого часу згідно зі статтями 3 і 6 цієї Конвенції.

2. Використання на робочому місці будь-якої особи поза межами годин, визначених згідно з пунктом а), або протягом перерв, визначених згідно з пунктом б) параграфу 1 цієї статті, розглядатиметься як порушення закону.

Стаття 9

Для застосування цієї Конвенції до Японії передбачаються такі зміни і умови:

а) термін «промислове підприємство» охоплює, зокрема: підприємства, перелічені в пункті а) статті 1;

підприємства, перелічені в пункті б) статті 1, за умови, що на них зайнято принаймні 10 працівників;

підприємства, перелічені в пункті с) статті 1, оскільки ці підприємства компетентні органи визначаються як «фабрики»;

підприємства, перелічені в пункті d) статті 1, за винятком підприємств з перевезення пасажирів або вантажів дорогами, з оброблення вантажів у доках, на пристанях, на причалах, складах, а також у разі перенесення вручну; і незалежно від

числа зайнятих осіб такі перелічені в пунктах b) і c) статті 1 підприємства, які можуть бути оголошені компетентним органом дуже небезпечними або пов'язаними із шкідливими процесами;

b) фактичний робочий час осіб п'ятнадцятирічного віку або старших на будь-якому державному чи приватному підприємстві, або у будь-якому з його філіалів не може перевищувати 57 годин на тиждень, за винятком промисловості обробки шовку-сирцю, де обмеження може бути встановлено до 60 годин на тиждень;

c) фактичний робочий час осіб п'ятнадцятирічного віку або старших на будь-якому державному чи приватному підприємстві, або у будь-якому з його філіалів, і всіх шахтарів, незалежно від віку, зайнятих на підземних роботах у шахтах, в жодному разі не може перевищувати 48 годин на тиждень;

d) обмеження робочого часу може бути змінено у разі забезпечення умов, передбачених у статтях 2, 3, 4 і 5 цієї Конвенції, але в жодному разі співвідношення між тривалістю такої зміни і тривалістю основного робочого тижня не може бути більшим, ніж встановлено у цих статтях;

e) щотижневий безперервний відпочинок протягом 24 годин повинен надаватися всім категоріям працівників;

f) положення японського фабричного законодавства, котрі обмежують застосування лише підприємствами з п'ятнадцятьма і більше працівниками, має бути змінено так, щоб це законодавство застосовувалось до підприємств з десятьма і більше працівниками;

g) положення вищезгаданих параграфів цієї статті мають набути чинності не пізніше 1 липня 1922 року, за винятком того, що положення статті 4, змінені в пункті d) цієї статті, набудуть чинності не пізніше 1 липня 1923 року;

h) п'ятнадцятирічний вік, передбачений у пункті c) цієї статті, має бути підвищено не пізніше 1 липня 1925 року до шістнадцяти років.

Стаття 10

У Британській Індії принцип 60-годинного робочого тижня буде прийнято для всіх працівників, зайнятих у галузях промисловості, що на цей час підпадають під чинність фабричних законів, виданих урядом Індії, на шахтах і на таких ділянках залізничної служби, які буде визначено з цією метою компетентними органами. Будь-яка зміна цього обмеження, ухвалена компе-

тентним органом, повинна відповідати положенням статей 6 і 7 цієї Конвенції. В інших відношеннях положення цієї Конвенції не застосовуватимуться до Індії, але нові положення про обмеження робочого часу в Індії буде розглянуто на одному з наступних засідань Генеральної конференції.

Стаття 11

Положення цієї Конвенції не застосовуються до Китаю, Персії та Сіаму, але положення, що обмежують робочий час у цих країнах, буде розглянуто на одному з наступних засідань Генеральної конференції.

Стаття 12

У разі застосування цієї Конвенції до Греції дата, від якої її положення набудуть чинності згідно зі статтею 19, може бути перенесена не пізніше ніж на 1 липня 1923 року для таких промислових підприємств:

- 1) виробництво сірководню,
- 2) виробництво кислоти,
- 3) дубильне виробництво,
- 4) паперові фабрики,
- 5) друкарні,
- 6) лісопильні заводи,
- 7) склади для зберігання та виготовлення тютюну,
- 8) розробка корисних копалин відкритим способом,
- 9) ливарні цехи,
- 10) виробництво вапна,
- 11) фарбувальне виробництво,
- 12) скляне виробництво (склодуви),
- 13) газові заводи (кочегари),
- 14) навантаження та розвантаження товарів;

і не пізніше ніж на 1 липня 1924 року для таких промислових підприємств:

1) механічні галузі: виробництво двигунів, сейфів, вагів, ліжок, цвяхів, дробу; виплавка чавуну, бронзи, олова; лудильне виробництво, виробництво гідравлічної апаратури;

2) галузі будівельної промисловості: печі для випалювання вапна, виробництво цементу, штукатурки, черепиці, виробництво цегли і тротуарних плит, гончарне виробництво, обробка мармуру, земляні та будівельні роботи;

3) текстильна промисловість: різноманітні прядильні й ткацькі фабрики, за винятком фарбувальних цехів;

4) харчова промисловість: борошномельне виробництво, пекарні, макаронні фабрики, виноробство, виробництво алкоголю та безалкогольних напоїв, олійництво, пивоварні заводи, виробництво морозива та газових напоїв, виготовлення кондитерських виробів та шоколаду, виробництво ковбас та консервів, бойні та обробка м'яса;

5) хімічна промисловість: виробництво синтетичних барвників, скляне виробництво (крім складувного), виробництво есенцій на скипидарі та винному камені, виробництво кисню та фармацевтичних продуктів, виробництво лляної олії, виробництво гліцерину, виробництво карбіду кальцію, виробництво газу (крім роботи кочегарів);

6) шкіряна промисловість: взуттєві фабрики, виробництво шкіряних товарів;

7) паперова та поліграфічна промисловість: виробництво конвертів, облікових книг, коробок, мішків, палітурні, літографічні та цинкогравірувальні роботи;

8) виробництво одягу: пошиття верхнього одягу, спідньої білизни та її оздоблення, прасувальні майстерні, пошиття постільної білизни, вироблення штучних квітів, пір'я та оздоблень, капелюшні та парасолькові фабрики;

9) деревообробна промисловість: столярні майстерні, бондарне виробництво, виробництво меблів та стільців, виготовлення рам для картин, виробництво щіток і віників;

10) електропромисловість: електростанції, виробництво електроустаткування;

11) суходільний транспорт: працівники залізниць і міського транспорту, кочегари, водії та кучери.

Стаття 13

У разі застосування цієї Конвенції в Румунії дата, від якої її положення набудуть чинності згідно зі статтею 19, може бути перенесена не пізніше, ніж на 1 липня 1924 року.

Стаття 14

Чинність положень цієї Конвенції може бути тимчасово припинена в будь-якій країні урядом у разі війни або інших надзвичайних обставин, що загрожують національній безпеці.

Стаття 15

Офіційні документи про ратифікацію цієї Конвенції згідно з положеннями Статуту Міжнародної організації праці надсилаються Генеральному директору Міжнародного бюро праці для реєстрації.

Стаття 16

1. Кожний член Міжнародної організації праці, який ратифікує цю Конвенцію, зобов'язується застосовувати її положення до своїх колоній, протекторатів і володінь, які не мають повного самоврядування:

а) за винятком тих, де через місцеві умови її положення не застосовані; або

б) з такими змінами, які можуть бути потрібні для пристосування її положень до місцевих умов.

2. Кожний член Організації повідомлятиме Міжнародне бюро праці про заходи, вжиті щодо кожної з колоній, кожного з протекторатів і володінь, які не мають повного самоврядування.

Стаття 17

Як тільки Міжнародне бюро праці зареєструє ратифікаційні документи двох членів Міжнародної організації праці, Генеральний директор Міжнародного бюро праці сповіщає про це всіх членів Міжнародної організації праці.

Стаття 18

Ця Конвенція набуває чинності від дати, коли Генеральний директор Міжнародного бюро праці розсилає таке повідомлення, і зв'язуватиме тільки тих членів Організації, чий документ про ратифікацію зареєстровано в Міжнародному бюро праці. Надалі ця Конвенція набуває чинності щодо кожного члена Організації від дати реєстрації його документа про ратифікацію в Міжнародному бюро праці.

Стаття 19

Кожний член Організації, який ратифікує цю Конвенцію, погоджується надати положенням її чинності не пізніше 1 липня 1921 року і вжити таких заходів, які будуть потрібні для того, щоб зробити їх ефективними.

Стаття 20

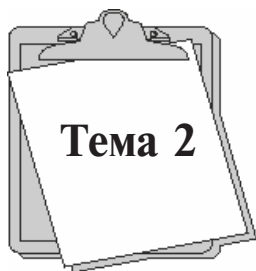
Член Організації, який ратифікував цю Конвенцію, може після десятирічного періоду від дати, з якої Конвенція початково набула чинності, денонсувати її актом про денонсацію, надісланим Генеральному директору Міжнародного бюро праці та зареєстрованим ним. Денонсація не може набути чинності раніше ніж через 1 рік після дати її реєстрації в Міжнародному бюро праці.

Стаття 21

Щонайменше 1 раз на 10 років Адміністративна рада Міжнародного бюро праці подаватиме Генеральній конференції доповідь про застосування цієї Конвенції і вирішуватиме, чи доцільно вносити до порядку денного Конференції питання про її перегляд або зміну.

Стаття 22

Французький і англійський тексти цієї Конвенції мають однакову силу.

ОСНОВНІ ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ З ОХОРОНИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ

2.1. Основні законодавчі акти з охорони праці

Основним законом, що гарантує право громадян на належні, безпечні та нешкідливі умови праці, є Конституція України (від 28 червня 1996 р. із змінами та доповненнями). У ній проголошено, що громадяни України мають право на працю, яку вони вільно обирають або на яку погоджуються.

Роботодавець (власник підприємства) зобов'язаний забезпечити працівникам безпечні та нешкідливі умови праці відповідно до вимог безпеки і гігієни праці.

Держава створює умови для повної зайнятості працездатного населення, однакові можливості для громадян у виборі професії та роду трудової діяльності, запроваджує програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки робітників.

Реалізація цих прав здійснюється через виконання вимог, викладених у законодавчих актах щодо охорони праці, а саме:

- Кодексі законів України про працю;
- Законі України «Про охорону праці»;
- Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»;
- Законі України «Про пожежну безпеку»;
- Основах законодавства України про охорону здоров'я;
- Законі України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення»;
- Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
- Законі України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»;
- Законі України «Про поводження з радіоактивними відходами»;
- Законі України «Про дорожній рух»;
- Законі України «Про колективні договори і угоди» тощо.

Закон України «Про охорону праці» № 2694-ХІІ від 14.10.1992 р. має велике соціально-економічне значення, оскільки стосується життєвих інтересів громадян. 21.11.2002 р. Верховна Рада України затвердила Закон «Про внесення змін до Закону України «Про охорону праці», який повніше відповідає вимогам європейських директив.

У «загальних положеннях», крім основних завдань організації охорони праці, чітко визначено поняття:

Роботодавець – це власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності, господарювання; **фізична особа, яка використовує найману працю.**

Працівник – це особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом).

Сфера дії Закону поширюється на всіх юридичних і фізичних осіб, які використовують найману працю та на всіх працівників.

У ст. 4 визначено основні принципи державної політики в галузі охорони праці щодо:

- пріоритету життя і здоров'я працівників;
- підвищення рівня промислової безпеки;
- соціального захисту працівників, повного відшкодування збитків особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- адаптації трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану;
- інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;
- використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва.

Розд. II «Гарантія прав на охорону праці». Трудовий договір не може містити положень, які суперечать законам та іншим нормативно-правовим актам. Під час укладання трудового договору роботодавець повинен поінформувати працівника під розписку про умови праці та наявність на його робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, можливий вплив їх на здоров'я та про права працівника на пільги і компенсації за роботу в таких умовах.

Працівнику не може пропонуватися робота, яка за медичним висновком протипоказана йому за станом здоров'я.

Усі працівники підлягають загальнообов'язковому державному страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Права *працівників на охорону праці під час роботи* передбачають, що умови праці на робочому місці, безпека, стан засобів колективного та індивідуального захисту, санітарно-побутові умови мають відповідати вимогам законодавства.

Працівник має право відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя, для людей, які його оточують, для виробничого середовища. Про що він повинен негайно повідомити безпосереднього керівника або роботодавця. Цей факт підтверджується спеціалістами з охорони праці підприємства за участю представника профспілки.

За період простою з причин, які виникли не з вини працівника, за ним зберігається середній заробіток.

Працівник має право розірвати трудовий договір, якщо роботодавець не виконує законодавства про охорону праці, не виконує вимоги колективного договору. У такому разі працівникові виплачується вихідна допомога в розмірі, передбаченому колективним договором, але не менше тримісячного заробітку.

Працівника, який за станом здоров'я відповідно до медичного висновку потребує надання легшої роботи, роботодавець повинен перевести за його згоди на таку роботу на термін, зазначений у медичному висновку, і в разі потреби встановити скорочений робочий день та організувати навчання працівника із здобуття іншої професії.

У ст. 7 визначено ***права працівників на пільги і компенсації за роботу у важких та шкідливих умовах праці.***

Працівники, зайняті в зазначених вище умовах праці, безоплатно забезпечуються лікувально-профілактичним харчуванням, молоком, газованою солоною водою, мають право на оплачувані перерви санітарно-оздоровчого призначення, скорочення тривалості робочого часу, додаткову оплачувану відпустку, пільгову пенсію тощо.

На роботах зі шкідливими і небезпечними умовами праці працівникам видаються безоплатно за встановленими нормами *спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту, мийні та знешкоджувальні засоби тощо.*

За ***ст. 9*** виплати, спрямовані на *відшкодування збитків у разі погіршення здоров'я працівників або у разі їх смерті*, має здійснювати Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Ст. 10, 11, 12 закону передбачено *вимоги щодо охорони праці жінок, неповнолітніх та інвалідів:*

— заборону застосування праці жінок на важких роботах, роботах зі шкідливими небезпечними умовами праці та підземних роботах, а також залучення жінок до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми;

— недопуск неповнолітніх до праці на важких роботах і на роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці;

— запровадження додаткових заходів щодо безпеки праці, які відповідають специфічним особливостям організму інвалідів, причому їх залучення до наднормових робіт і робіт у нічний час не допускається.

Щодо *управління охороною праці та основних обов'язків роботодавця (ст. 13)*, слід зазначити, що роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці умови праці відповідно до нормативно-правових актів, забезпечити дотримання вимог законодавства щодо прав у галузі охорони праці.

З цією метою роботодавець забезпечує функціонування *системи управління охороною праці (СУОП)*.

Ст. 16. На підприємстві з метою забезпечення пропорційної участі працівників у вирішенні будь-яких питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища за рішенням трудового колективу може створюватися *комісія з питань охорони праці*.

Ст. 17. Роботодавець зобов'язаний за свої кошти забезпечити фінансування та організувати проведення *попереднього* (під час прийняття на роботу) і *періодичного* (протягом трудової діяльності) *медичних оглядів працівників*.

За результатами періодичних медоглядів у разі потреби роботодавець повинен забезпечити реалізацію певних *оздоровчих заходів*. Медичні огляди проводяться регіональними закладами охорони здоров'я, які несуть відповідальність згідно із законодавством за відповідність медичного висновку фактичному стану здоров'я працівника.

Роботодавець має право притягнути працівника, який ухиляється від проходження обов'язкового медогляду, до дисциплінарної відповідальності, а також зобов'язаний відсторонити його від роботи без збереження заробітної плати.

Ст. 18. Працівники під час прийняття на роботу і в процесі здійснення трудової діяльності повинні проходити за рахунок роботодавця *інструктаж та навчання з питань охорони праці*.

Посадові особи під час прийняття на роботу та періодично, один раз на три роки, проходять навчання, а також перевірку знань з питань охорони праці за участі профспілок.

Порядок проведення навчання та перевірки знань визначається типовим положенням, що затверджується уповноваженим центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці.

Не допускаються до роботи працівники, у тому числі посадові особи, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці.

Ст. 19 передбачено, що *фінансування охорони праці* здійснюється роботодавцем, а витрати на загальнодержавні, галузеві та регіональні програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці і виробничого середовища реалізуються за рахунок державних та місцевих бюджетів. Так, для підприємств незалежно від форм власності або фізичних осіб витрати на охорону праці становлять не менше 0,5% суми реалізованої продукції. На підприємствах, що утримуються за рахунок бюджету, витрати на охорону праці передбачаються в державному або місцевому бюджеті й становлять не менше 0,2% фонду оплати праці.

Ст. 20 висвітлює питання щодо *регулювання питань охорони праці у колективному договорі (угоді)*, за яким сторони зобов'язані забезпечити соціальні гарантії.

Ст. 22 про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій передбачає, що роботодавці мають організувати розслідування та облік таких відповідно до положення, що затверджується Кабінетом Міністрів України за погодженням із всеукраїнським об'єднанням профспілок, та за підсумками розслідування повинні скласти акт згідно зі встановленою формою.

У разі відмови роботодавця скласти акт або незгоди потерпілого з його змістом питання вирішується посадовою особою органу Державного комітету України з нагляду за охороною праці, рішення якої є обов'язковим для роботодавця. Рішення посадової особи вищезазначеного органу може бути оскаржене у судовому порядку.

Ст. 23 про обов'язковість звітності про стан охорони праці. Роботодавець зобов'язаний інформувати працівників або осіб, уповноважених на здійснення громадського контролю за дотриманням вимог нормативно-правових актів з охорони праці, та Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань про стан охорони праці, причини аварій, нещасних випадків і професійних захворювань, а також про заходи, яких вжито для їх усунення.

З метою об'єднання зусиль для поліпшення умов праці у *ст. 24* передбачено створення *добровільних об'єднань громадян, працівників і спеціалістів з охорони праці*.

У розд. IV «*Стимулювання охорони праці*» визначено низку питань стосовно *економічного стимулювання охорони праці*:

– до працівників можуть застосовуватися будь-які заохочення за активну участь та ініціативу у здійсненні заходів щодо підвищення рівня безпеки та поліпшення умов праці;

– роботодавець зобов'язаний відшкодувати збитки, завдані внаслідок порушення вимог з охорони праці, іншим юридичним та фізичним особам, а також державі;

– роботодавець відшкодує витрати на проведення робіт з рятування потерпілих під час аварії та ліквідації наслідків, нещасного випадку або професійного захворювання, на складання санітарно-гігієнічної характеристики умов праці осіб, які проходять обстеження на наявність професійного захворювання.

Розд. V «Нормативно-правові акти з охорони праці». Нормативно-правові акти – це правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові для виконання.

Санітарні правила та норми затверджуються уповноваженим органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я.

Нормативно-правові акти з охорони праці переглядаються в міру впровадження досягнень науки і техніки, що сприяють поліпшенню безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, але не рідше одного разу на 10 років.

Стандарти, технічні умови та інші документи на засоби праці і технологічні процеси мають включати у свою структуру вимоги щодо охорони праці і погоджуватися з органами Державного комітету з нагляду за охороною праці.

У розд. VI «*Державне управління охороною праці*» передбачено, що до числа головних органів управління охороною праці слід відносити (ст. 31):

- Кабінет Міністрів України;
- уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці;
- міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;
- місцеві державні адміністрації;
- органи місцевого самоврядування.

Розд. VII «Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці» визначає структуру і особливості діючих органів, до

сфери яких входить здійснення нагляду за створенням безпечних та нешкідливих умов праці.

Державний нагляд за дотриманням законів та інших нормативних актів про охорону праці здійснюють:

- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці;
- спеціально уповноважений державний орган з питань радіаційної безпеки;
- спеціально уповноважений орган з питань пожежної безпеки;
- спеціально уповноважений державний орган з питань гігієни праці.

Діяльність цих органів регулюється законами (див. на початку лекції).

У ст. 39, 40 викладено права та встановлено відповідальність посадових осіб з нагляду за охороною праці. Вони мають право:

- безперешкодно відвідувати підконтрольні підприємства та здійснювати у присутності роботодавця або його представника перевірку дотримання законодавства;
- одержувати від роботодавця письмові або усні пояснення, звіти тощо;
- видавати обов'язкові для виконання приписи (розпорядження) про усунення порушень у галузі охорони праці;
- забороняти, зупиняти, припиняти або обмежувати експлуатацію підприємств;
- притягати до адміністративної відповідальності працівників, винних у порушенні законодавства про охорону праці;
- передавати матеріали органам прокуратури.

Громадський контроль за дотриманням законодавства про охорону праці здійснюють **профспілки** (ст. 41 і 42).

Профспілки здійснюють громадський контроль за дотриманням законодавства про охорону праці, створенням безпечних і нешкідливих умов праці, належних виробничих та санітарно-побутових умов, забезпеченням працівників спецодягом, спецвзуттям, іншими засобами індивідуального та колективного захисту. У разі загрози життю або здоров'ю працівників вони мають право вимагати від роботодавця негайного припинення робіт на робочих місцях на період, необхідний для усунення такої загрози.

Профспілки мають право на проведення незалежної експертизи умов праці, брати участь у розслідуванні причин нещасних випадків і професійних захворювань на виробництві.

У разі відсутності профспілки на підприємстві громадський контроль про охорону праці здійснює уповноважена найманими працівниками особа.

У розд. VIII «Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці» визначено низку адміністративних та інших заходів до юридичних або фізичних осіб, винних у порушенні нормативно-правових актів про охорону та безпеку праці: штрафні санкції, дисциплінарну, адміністративну, матеріальну та кримінальну відповідальності.

2.2. Стандарти безпеки праці

Після проголошення Україною незалежності стандарти (ГОСТи) визнані міждержавними. Крім того, Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт) розробляє державні стандарти України (ДСТУ). В Україні з 1995 р. діють Державний реєстр нормативно-правових актів (правил, норм, положень, інструкцій тощо), а також майже 350 міждержавних стандартів системи безпеки праці (ГОСТ ССБП) і майже 40 державних стандартів України (ДСТУ).

Реєстр Нормативно-правових актів охорони праці (НПА-ОП) – це офіційне видання, призначене для використання керівниками підприємств, посадовими особами та працівниками. Це банк даних, який складається і ведеться для забезпечення єдиного обліку та формування відповідного інформаційного фонду цих актів.

Правила, норми, стандарти безпеки праці вимагають створення безпечних машин, механізмів, інструментів, надійних засобів індивідуального та колективного захисту тощо.

Стандарти безпеки праці встановлюють загальні вимоги і норми безпеки.

Галузеві нормативні акти з охорони праці встановлюють вимоги безпеки праці в окремій галузі, наприклад, типові інструкції з безпеки праці для основних професій працівників.

2.3. Державні нормативні акти з охорони праці

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.93 р. №64 «Про заходи щодо виконання Закону України «Про охорону праці» було створено перший Державний реєстр

міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці (Реєстр ДНАОП).

Реєстр ДНАОП включав 2631 нормативний акт, у тому числі 234 міжгалузевих і 2014 галузевих, 344 міждержавні стандарти системи безпеки праці (ССБТ) і 39 державних стандартів України (ДСТУ), 697 правил, 94 норми, 200 положень і статутів, 327 інструкцій, 162 керівництв або вказівок, вимог, рекомендацій, 75 технічних умов безпеки, 49 переліків та інших нормативних актів.

Під час складання Реєстру ДНАОП враховано вимоги постанови Верховної Ради України від 12.09.91 р. № 1545-ХІІ про те, що до прийняття відповідних актів законодавства України на її території застосовуються акти законодавства Союзу РСР з питань, які не врегульовано законодавством України, за умови, що вони не суперечать Конституції і законам України.

Сьогодні на території України діє широкий спектр нормативних документів з охорони праці – від міждержавних (наприклад, ГОСТ 12. – документи системи стандартів безпеки праці – ССБТ) до нормативних документів конкретних організацій (підприємств).

До нормативно-правових актів з охорони праці належать згідно зі ст. 27 Закону України «Про охорону праці» правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові до виконання.

Система стандартів безпеки праці – це комплекс взаємопов'язаних вимог, норм і правил, що спрямовані на забезпечення безпеки праці, збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Діючі ГОСТи ССБТ мають шифр 12 і поділяються на 6 підсистем:

0 – організаційно-методичні стандарти;

1 – стандарти вимог і норм за видами небезпечних та шкідливих виробничих факторів;

2 – стандарти вимог безпеки до виробничого обладнання;

3 – стандарти вимог безпеки до виробничих процесів;

4 – стандарти вимог безпеки до засобів захисту працівників;

5 – стандарти вимог безпеки до будинків і споруд.

В Україні розробляються державні стандарти України – ДСТУ, які повинні частково замінити діючі ГОСТи і ССБТ. Наприклад, у галузі охорони праці вже діють:

– ДСТУ 2293-99. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять;

- ДСТУ 2272-93. Пожежна безпека. Терміни та визначення.
- ДСТУ 4050-2001. Спецодяг сигнальний. Жилети. Технічні умови.

Згідно з «Положенням про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд України), затвердженим Указом Президента України від 6 квітня 2011 року №408/2011, служба «опрацьовує і затверджує правила, норми, інші нормативно-правові акти з промислової безпеки, охорони праці», тобто НПАОП.

З 01.01.2007 р. державні нормативні акти з охорони праці – ДНАОП припинили своє існування.

Нормативно-правові акти з охорони праці кодуються згідно з класифікатором (КВЕД) із галузей і підгалузей промислового виробництва.

Приклад кодування нормативно-правового акта, дія якого поширюється на всі види економічної діяльності – «Правила будови і безпечної експлуатації вантажопідіймальних кранів» – НПАОП 0.00-1.01-07.

В Україні видається Показчик нормативно-правових актів з питань охорони праці (НПАОП), якій постійно оновлюється і поповнюється. Остання його редакція станом на липень 2011 р. – це переглянутий ДНАОП – містить майже 800 документів з охорони праці.

До Державного реєстру НПАОП включено нормативні акти з охорони праці, затверджені відповідними органами нагляду протягом останніх років, внесено офіційні зміни і доповнення, що містяться в інформаційних показниках, враховано зауваження міністерств і відомств щодо уточнення назв нормативних актів, дат їх затвердження тощо.

ССБТ, ДСТУ, ДСанПіН, інструкції до НПАОП не включено – за них відповідають Держспоживстандарт України та відповідні галузеві міністерства.

Види НПАОП (в уніфікованій формі для однакового застосування) мають таке цифрове позначення: правила – 1, переліки – 2, норми – 3, положення – 4, інструкції – 5, порядки – 6, інші – 7.

Реєстр НПАОП є офіційним виданням, що підлягає використанню власниками (уповноваженими ними органами) та посадовими особами підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності; посадовими особами і спеціалістами міністерств, відомств, асоціацій, корпорацій та інших об'єднань підприємств, органів державного нагляду за охороною праці, місцевих органів державної виконавчої влади.

Усі зміни та доповнення до діючих норм і правил періодично публікуються в офіційному розділі науково-виробничого журналу «Охорона праці» Держгірпромнагляду.

Нормотворення в галузі охорони праці в Україні пов'язане з аналогічним процесом в інших країнах СНД і активно розвивається.

2.4. Нормативно-правові акти підприємства

Особливістю законодавства України про охорону праці є те, що значна частина питань з охорони праці регулюється нормативно-правовими актами, прийнятими на конкретному підприємстві, в установі, організації. Порядок їх прийняття встановлюється централізованим законодавством.

За порядком прийняття локальні нормативні акти поділяються на такі, що приймаються роботодавцем самостійно або за погодженням з працівниками підприємства або їх представниками, і такі, що приймаються загальними зборами найманих працівників.

За предметом правового регулювання локальні нормативно-правові акти можна поділити на такі, що регулюють:

- організацію управління охороною праці на виробництві;
- забезпечення перспективного і поточного планування безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;
- організацію проведення навчання з питань охорони праці;
- встановлення безпечного виконання робіт і поведінки працівників на території підприємства.

За зовнішньою формою вираження локальні нормативні акти можна поділити на:

- правила (наприклад, «Правила внутрішнього розпорядку», які визначають обов'язки персоналу);
- положення («Положення про комісію з питань охорони праці», «Положення про службу охорони праці на підприємстві»);
- інструкції («Інструкція про порядок організації, та проведення зварювальних робіт на підприємстві»);
- накази (наказ «Про порядок атестації робочих місць щодо їх відповідальності нормативним актам про охорону праці»).

Прийняті локальні нормативно-правові акти з охорони праці мають відповідати чинному законодавству України, вимогам державних міжгалузевих та галузевих нормативних актів, стан-

дартам про оформлення документів, що забезпечує їх правильне розуміння.

До розробки проекту локального нормативно-правового акта залучаються представники працівників – уповноважені трудових колективів з питань охорони праці, представники профспілок, члени комісії з питань охорони праці підприємства, що представляють інтереси найманих працівників.

На роботодавця покладається обов'язок розповсюдження локальних нормативно-правових актів шляхом їх видання, тиражування, придбання у вигляді брошур, плакатів.

Важливе значення у правовому забезпеченні охорони праці на підприємстві, установі, організації належить колективному договору.

Зобов'язання сторін колективного договору з питань охорони праці передбачають систему інженерно-технічних заходів, спрямованих на забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці, запобігання виникненню виробничого травматизму і професійних захворювань, зменшення факторів шкідливого впливу на організм працюючих та скорочення кількості робочих місць зі шкідливими та важкими умовами праці, зростання культури виробництва. Такі заходи можуть бути вкладені у вигляді додатка до колективного договору.

Зобов'язання роботодавця полягають у запровадженні ефективної системи управління охороною праці шляхом створення відповідних служб, які забезпечують, комплексне вирішення питань з охорони праці, усунення причин, що призводять до нещасних випадків, у тому числі і виведення з експлуатації будівель та споруд, що перебувають у аварійному стані, проведенні лабораторних досліджень умов праці на їх відповідність законодавчо встановленим нормативам, стимулювання запровадження у виробництво екологічно чистих технологій.

До обов'язків роботодавців належать також своєчасне забезпечення працівників спецодягом, спецвзуттям, засобами індивідуального захисту, проведення навчань з питань охорони праці та обов'язкового медичного огляду, надання пільг.

Колективний договір може містити зобов'язання, що спрямовані на встановлення додаткових пільг в організації охорони праці для окремих категорій працівників, створення належних умов праці інвалідів, неповнолітніх працівників, поліпшення умов праці жінок, їх побутового та медичного обслуговування на виробництві, вивільнення жінок зі шкідливих робіт та нічних змін.

За колективним договором працівники зобов'язуються співпрацювати з роботодавцем та представниками сторін щодо виконання вимог нормативно-правових актів про охорону праці, організації безпечних та нешкідливих умов праці, вживати посиленних заходів з метою ліквідації виробничої ситуації, що загрожує життю і здоров'ю людей, навколишньому природному середовищу, виконувати вимоги правил поводження з машинним, устаткуванням та іншими засобами виробництва.

У колективний договір необхідно включати механізм економічного стимулювання за активну участь та ініціативу у здійсненні заходів підвищення безпеки та поліпшення умов праці, що передбачено Законом «Про охорону праці».

Сторони колективного договору можуть передбачити й інші пільги та гарантії у сфері охорони праці на рівні, не нижчому за передбачений законодавством, хоча можуть передбачити і вищі або додаткові гарантії.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про охорону праці» умови трудового договору не можуть містити положень, що суперечать законам та іншим нормативно-правовим актам про охорону праці. Тому у разі включення до його змісту умов, які погіршують правове становище порівняно із законодавством про охорону праці, вони визнаються недійсними.

Питання для вивчення

1. Яким Законом в Україні гарантовано право на працю?
2. Основні принципи трудового права.
3. Як ви розумієте принцип «свобода праці й занятості»?
4. Як ви розумієте принцип «виконання трудових обов'язків сторонами трудового договору»?
5. Назвіть основоположний законодавчий документ у галузі охорони праці.
6. Перелічіть основні положення, які визначає Закон «Про охорону праці».
7. Назвіть інші законодавчі акти щодо охорони праці.
8. Перелічіть існуючі нормативно-правові акти з охорони праці.
9. Які вам відомі стандарти безпеки праці?
10. Що називається реєстром Нормативно-правових актів охорони праці, його призначення?

Тестові завдання

1. Згідно з яким нормативним документом у 2011 р. в Україні передбачено формування порядку утворення, склад та організацію роботи Національної тристоронньої соціально-економічної ради та територіальних соціально-економічних рад у регіонах:

- 1) законом «Про соціальний діалог в Україні»;
- 2) законом ««Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- 3) законом Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»;
- 4) законом «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності?»

2. Трудові відносини між працівниками і роботодавцями в Україні регулюються:

- 1) законом «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- 2) законом «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»;
- 3) законом «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»;
- 4) кодексом законів про працю (КЗпП) України.

3. На скільки підсистем поділяється система стандартів безпеки праці:

- 1) 6;
- 2) 7;
- 3) 12;
- 4) 10?

4. За результатами колективних переговорів на національному рівні укладається:

- 1) генеральна угода;
- 2) галузеві (міжгалузеві) угоди;
- 3) територіальні угоди;
- 4) колективні договори.

5. За результатами колективних переговорів на галузевому рівні укладається:

- 1) генеральна угода;
- 2) галузеві (міжгалузеві) угоди;

- 3) територіальні угоди;
- 4) колективні договори.

6. За результатами колективних переговорів на територіально-му рівні укладається:

- 1) генеральна угода;
- 2) галузеві (міжгалузеві) угоди;
- 3) територіальні угоди;
- 4) колективні договори.

7. За результатами колективних переговорів на локальному рівні укладається:

- 1) генеральна угода;
- 2) галузеві (міжгалузеві) угоди;
- 3) територіальні угоди;
- 4) колективні договори.

8. Що включено до Державного реєстру Показчика нормативно-правових актів з питань охорони праці (НПАОП):

1) нормативні акти з охорони праці, затверджені відповідними органами нагляду протягом останніх років, внесені офіційні зміни і доповнення, що містяться в інформаційних показниках, враховано зауваження міністерств і відомств щодо уточнення назв нормативних актів, дат їх затвердження тощо;

2) ССБТ, ДСТУ, ДСанПіН, інструкції;

3) нормативні акти з охорони праці, затверджені відповідними органами нагляду протягом останніх років, внесені офіційні зміни і доповнення, що містяться в інформаційних показниках та ССБТ, ДСТУ, ДСанПіН, інструкції?

9. Державний нагляд за виконанням законодавчих актів з охорони праці здійснює:

- 1) органи виконавчої влади;
- 2) органи державного нагляду;
- 3) фонд соціального страхування;
- 4) роботодавць.

10. Яку відповідальність несе працівник, якщо з його провини зіпсовано обладнання:

- 1) адміністративну;
- 2) дисциплінарну;
- 3) матеріальну;
- 4) кримінальну?

ДОДАТКИ

Короткий перелік необхідної документації з питань охорони праці, яка має бути прийнята і затверджена на кожному підприємстві, організації, установі

1. Прийнятий на загальних зборах чи конференції трудового колективу Колективний договір, з урахуванням спільних рекомендацій державних органів і профспілок щодо змісту розділу «Охорона праці» (рекомендації додаються).

2. Затвержені керівником підприємства і погоджені з профспілковим комітетом Комплексні заходи (на поточний рік або п'ятирічку щодо поліпшення стану умов і охорони праці, запобігання виробничому травматизму, професійним захворюванням та аваріям).

3. Положення про організацію роботи з охорони праці на підприємстві.

4. Затвержене Положення про службу охорони праці підприємства, (установи, на основі Типового положення).

5. Положення про організацію, навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці.

6. Наказ по підприємству про затвердження осіб, які мають проводити навчання та інструктаж працюючих з питань охорони праці, а також постійно діючої комісії для перевірки знань.

7. Посадові інструкції, що визначають обов'язки та відповідальність посадових осіб усіх рівнів з урахуванням вимог охорони праці.

8. Положення чи наказ про порядок ознайомлення працівника, з яким укладається трудовий договір про умови праці на підприємстві, наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів, можливі наслідки їх впливу на здоров'я та про його права на пільги, компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства і колективного договору (ст. 6 Закону).

9. Перелік професій і наказ про організацію проведення попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників.

10. Затверджений перелік робіт з підвищеною безпекою, для виконання яких потрібне попереднє спеціальне навчання і щорічна перевірка знань працівників з питань охорони праці і щорічна перевірка знань працівників з питань охорони праці

ці (відповідно до наказу Держнаглядохоронпраці від 30.11.93 р. № 123).

11. Затверджений перелік посадових осіб, які згідно з наказом Держнаглядохоронпраці від 17.02.99 р. №27 до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) повинні проходити навчання і перевірку знань з питань охорони праці.

12. Положення (згідно з Типовим) про комісію з охорони праці підприємства, організації, установи, яка приймається на загальних зборах (конференції) трудового колективу.

13. Положення (згідно з Типовим) про роботу уповноважених трудових колективів і представників профспілок з питань охорони праці.

14. Пронумеровані, прошнуровані і скріплені печаткою журнали:

- реєстрації вступного інструктажу;
- реєстрації первинного, повторного, позапланового і цільового інструктажів;
- реєстрації нещасних випадків і професійних захворювань;
- обліку ознайомлення посадових осіб і спеціалістів з нормативними актами;
- наказами, розпорядженнями та іншими документами з питань охорони праці.

15. Перспективний і поточний плани роботи з питань поліпшення умов, безпеки і гігієни праці, усунення причин травматизму і професійних захворювань.

16. Щорічні накази по підприємству про призначення осіб, відповідальних за нагляд, технічний стан і безпечну експлуатацію об'єктів підвищеної небезпеки (крани, котли, ліфти, компресорні станції тощо), а також за експлуатацію транспортних засобів, стан пожежної безпеки, нагляд за станом будівель, споруд та ін.

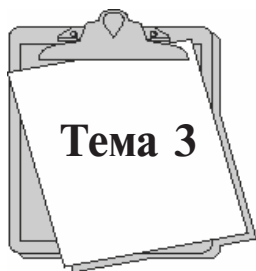
17. Норми і порядок забезпечення працівників спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту, визначення порядку зберігання, ремонту, прання, хімічного очищення, заміни в разі дострокового зносу тощо і призначення посадових осіб, відповідальних за цю роботу.

18. Порядок забезпечення працюючих мийними та знешкоджуючими засобами (мило, пасти, креми), молоком, газованою водою і призначення посадових осіб, відповідальних за цю роботу.

19. Тематичні плани і програми навчання посадових осіб, спеціалістів і працівників, що зайняті на роботах з підвищеною небезпекою, з питань охорони праці.

20. Порядок проведення лабораторних досліджень, паспортизації і атестації робочих місць на їх відповідність діючим Нормам і Правилам охорони праці.

Визначений перелік не слід вважати абсолютно повним і цілком завершеним. Власник може затверджувати нормативні акти, що регламентують ще й інші питання охорони праці, які впливають із специфіки виробництва та вимог чинного законодавства.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ В ОРГАНІЗАЦІЇ

3.1. Загальна структура управління охороною праці

Управління охороною праці (УОП) умовно має три основні центри, які саме і здійснюють комплексне управління охороною праці (рис. 1), це:

- держава;
- роботодавці;
- працівники.

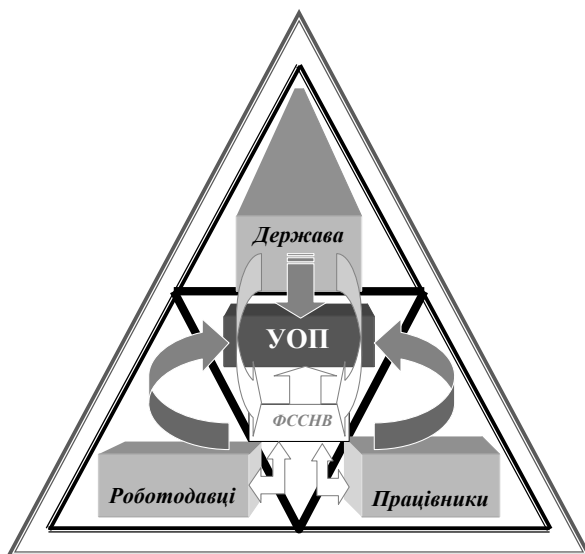

Рис. 1. Комплексне управління охороною праці

Комплексне управління охороною праці як із боку держави, так і з боку роботодавців і працівників у найбільш оптимальній формі відображено у ФССНВ (недержавна організація з од-

наковим представництвом усіх трьох вищезгаданих сторін в органах управління).

На загальнодержавному рівні управління охороною здійснює:

- Кабінет Міністрів України;
- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці;
- Генеральна прокуратура;
- ФССНВ;
- Спілка промисловців та підприємців України;
- центральні всеукраїнські органи об'єднань профспілок.

На виробничому рівні:

- роботодавець чи уповноважена ним особа;
- служба охорони праці підприємства;
- керівники відповідних структурних підрозділів і служб підприємства тощо.

3.2. Системний підхід до організації охорони праці на підприємстві

Система управління охороною праці на підприємстві (СУОПП) – це сукупність відповідних органів управління підприємством, які на підставі комплексу нормативно-правових актів, інструкцій тощо ведуть цілеспрямовану, планомірну діяльність з метою виконання поставлених завдань з охорони праці. СУОПП є цільовою підсистемою загальної системи управління підприємством, охоплює усі напрями виробничо-господарської діяльності підприємства та трудові колективи його структурних підрозділів і реалізується у вигляді цілеспрямованої діяльності посадових осіб та працівників підприємства щодо виконання чинних нормативно-правових актів з охорони праці з метою запобігання виробничому травматизму, професійній захворюваності, пожежам та аваріям.

Створення СУОПП – це, у першу чергу, визначення керівництвом підприємства політики в галузі охорони праці, а саме працезахоронної політики стосовно зобов'язань, намірів та заходів у сфері охорони праці, визначення мети роботи СУОП, об'єкта та органів управління, завдань і заходів щодо охорони праці, функцій і методів управління, побудови організаційної структури управління, створення ефективно діючих систем мотивації, контролю та обліку, аналізу, аудиту і моніторингу СУОПП,

оцінка ризиків, розробка та впровадження комп'ютеризованих технологій управління, забезпечення відповідного контролю за ефективністю роботи СУОП, створення умов для її надійного функціонування і подальшого вдосконалення.

Мета управління охороною праці на підприємстві – це реалізація конституційних прав працівників та забезпечення вимог нормативно-правових актів щодо збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці, створення безпечних та нешкідливих умов праці, покращання виробничого середовища, запобігання травматизму, профзахворюванням, пожегам та аваріям.

Об'єктом управління охороною праці на підприємстві є діяльність роботодавця або довіреної ним особи, керівників структурних підрозділів, функціональних служб і всього колективу підприємства для забезпечення належних здорових і безпечних умов праці на робочих місцях, виробничих ділянках, цехах і підприємствах у цілому, запобігання травматизму, профзахворюванням, пожегам та аваріям.

Управління охороною праці на підприємстві здійснює роботодавець або довірена ним особа, а в цехах, на виробничих ділянках, у службах, підрозділах тощо – керівники відповідних служб і підрозділів.

Суб'єктом управління в СУОП підприємства є роботодавець, а в цехах, на виробничих дільницях і в службах – **керівники** відповідних структурних підрозділів і служб. Об'єктом управління в СУОП підприємства є діяльність структурних підрозділів і служб підприємства із забезпечення безпечних і здорових умов праці на робочих місцях, виробничих дільницях, у цехах і на підприємстві взагалі.

Питання для вивчення

1. Елементи системи управління охороною праці, міжнародний стандарт OHSAS 18001:2007.
2. Ефективність функціональної структури СУОП.
3. Інтегровані системи менеджменту в галузі охорони праці.
4. Галузеві системи управління охороною праці.
5. Регіональні системи управління охороною праці, мета, принципи та основні функції.

Тестові завдання

1. Вступний інструктаж з охорони праці повинен проводити:

- 1) інженер з охорони праці;
- 2) майстер, завідувач виробництва;
- 3) начальник відділу кадрів;
- 4) усі відповіді правильні.

2. Який документ складається в установах між власником і профспілкою з питань умов і охорони праці:

- 1) угода;
- 2) колективний договір;
- 3) зобов'язання сторін.

3. Планування робіт з охорони праці буває:

- 1) перспективним;
- 2) поточним;
- 3) оперативним;
- 4) усі відповіді правильні;
- 5) жодної правильної відповіді.

4. В організаціях застосовуються такі методи управління охороною праці:

- 1) організаційні, адміністративні, економічні;
- 2) соціально-психологічні, економічні, організаційні;
- 3) організаційно-адміністративні, соціально-психологічні, економічні;
- 4) усі відповіді правильні.

5. Умови праці – це:

- 1) сукупність факторів виробничого середовища і виробничого процесу, що впливають на здоров'я і працездатність людини;
- 2) сукупність небезпечних факторів, які діють на здоров'я людини під час виробничої діяльності;
- 3) сукупність факторів виробничого середовища і трудового процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини під час виконання нею трудових обов'язків;
- 4) жодної правильної відповіді.

6. Вступний інструктаж із працівниками, новоприйнятими на роботу, проводить:

- 1) інженер з охорони праці;
- 2) працівник відділу кадрів;
- 3) юрисконсульт підприємства.

7. На роботах із підвищеною небезпекою робітники проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці:

- 1) щороку;
- 2) кожні два роки;
- 3) кожні три роки;
- 4) кожного місяця.

8. Атестація робочих місць передбачає:

- 1) виявлення на робочому місці шкідливих і небезпечних виробничих факторів та причин їх появи;
- 2) розробку комплексних заходів щодо оптимізації рівня гігієни і безпеки характеру праці та оздоровлення трудящих;
- 3) навчання працівників з техніки безпеки;
- 4) заміна небезпечного устаткування безпечним.

9. Відповідальним за безпечне проведення робіт є:

- 1) працівник, який видає наряд;
- 2) керівник робіт;
- 3) працівник, який готує робоче місце;
- 4) комісія, яка приймає екзамен з техніки безпеки;
- 5) виконавець робіт.

10. Управління охороною праці – це:

- 1) підготовка, прийняття і реалізація правових і організаційних заходів, які спрямовані на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі її діяльності;
- 2) підготовка, прийняття і реалізація науково-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів, які спрямовані на забезпечення життя, здоров'я і працездатності людини у процесі її діяльності;
- 3) пункти 1) та 2) разом.

ДОДАТКИ

Положення про систему управління охороною праці

1. Загальні положення

1. На виконання ст. 13 Закону України «Про охорону праці» система управління охороною праці на _____ (підприємство) призначена для забезпечення створення в кожному структурному підрозділі, на кожному робочому місці умов праці у відповідності з вимогами нормативних актів, а також забезпечення прав працюючих, гарантованих законодавством про охорону праці.

2. У відповідності з цілями, вказаними в пункті 1.1 цього положення, система управління охороною праці вирішує наступні основні завдання:

1. навчання працюючих безпеки праці та пропаганда питань охорони праці;

2. забезпечення безпеки виробничого обладнання;

3. забезпечення безпеки виробничих процесів;

4. забезпечення безпеки будівель і споруд;

5. нормалізація санітарно-гігієнічних умов праці;

6. забезпечення оптимальних режимів роботи і відпочинку працюючих;

7. організація лікувально-профілактичного обслуговування працюючих;

8. санітарно-побутове обслуговування працюючих;

9. професійний відбір працюючих по окремих спеціальностях.

2. Структура управління охороною праці

1. Загально керівництво системою охорони праці на підприємстві покладається на керівника підприємства.

2. Керівництво роботою по забезпеченню безпечності виробничого обладнання та автомобільної техніки покладається на механіка підприємства.

3. Керівництво роботою по забезпеченню санітарно-побутових умов праці, лікувально-профілактичного та санітарно-побутового обслуговування працюючих покладається на керівників відповідних структурних підрозділів.

4. Керівництво роботою по забезпеченню оптимальних режимів праці і відпочинку працюючих, виконанню Правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства покладається на менеджера з персоналу.

5. *Забезпечення планування фінансування засобів по охороні праці, контроль за правильним використанням коштів на ці цілі покладається на головного бухгалтера підприємства.*

6. *Керівництво роботою по забезпеченню електробезпеки покладається на головного енергетика.*

7. *Керівництво роботою по забезпеченню газобезпеки покладається на інженера-теплотехніка.*

8. *Керівництво роботою по забезпеченню пожежної безпеки покладається на заступника голови правління з питань будівництва.*

9. *Керівництво роботою по контролю за виконанням вимог законодавчих і нормативних актів по охороні праці, надання методичної допомоги керівникам структурних підрозділів по виконанню цього напрямку роботи покладається на інженера з охорони праці.*

10. *Керівництво роботою по управлінню охороною праці в структурних підрозділах, персональна відповідальність за створення та забезпечення на ділянках безпечного виконання робіт, виконання нормативних актів з охорони праці, електро-, газо-, пожежобезпеки, правил поведіння з машинами та механізмами, обладнанням та іншими засобами виробництва покладається на керівників цих структурних підрозділів.*

3. Загальні обов'язки посадових осіб підприємства в системі управління охороною праці

3.1. *У відповідності з пунктом 2.1 цього Положення керівник підприємства зобов'язаний:*

– *створити відповідні служби та призначити посадових осіб, які забезпечують вирішення конкретних питань охорони праці, розглянути та затвердити їхні посадові інструкції з конкретизацією покладених на них обов'язків;*

– *за участю профспілкового комітету (уповноваженого трудового колективу з питань охорони праці) розробляти і реалізовувати комплексні засоби по досягненню встановлених нормативів з охорони праці;*

– *забезпечити усунення причин, які викликають нещасні випадки, професійні захворювання та виконання профілактичних заходів, визначених комісіями по результатах розслідування цих причин;*

– *організовувати проведення лабораторних досліджень умов праці, атестацію робочих місць на відповідність нормативним актам про охорону праці;*

– *розглядати і затверджувати Положення, Інструкції, інші нормативні акти про охорону праці, які діють в межах підприємства;*

— через службу охорони праці, відповідні служби і структурні підрозділи підприємства здійснювати постійний контроль за виконанням робіт у відповідності з вимогами з охорони праці, електро-, газо- і пожежобезпеки;

— організовувати пропаганду безпечних методів праці, співробітничати з працівниками в сфері охорони праці;

— видавати відповідні накази і розпорядження.

— 3.2. У відповідності з пунктом 2.2 цього Положення механік зобов'язаний:

— знати виробничі процеси та обладнання, яке представляє собою підвищену небезпеку для навколишнього середовища, життя і здоров'я працюючих;

— очолювати експертну комісію по проведенню оцінки небезпечних виробничих факторів підприємства;

— розробляти, погоджувати та затверджувати в установленому порядку засоби по підвищенню рівня безпеки виробництва, передбачаючи на це необхідні матеріальні засоби;

— розробляти плани по ліквідації можливих аварій та проведенню аварійно-рятувальних робіт;

— забезпечити своєчасне виконання робіт по технічному обслуговуванню та ремонту всього технологічного обладнання та автомобільної техніки підприємства, звертаючи особливу увагу на обладнання з підвищеним фактором ризику;

— організовувати навчання своїх підлеглих з питань охорони праці;

— чітко знати і керуватися в повсякденній діяльності вимогами Правил безпеки руху на підприємстві;

— здійснювати жорсткий контроль за виконанням вимог інструкцій з охорони праці, електро-, газо-, пожежобезпеки в своєму структурному підрозділі;

— забезпечувати утримання автомобільного транспорту в технічно справному стані;

— організовувати і особисто випускати автомобілі в рейс;

— аналізувати причини ДТП і опрацьовувати засоби по їх попередженню;

— виконувати реєстрацію автомобільної техніки в ДАІ і органах Держнаглядохоронпраці;

— вести облік напрацювання автотехніки і розробляти плани її ремонту і обслуговування.

3.3 У відповідності з пунктом 2.3 цього Положення керівник структурного підрозділу зобов'язаний:

— чітко знати всі виробничі і технологічні процеси в підпорядкованому структурному підрозділі;

– забезпечувати своєчасне виконання робіт по технічному обслуговуванню і ремонту всього технологічного обладнання структурного підрозділу, не допускати виконання робіт на несправному обладнанні;

– організовувати і забезпечувати трудову та навчальну діяльність на кожному робочому місці в суворій відповідності з вимогами законодавчих та нормативних актів по охороні праці, норм та правил по електро-, газо- і пожежобезпеці;

– розробляти, погоджувати і затверджувати у встановленому порядку програми інструктажів, інструкції з охорони праці та ін.;

– особисто проводити первинний, повторний, позаплановий та цільовий інструктажі з охорони праці, вести необхідну документацію;

– не рідше одного разу на рік організовувати навчання і подати на здачу заліків по питаннях охорони праці працівників, які виконують роботи з підвищеною небезпекою;

– не допускати до роботи осіб, які не пройшли інструктаж та не здали заліки по питаннях охорони праці;

– контролювати виконання підлеглими на робочих місцях інструкцій з охорони праці, правил електро-, газо- і пожежобезпеки;

– відсторонювати від роботи осіб, які порушують вимоги інструкцій з охорони праці, ухиляються від проходження обов'язкових медичних оглядів та ін.;

– забезпечувати надання першої медичної допомоги постраждалим при нещасних випадках;

– приймати участь в роботі комісії по розслідуванню нещасних випадків в структурному підрозділі;

– приймати заходи по усуненню виявлених недоліків по питаннях охорони праці;

– притягувати до відповідальності підлеглих, які винні в порушенні норм і правил охорони праці, електро-, газо- і пожежобезпеки.

3.4. У відповідності з пунктом 2.4 цього Положення менеджер з персоналу зобов'язаний:

– розробляти, погоджувати і затверджувати у встановленому порядку Правила внутрішнього трудового розпорядку, здійснювати контроль за його виконанням усіма категоріями працюючих;

– при оформленні документів при прийомі на роботу направляти працівника до інженера з охорони праці і контролювати проходження ним вступного інструктажу з охорони праці, доводити під розписку працівника, вимоги колективного договору та Правил внутрішнього трудового розпорядку;

— очолювати комісію по визначенню Переліку посад з ненормованим робочим днем та визначенню кількості днів додаткової оплачуваної відпустки, затверджувати цей Перелік у встановленому порядку;

— при прийомі на роботу жінок, неповнолітніх та інвалідів суворо дотримуватись вимог ст. 55, 63, 172-200 КЗПП України, Законом України «Про основи соціального захисту інвалідів в Україні», наказів Міністра охорони здоров'я України від 10.12.93 р. № 241, від 29.12.93 р. № 256, від 31.03.94 р. № 45, від 31.04.94 р. № 46, іншими нормативними документами;

— скеровувати працівників на проходження попереднього медичного огляду;

— при зміні посад посадових осіб в межах підприємства своєчасно інформувати інженера з охорони праці для прийняття заходів по їх навчання та атестації по охороні праці.

3.5. У відповідності з пунктом 2.5 цього Положення головний бухгалтер підприємства зобов'язаний:

— вносити свої пропозиції щодо відсотків відрахування прибутку від госпрозрахункової діяльності (з наступним затвердженням в колективному договорі) для включення в фонд охорони праці підприємства;

— створити Фонд охорони праці підприємства;

— здійснювати контроль за правильністю використання коштів Фонду охорони праці підприємства;

— при плануванні фонду заробітної плати підприємства завбачати кошти на доплати до посадових окладів працівників, які зайняті на роботах з підвищеною небезпекою та шкідливими умовами праці.

3.6. У відповідності з пунктом 2.6 цього Положення головний енергетик підприємства зобов'язаний:

— чітко знати і керуватися в повсякденній діяльності вимогами правил по забезпеченню електробезпеки на підприємстві;

— приймати заходи по забезпеченню електробезпеки на всіх об'єктах підприємства;

— здійснювати загальне керівництво роботою, надавати методичну допомогу керівникам структурних підрозділів по забезпеченню електробезпеки на робочих місцях;

— мати та своєчасно вести комплект виконавчо-технічної документації по електробезпеці на підприємстві;

— розробляти, погоджувати і затверджувати у встановленому порядку інструкції по електробезпеці на підприємстві, своєчасно доводити їх до керівників структурних підрозділів підприємства;

— проводити інструктажі по питаннях електробезпеки зі всіма категоріями осіб, які приймаються на роботу на підприємство;
— не рідше одного разу на рік організовувати і проводити навчання по питаннях охорони праці, пожежежно-технічному мінімуму з електротехнічним персоналом, приймати участь в роботі комісії по прийманню заліків в цієї категорії працівників.

3.7. У відповідності з пунктом 2.7 цього Положення особа, відповідальна за газове господарство підприємства (інженер-теплотехнік) зобов'язана:

— чітко знати та керуватися в повсякденній діяльності вимогами правил по забезпеченню газової безпеки на підприємстві;

— приймати необхідних заходів по забезпеченню газової безпеки на всіх об'єктах підприємства;

— здійснювати загальне керівництво роботою, надавати методичну допомогу керівникам структурних підрозділів по забезпеченню газової безпеки на робочих місцях;

— мати і своєчасно вести комплект виконавчо-технічної документації по газовій безпеці на підприємстві;

— розробляти, погоджувати та затверджувати в установленому порядку інструкції по газовій безпеці на підприємстві, своєчасно доводити їх до керівників структурних підрозділів;

— проводити інструктажі по газовій безпеці зі всіма категоріями осіб, яких приймають на роботу на підприємство;

— не рідше одного разу на рік організовувати і проводити заняття по охороні праці, пожежежно-технічному мінімуму з персоналом, зайнятим експлуатацією газових установок, приймати участь в роботі комісії по прийому заліків в цієї категорії працівників.

3.8. У відповідності з пунктом 2.8 цього Положення відповідальний за пожежну безпеку на підприємстві зобов'язаний:

— чітко знати і керуватися в повсякденній роботі вимогами правил забезпечення пожежної безпеки на підприємстві;

— приймати заходи по забезпеченню пожежної безпеки на всіх об'єктах підприємства;

— здійснювати загальне керівництво роботою, надавати методичну допомогу керівникам структурних підрозділів по забезпеченню пожежної безпеки на робочих місцях;

— мати і своєчасно вести комплект виконавчо-технічної документації по пожежній безпеці на підприємстві;

— розробляти, погоджувати та затверджувати в установленому порядку інструкції по пожежній безпеці на підприємстві, своєчасно доводити їх до керівників структурних підрозділів;

- проводити інструктажі по пожежній безпеці зі всіма категоріями осіб, яких приймають на роботу на підприємство;
- не рідше одного разу на рік організувати і проводити заняття по охороні праці, пожежно-технічному мінімуму зі всім персоналом, приймати участь в роботі комісії по прийому заліків у працівників.

3.9. У відповідності з пунктом 2.9 цього Положення інженер з охорони праці підприємства зобов'язаний:

- здійснювати оперативно-методичне керівництво всією роботою з охорони праці на підприємстві;
- керувати складанням комплексного плану заходів по охороні праці, приймати участь в створенні розділу «Охорона праці» в колективному договорі;
- забезпечувати проведення вступного інструктажу з охорони праці всім категоріям працівників, яких приймають на роботу;
- приймати заходи по забезпеченню працівників нормативними актами з охорони праці;
- вести встановлену документацію;
- очолювати комісію по розслідуванню нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на підприємстві; приймати участь в роботі комісії: по прийманню заліків у працівників, зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою; атестації робочих місць за умовами праці; приймання в експлуатацію новозбудованих, перепрофільованих, відремонтованих споруд, будівель та приміщень підприємства;
- надавати методичну допомогу керівникам структурних підрозділів в розробці та реалізації заходів з охорони праці;
- контролювати виконання законодавчих і нормативних актів з охорони праці в структурних підрозділах, доповідати про всі виявлені недоліки керівнику підприємства;
- готувати проекти наказів і розпоряджень по охороні праці.

4. Права посадових осіб підприємства в системі управління охороною праці

Всі посадові особи підприємства, які перераховані в розділі 2 цього Положення мають право:

1. вносити вмотивовані пропозиції по організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, які направлені на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням та аваріям в процесі виробництва;

2. в межах своєї компетенції, передбаченої розділом 3 цього Положення, Посадовою інструкцією, зупиняти роботу окремого

обладнання у випадку порушення технологічного процесу, при його експлуатації, відсторонювати від роботи осіб, які грубо порушують вимоги нормативних актів з охорони праці, норм та правил по забезпеченню електро-, газо- та пожежної безпеки, про що треба терміново повідомляти керівника підприємства;

3. клопотати перед керівником підприємства про заохочення працівників за ініціативу та добросовісне відношення до роботи по охороні праці, а також притягнення до відповідальності осіб, які порушують вимоги нормативних актів по охороні праці, норм і правил електро-, газо-, пожежної безпеки.

5. Відповідальність посадових осіб підприємства в системі управління охороною праці

Всі посадові особи підприємства, перераховані в розділі 2 цього Положення несуть персональну відповідальність за :

1. невідповідність прийнятих ними рішень вимогам існуючих в Україні законодавчих та нормативних актів по охороні праці;

2. невиконання своїх обов'язків, передбачених розділом 3 цього Положення, Посадовими інструкціями;

3. недостовірність інформації, яка надається керівнику підприємства, про положення справ в системі управління охороною праці на дорученій ділянці;

4. низька якість ведення документації, передбаченої системою управління охороною праці, невідповідність переданих даних фактичному положенню справ на ділянці.

Розробив:

Інженер з охорони праці _____

Розділ VI. Охорона праці (у колективному договорі)

Адміністрація зобов'язується:

– забезпечити при укладанні трудового договору інформування працівника під розписку про умови праці, наявність на робочому місці, де він буде працювати, небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, можливі наслідки їх впливу на здоров'я та про його права на пільги і компенсації за роботу в таких умовах (ст. 5 Закону України «Про охорону праці»);

— працівник має право розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо адміністрація не виконує законодавство про охорону праці, умови колективного договору з цих питань. У цьому випадку працівникові виплачується вихідна допомога в розмірі тримісячного заробітку (ст. 6 Закону України «Про охорону праці»);

— безоплатно забезпечувати працівників, зайнятих на роботах з важкими та шкідливими умовами праці, лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними харчовими продуктами, газованою солоною водою. Ці працівники мають право на оплачувані перерви санітарно-оздоровчого призначення, скорочення тривалості робочого часу, додаткову оплачувану відпустку, пільгову пенсію, оплату праці у підвищеному розмірі та інші пільги і компенсації. (ст. 7 Закону України «Про охорону праці»). (Розміри пільг і компенсацій та перелік професій, яким вони надаються, наводяться у додатку до колдоговору);

— забезпечувати працівників, зайнятих на роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці, а також на роботах, пов'язаних із забрудненням, або здійснюваних у несприятливих температурних умовах, спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту, а також м'якими та знешкоджуючими засобами. Адміністрація компенсує працівникові витрати на придбання спецодягу та інших засобів індивідуального захисту, якщо встановлений строк надання цих засобів порушено і працівник був змушений придбати їх за власні кошти. (ст. 8 Закону України «Про охорону праці») (Перелік професій, найменування спецодягу, термін його заміни, а також кількість змивних засобів наводяться у додатках до колдоговору);

— звільняти із збереженням середнього заробітку уповноважену найманими працівниками особу з питань охорони праці від роботи на одну годину щотижня для перевірки виконання вимог щодо охорони праці та розробки пропозицій для усунення виявлених порушень нормативно-правових актів (ст. 42 Закону України «Про охорону праці»).

— адміністрація проводить роботу щодо забезпечення відшкодування працівникові шкоди, заподіяної внаслідок ушкодженням здоров'я або у разі смерті працівника, якщо це пов'язано з виконанням трудових обов'язків (ст. 9 Закону України «Про охорону праці»);

— забезпечувати створення в кожному підрозділі і на робочому місці умов праці згідно з вимогами нормативно-правових ак-

тів, а також забезпечувати додержання прав працівників, гарантованих законодавством про охорону праці (ст. 13 Закону України «Про охорону праці»);

– забезпечувати створення служби охорони праці та її роботу відповідно до вимог законодавства (ст. 15 Закону України «Про охорону праці»);

– організовувати за свої кошти проведення попереднього та періодичних медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці, а також працівників віком до 21 року. Адміністрація зобов'язана відсторонити працівника від роботи без збереження заробітної плати якщо він ухиляється від проходження обов'язкового медичного огляду (ст. 17 Закону України «Про охорону праці»);

– забезпечувати проведення працівникам при прийнятті на роботу і в процесі роботи інструктажу та навчання з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, про правила поведінки при аварії. Не допускаються до роботи працівники, у тому числі посадові особи, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з питань охорони праці (ст. 18 Закону України «Про охорону праці»);

– здійснювати фінансування заходів з охорони праці згідно з вимогами законодавства (ст. 19 Закону України «Про охорону праці»);

– передбачувати фінансування комплексних заходів щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, а також забезпечувати надання працівникам соціальних гарантій з охорони праці згідно з вимогами законодавства (ст. 20 Закону України «Про охорону праці»). (Перелік комплексних заходів наводиться у додатку до колективного договору);

– спільно з профспілковим комітетом застосовувати для працівників такі заохочення за активну участь та ініціативу у здійсненні роботи щодо підвищення безпеки та поліпшення умов праці, як подяка із занесенням до трудової книжки, нагородження грамотою, надання додаткових днів оплачуваної відпустки, нагородження цінним подарунком або премією (ст. 25 Закону України «Про охорону праці»);

– отримувати дозвіл на початок роботи та види робіт, пов'язані з підвищеною небезпекою від органів державного нагляду за охороною праці (ст. 21 Закону України «Про охорону праці»);

– організовувати проведення розслідувань та обліку нещасних випадків відповідно до вимог положень про розслідування (ст. 22 Закону України «Про охорону праці»);

— інформувати працівників про стан охорони праці, причини аварій, нещасних випадків і професійних захворювань та про заходи, яких вжито для їх усунення, а також про виконання вимог нормативних актів щодо безпеки праці (ст. 23 Закону України «Про охорону праці»);

За наявності профспілки:

— *контроль за станом охорони праці здійснюють профспілки через своїх громадських інспекторів. Для виконання своїх обов'язків громадським інспекторам надається 1 година на тиждень із збереженням за ними середньої заробітної плати (ст. 41).*

Якщо профспілки немає:

— для виконання своїх обов'язків роботодавця за свій рахунок організовує навчання, забезпечує необхідними засобами, звільняє уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці від роботи на 1 годину на тиждень із збереженням за ними середнього заробітку (ст. 42);

— виконати до _____ усі заплановані заходи з підготовки до роботи в зимових умовах;

— придбати для кабінетів, куточків з охорони праці технічні засоби навчання, засоби агітації і пропаганди, плакати, пам'ятки тощо;

— забезпечити належне утримання санітарно-побутових приміщень (зазначити, які приміщення планується відремонтувати, обладнати, перебудувати);

— забезпечити відповідно до санітарно-гігієнічних норм температурний, повітряний, світловий і водний режими в закладі.

Представник трудового колективу зобов'язується:

— здійснювати громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці, створенням безпечних і нешкідливих умов праці, належних виробничих та санітарно-побутових умов.

Профспілковий комітет зобов'язаний:

— провести в установлені строки вибори комісії з охорони праці та громадських інспекторів у структурних підрозділах згідно з Постановою ФПУ від 05.11.2004 р. № П-10-4, затвердити її склад. Провести навчання членів комісії та громадських інспекторів;

— встановити контроль за виконанням вимог нормативних актів з охорони праці силами громадських інспекторів, комісій, представників профспілки з питань охорони праці;

– відзначити кращих громадських інспекторів, членів комісій, представників профспілки з питань охорони праці (зазначити види морального і матеріального заохочення);

– організувати контроль та сприяння працівникам у виконанні ними зобов'язань щодо охорони праці.

Працівники зобов'язуються:

– дбати про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих людей у процесі виконання робіт. Знати і виконувати вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту (ст. 14 Закону України «Про охорону праці»).

Додаток № 1

Комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійного захворювання, аваріям і пожегам

№ з/п	Найменування заходів (робіт)	Вартість робіт, тис. грн		Ефективність заходів		Строк виконання	Особи, відповідальні за виконання
		Асигновано	Витрачено	Планується	Досягн. результат		
1	2	3	4	5	6	7	8

Примітки: 1. У графі 3 зазначається сума цільових коштів, яку планується використати згідно з попередніми розрахунками на виконання конкретної роботи, а у графі 4 – фактичні витрати за підсумками реалізації заходу.

2. У графі 5 зазначається запланована соціальна ефективність заходу, а у графі 6 – фактично досягнутий результат. Наприклад: «довести штучне освітлення на робочих місцях 15 осіб / у т. ч. 8 жінок до норми в 150 люкс»; «знизити до гранично допустимих норм загальну вібрацію на робочих місцях другого поверху, де зайнято 20 працівників / у т. ч. 7 жінок»; «увільнити 5 робітниць від перенесення вручну важких речей»; «забезпечити додержання нормативного температурного режиму (не нижче 18 градусів взимку) на робочих місцях складальної дільниці з кількістю працюючих 40 осіб / у т. ч. 25 жінок» тощо.

3. У графі 7 зазначається дата, коли роботи мають бути закінчені. Виходячи з доцільності шокквартиального підбивання під-

сумків виконання колдоговірних зобов'язань, рекомендується групувати заходи у блоки за кварталами.

4. У графі 8 зазначаються посади та прізвища конкретних осіб, яких призначено відповідальними за організацію та виконання кожного окремого заходу.

Додаток № 2

Перелік професій і посад працівників, яким надається право на додаткову оплачувану відпустку понад норми, визначені законодавством, у зв'язку зі шкідливими і важкими умовами праці

№ з/п	Найменування виробництв, робіт, цехів, професій та посад	Тривалість додаткової відпустки, календ, днів
1	2	3

Додаток № 3

Перелік професій і посад працівників, яким надається право на скорочену тривалість робочого тижня понад норми, визначені законодавством, у зв'язку зі шкідливими і важкими умовами праці

№ з/п	Найменування виробництв, робіт, цехів, професій та посад	Тривалість скороченого робочого тижня, годин
1	2	3

Додаток № 4

Перелік професій і посад працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, які мають право на одержання безоплатно молока або інших рівноцінних йому харчових продуктів

№ з/п	Найменування виробництв, цехів, професій та посад
1	2

Додаток № 5

Перелік професій і посад працівників, яким безоплатно понад установлену норму видається спецодяг, спецвзуття та інші засоби індивідуального захисту

№ з/п	Найменування виробництв, робіт, цехів, професій та посад	Найменування засобів індивідуального захисту	Строк експлуатації, місяців
1	2	3	4

Додаток 6

**Перелік професій і посад працівників, яким у зв'язку
зі шкідливими умовами праці надаються оплачувані перерви
санітарно-оздоровчого призначення**

№ з/п	Найменування виробництв, робіт, цехів, професій та посад	Тривалість однієї перерви, хвилини	Кількість перерв за зміну	Загальна тривалість перерв за зміну, хвилини
1	2	3	4	5

Додаток 7

**Перелік професій і посад працівників, яким безоплатно видається мило
у зв'язку з виконанням робіт, пов'язаних із забрудненням**

№ з/п	Найменування виробництв, робіт, цехів, професій та посад	Кількість мила на місяць, грам
1	2	3

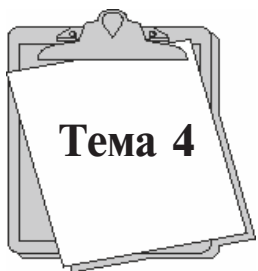
Примітка: Цей перелік може не складатися, якщо роботодавець бере на себе зобов'язання забезпечити постійну наявність достатньої кількості мила в душових.

Незалежно від видачі мила на руки відповідним працівникам роботодавець, крім того, повинен забезпечити наявність достатньої кількості мила біля умивальних.

Додаток 8

**Перелік професій і посад працівників, яким безоплатно видаються
знешкоджувальні засоби, захисні креми тощо у зв'язку
з можливою дією на шкіру шкідливих речовин**

№ з/п	Найменування виробництв, робіт, цехів, професій та посад	Найменування знешкоджувальних засобів, захисних кремів	Кількість на зміну/місяць, грамів
1	2	3	4

ТРАВМАТИЗМ ТА ПРОФЕСІЙНІ ЗАХВОРЮВАННЯ В ГАЛУЗІ. РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ

4.1. Травми та професійні захворювання

Причини виробничого травматизму, професійних захворювань
Якщо внаслідок виробничої небезпеки сталося ушкодження організму людини, то таку подію класифікують як *нещасний випадок*.

Ушкодження здоров'я людини в разі нещасного випадку називають травмою або каліцтвом.

Нещасні випадки поділяють на *невиробничого і виробничого характеру*.

Травма характеризується наявністю короточасного зовнішнього впливу на організм людини. За відсутності чинника зовнішнього впливу цю подію класифікують як *пригоду (випадок)*.

Професійне захворювання — це поступове погіршення здоров'я людини, спричинене несприятливими чинниками трудового процесу.

Нещасний випадок характеризується такими ознаками:

- наявність випадку;
- короточасний і зовнішній вплив шкідливого чинника;
- настання непрацездатності.

За якістю наслідків ушкодження здоров'я на виробництві встановлено такі категорії потерпілих від нещасних випадків (професійних захворювань):

— з *тимчасовою непрацездатністю* (від 1 до 10 календарних днів; від 10 календарних днів до 1 місяця; від 1 до 2 місяців; від 2 до 4 місяців);

— зі *стійкою втратою працездатності* (без встановлення інвалідності);

— зі *стійкою втратою працездатності* (із встановленням інвалідності);

— з *летальним наслідком*.

Основні причини виробничого травматизму:

— *організаційні* — незадовільна і небезпечна для працівника організація праці, відсутність чи неякісне проведення інструктажів;

– *технічні* – недоліки в стані та експлуатації техніки та технології, конструктивні недоліки устаткування;

– *санітарно-гігієнічні* – нераціональне освітлення, шум, вібрація, загазованість та ін. чинники;

– *психофізіологічні*: невідповідність можливостей людини, індивідуальних особливостей її організму характеру роботи, яку вона виконує; неадекватність швидкості і точності реакцій, відсутність концентрації уваги, об'єктивності, зацікавленості, обережності (чи нехтування безпекою), професійної підготовки, незадовільність стану здоров'я та ін.

Ці чинники значною мірою визначають поведінку людини у сфері виробництва й іноді спричиняють порушення добре відомих працівникові правил безпеки.

4.2. Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві

Розслідування нещасних випадків на виробництві слід здійснювати відповідно до **Постанови Кабінету Міністрів України «Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» № 1112 від 25.08.2004 р.**

Розслідування є основою для подальшої компенсації втрати працездатності потерпілими та оцінення ефективності заходів і засобів з охорони праці, що використовуються. Розслідування дає чіткі підстави для отримання об'єктивної інформації щодо негативних виробничих факторів та ризиків, удосконалення законодавчої бази з охорони праці і розробки конкретних заходів як доповнень до відповідних правил, інструкцій, інструктажів тощо з їх подальшим практичним використанням.

Розслідування проводиться при нещасному випадку, раптового погіршанні здоров'я, гострому професійному захворюванні, гострому професійному отруєнні, одержанні теплового удару, опіку, обмороженні, у разі утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, контакту з представниками тваринного і рослинного світу, що *призвели до втрати працездатності на один робочий день і більше або зумовили потребу в його переведенні на іншу (легшу) роботу не менш як на один робочий день, а також у разі зникнення працівника під час виконання ним трудових обов'язків, а також у разі смерті працівника на підприємстві.*

До гострих профзахворювань і гострих профотруєнь належать захворювання та отруєння, зумовлені впливом небезпечних або шкідливих речовин більше ніж протягом однієї робочої зміни.

До їх числа належать також інфекційні, паразитарні та алергійні захворювання. Причиною гострих профотруєнь є вплив шкідливих речовин хімічного походження.

Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві без смертельного наслідку

Потерпілий працівник або працівник, який його виявив (свідок), повинен негайно повідомити безпосереднього керівника робіт.

Керівник робіт зобов'язаний:

- надати першу медичну допомогу потерпілому;
- повідомити про подію власника;
- повідомити про подію профспілку;
- зберегти обстановку до прибуття комісії з розслідування та вжити заходів до недопущення повторів таких випадків.

Власник зобов'язаний:

- повідомити виконавчу дирекцію Фонду державного соціального страхування від нещасних випадків (далі – Фонд) про нещасний випадок; органи державної пожежної охорони (у разі нещасного випадку, що стався внаслідок пожежі); установу державної санітарно-епідеміологічної служби (у разі гострого професійного захворювання, отруєння);

– утворити комісію з розслідування у складі не менше 3 осіб: фахівця служби охорони праці (голова комісії), керівника структурного підрозділу, на якому трапився нещасний випадок, представника первинної профспілкової організації, представника робочого органу Фонду. У разі виявлення гострого профзахворювання (отруєння) до складу комісії залучаються представники СЕС.

Комісія зобов'язана протягом 3 діб:

– обстежити місце нещасного випадку, одержати пояснення потерпілого, якщо це можливо, опитати свідків та причетних до нещасного випадку осіб;

– визначити відповідність умов праці та її безпеки вимогам законодавства про охорону праці;

– з'ясувати, чи пов'язаний нещасний випадок з виробництвом;

– виявити осіб, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці, розробити заходи щодо запобігання подібним нещасним випадкам у майбутньому;

– скласти акти розслідування нещасного випадку за формою Н-5 у трьох примірниках, а також акт про нещасний випадок,

пов'язаний з виробництвом, за формою Н-1 у шести примірниках; якщо нещасний випадок визнано таким, що не пов'язаний з виробництвом, скласти акт за формою НПВ, підписати їх та направити власнику на затвердження;

– у разі виявлення гострого профзахворювання (отруєння), пов'язаного з виробництвом, крім акта форми Н-1 скласти також у чотирьох примірниках карту обліку професійного захворювання (отруєння) за формою П-5.

Матеріали розслідування підлягають зберіганню на підприємстві та в робочому органі виконавчої дирекції Фонду протягом 45 років.

Власник зобов'язаний протягом доби затвердити акти і протягом 3 діб надіслати їх:

- потерпілому;
- керівникові підрозділу, де стався нещасний випадок;
- відповідному робочому органу Фонду;
- територіальному органу Держнаглядохоронпраці;
- профспілковій організації;
- у службу охорони праці.

Нещасні випадки з учнями і студентами, які проходять виробничу практику, беруться на облік підприємством. У розслідуванні повинен брати участь представник навчального закладу.

Контроль за своєчасністю і об'єктивністю розслідування нещасних випадків здійснюють:

- органи державного управління;
- органи Держнаглядохоронпраці;
- виконавча дирекція фонду.

Громадський контроль виконують профспілки чи представники трудового колективу.

Роботодавець зобов'язаний у п'ятиденний термін після одержання припису за формою Н-9 видати наказ про виконання запропонованих у ньому заходів, а також притягнути до відповідальності працівників, які допустили порушення законодавства про охорону праці. Про виконання цих заходів роботодавець повідомляє письмово орган Державного комітету з нагляду за охороною праці, посадова особа якого видала припис, у встановлений термін.

Не визнаються нещасними випадками, пов'язаними з виробництвом, ті з них, які сталися з працівниками:

- за місцем постійного проживання на території польових та вахтових селищ;
- під час використання працівниками в особистих цілях транспортних засобів, устаткування, інструментів, які належать

або використовуються підприємством (крім випадків, що сталися внаслідок їх несправності);

– унаслідок отруєння алкоголем, наркотичними, токсичними або отруйними речовинами, а також унаслідок їх дії (асфіксія, інсульт, зупинення серця тощо), за наявності відповідного медичного висновку;

– під час скоєння злочину, що встановлено обвинувальним вироком суду;

– у разі самогубства.

Спеціальне розслідування нещасних випадків

Спеціальному розслідуванню підлягають:

– *нещасні випадки зі смертельними наслідками;*

– *групові нещасні випадки, які сталися одночасно з двома і більше працівниками, незалежно від ступеня тяжкості uszkodження;*

– *випадки смерті працівників на підприємстві;*

– *випадки зникнення працівників під час виконання трудових (посадових) обов'язків;*

– *нещасні випадки з тяжкими наслідками, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого (відповідно до Класифікатора розподілу травм за ступенем тяжкості, що затверджується Міністерством охорони здоров'я).*

Про такі випадки роботодавець зобов'язаний негайно, використовуючи засоби зв'язку, передати *повідомлення про нещасний випадок* за відповідною формою до:

– територіального органу Державного комітету з нагляду за охороною праці за місцезнаходженням підприємства;

– органу прокуратури за місцем настання нещасного випадку;

– робочого органу виконавчої дирекції Фонду за місцезнаходженням підприємства;

– органу, до сфери управління якого належить підприємство (у разі його відсутності – до місцевої державної адміністрації);

– установи державної санітарно-епідеміологічної служби;

– первинної організації профспілки;

– органу з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій за місцем настання нещасного випадку.

Спеціальне розслідування організовує власник. Комісію з розслідування призначає наказом керівник територіального органу Держнаглядохоронпраці. Склад комісії:

– посадова особа територіального органу Державного комітету з нагляду за охороною праці (голова комісії);

- представник робочого органу виконавчої дирекції Фонду;
- представник органу, до сфери управління якого належить підприємство, у разі його відсутності – представник місцевої державної адміністрації;
- керівник (спеціаліст) служби охорони праці підприємства;
- представник первинної організації профспілки підприємства;
- представник профспілкового органу вищого рівня;
- представник установи державної санепідслужби;
- представник інспекції державного технічного нагляду Міністерства аграрної політики, якщо випадок стався під час експлуатації сільськогосподарських машин, зареєстрованих в інспекції.

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку, під час якого загинуло 5 осіб і більше або травмовано 10 осіб і більше, комісію призначають згідно з наказом Держнаглядохоронпраці, якщо не було спеціального рішення Кабінету Міністрів України. Спеціальне розслідування проводиться протягом 10 робочих днів. За результатами спеціального розслідування складається акт розслідування за формою Н-5, Н-1 (або НПВ).

Власник у п'ятиденний термін після закінчення спеціального розслідування нещасного випадку надсилає копії матеріалів розслідування до прокуратури та органів, представники яких брали участь у розслідуванні, виконує запобіжні заходи.

4.3. Звітність та інформація про нещасні випадки, аналіз їх причин

На підставі актів за формою Н-1, НПВ власник:

- складає державну статистичну звітність про потерпілих і подає її в установленому порядку відповідним організаціям;
- здійснює аналіз причин нещасних випадків, вживає заходів щодо запобігання таким випадкам.

Органи, до сфери управління яких належать підприємства, місцеві держадміністрації, виконавчі органи, зобов'язані аналізувати обставини і причини нещасних випадків за підсумками *півріччя і року*, доводити результати аналізу до підприємств, розробляти заходи щодо запобігання таким випадкам.

Органи державного управління та нагляду за охороною праці, Фонд та профспілки перевіряють ефективність профілактики нещасних випадків, вживають заходів до виявлення та усунення порушень цього Порядку.

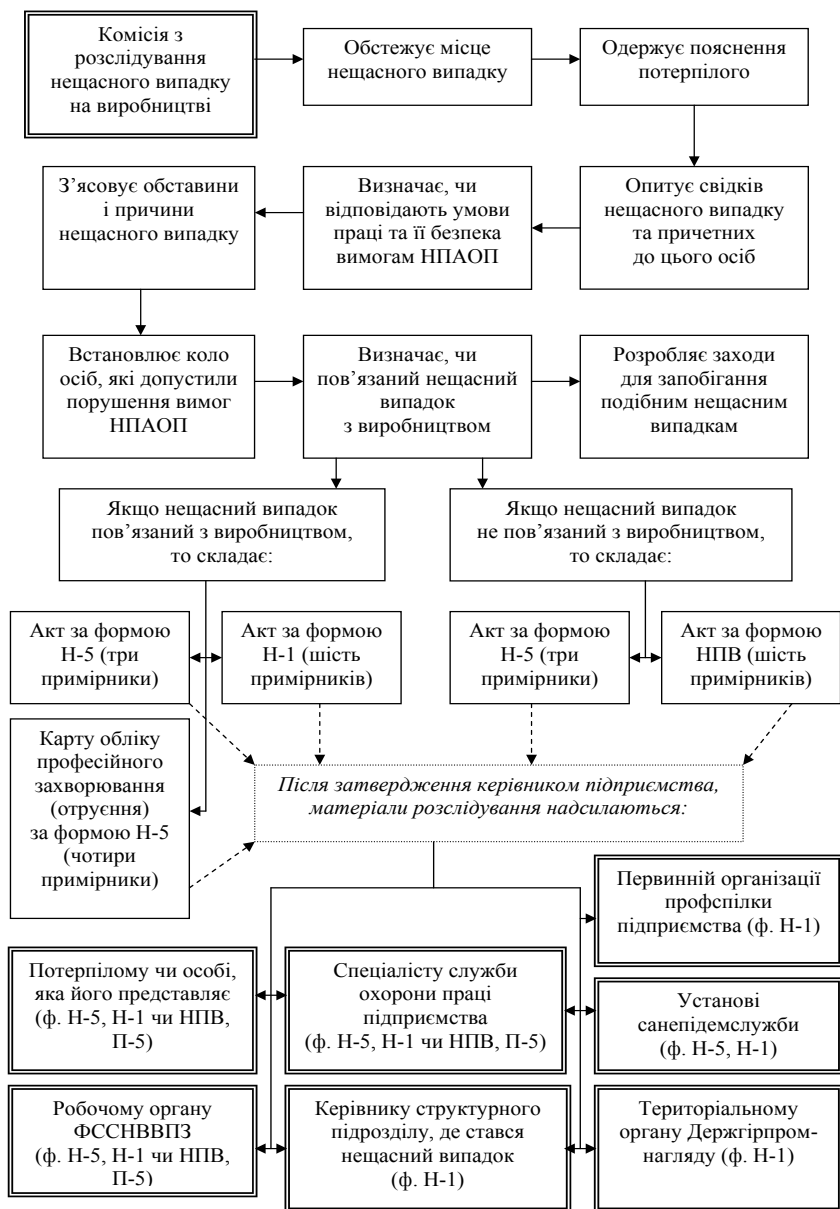

Рис. 4.1. Дії комісії з розслідування нещасних випадків на виробництві

Облік нещасних випадків, пов'язаних з виробництвом, ведуть:

- підприємства;
- органи, до сфери управління яких належать підприємства;
- Фонд соціального страхування.

Питання для вивчення

1. Що таке професійне захворювання?
2. Які фактори несприятливо впливають на стан організму при заняттях музикою, акторською, педагогічною діяльністю?
3. Назвіть найпоширеніші захворювання музикантів, співаків, акторів, педагогів і поясніть їх причини.
4. У якому віці найчастіше професійні захворювання зустрічаються в музикантів і чим це пояснюється?
5. У чому полягає профілактика професійних захворювань музикантів, співаків, акторів, педагогів?
6. Якими нормативно-правовими актами регулюються розслідування та облік нещасних випадків на виробництві?
7. Що таке нещасний випадок на виробництві?
8. Які нещасні випадки належать до таких, що пов'язані з виробництвом?
9. Які нещасні випадки належать до таких, що не пов'язані з виробництвом?
10. Як має діяти потерпілий від нещасного випадку або працівник, який його виявив, чи інша особа – свідок нещасного випадку?
11. Як має діяти у разі настання нещасного випадку безпосередній керівник робіт?
12. Як має діяти роботодавець, одержавши повідомлення про нещасний випадок?
13. Визначте мету створення та повноваження комісії з розслідування нещасного випадку на виробництві.
14. Якими правами користується потерпілий або уповноважена ним особа при розслідуванні нещасного випадку?
15. Які нещасні випадки підлягають спеціальному розслідуванню?
16. Який порядок проведення спеціального розслідування нещасного випадку на виробництві?
17. Чи підлягають розслідуванню випадки хронічних професійних захворювань?

18. Які захворювання належать до хронічних професійних?
19. Яким чином здійснюється віднесення захворювання до професійного?
20. Яким чином встановлюється діагноз та зв'язок захворювання з впливом шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу?

Тестові завдання

1. Які нещасні випадки не беруться на облік, хоча сталися на виробництві:

- 1) нещасні випадки, якщо встановлено, що вони сталися під час спортивних ігор на території підприємства, під час скоєння злочину (якщо суд визнає потерпілого винним), у результаті природної смерті (за висновком судово-медичної експертизи) і в результаті самогубства (за висновком прокуратури);
- 2) нещасні випадки, які сталися з працівником на території підприємства або в іншому місці роботи під час встановленої перерви (технологічної, для вживання їжі, санітарно-оздоровчого характеру тощо);
- 3) нещасні випадки, що сталися з працівниками на території підприємства як у робочий час, так і до чи після нього, поза підприємством під час виконання завдання роботодавця.

2. Нещасний випадок на виробництві, відповідно до ДСТУ 2293-99 – це:

- 1) раптове погіршення стану здоров'я внаслідок короткочасного (тривалістю не довше однієї робочої зміни) впливу небезпечного або шкідливого чинника;
- 2) настання смерті працівника під час виконання ним трудових обов'язків;
- 3) раптове погіршення стану здоров'я чи настання смерті працівника під час виконання ним трудових обов'язків внаслідок короткочасного (тривалістю не довше однієї робочої зміни) впливу небезпечного або шкідливого чинника.

3. За результатами роботи комісії з розслідування нещасного складається акт за формою:

- 1) АУ-5;
- 2) ПСТ-6;
- 3) Н-5.

4. Чи необхідно роботодавцю після отримання повідомлення про нещасний випадок видавати наказ (розпорядження) про призначення комісії з розслідування:

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) на розсуд роботодавця?

5. Якою структурою розслідуються групові та смертельні випадки на підприємстві:

- 1) спеціальною комісією, яка призначається органом державного нагляду;
- 2) комісією, яка призначена Кабінетом Міністрів;
- 3) спеціальною комісією, яка призначається роботодавцем.

6. Якою структурою розслідуються групові та смертельні випадки у разі загибелі більше 5 чоловік або травмування 10 і більше осіб на підприємстві:

- 1) спеціальною комісією, яка призначається органом державного нагляду;
- 2) комісією яка призначена Кабінетом Міністрів;
- 3) спеціальною комісією, яка призначається роботодавцем.

7. Якісний показник травматизму, або коефіцієнт важкості нещасних випадків розраховуються:

- 1) $K_v = D/n$;
- 2) $K_{vv} = K_{ч} \cdot K_{т} = 1000 D/P$;
- 3) $K_{ск} = n_{ск} / n \cdot 100 \%$.

8. Коефіцієнт частоти, який показує кількість нещасних випадків, розраховується:

- 1) $K_{vv} = K_{ч} \cdot K_{т} = 1000 D/P$;
- 2) $K_{ск} = n_{ск} / n \cdot 100 \%$;
- 3) $K_{чМОП} = 1\,000\,000 \text{ п/Т}$.

9. Скільки встановлено сигнальних кольорів:

- 1) 4;
- 2) 3;
- 3) 6?

10. Скільки визначено узагальнених груп речовин, які транспортуються по трубопроводах:

- 1) 6;
- 2) 8;
- 3) 10?

ДОДАТКИ

Акт про нещасний випадок, пов'язаний з виробництвом (Форма Н-1)

Форма Н-1

ЗАТВЕРДЖУЮ

_____ (посада роботодавця або керівника,
який призначив комісію)

_____ (підпис) (ініціали та прізвище)

_____ 20__ р.
М. П.

АКТ № _____ ПРО НЕЩАСНИЙ ВИПАДОК, ПОВ'ЯЗАНИЙ З ВИРОБНИЦТВОМ

_____ (прізвище, ім'я та по батькові потерпілого)

_____ (місце проживання потерпілого)

1. Дата і час настання нещасного
випадку

_____ (число, місяць, рік)

_____ (год., хв)

2. Найменування підприємства, працівником якого є
потерпілий:

Місцезнаходження підприємства, працівником якого є
потерпілий:

Автономна Республіка Крим,
область

район

населений пункт

Форма власності _____

Орган, до сфери управління якого належить підприємство _____

Реєстраційні відомості підприємства (страхувальника) у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань:

реєстраційний номер страхувальника _____

дата реєстрації _____

найменування основного виду діяльності _____

та його код згідно КВЕД _____

встановлений клас професійного ризику виробництва _____

Найменування і місцезнаходження підприємства, де стався нещасний випадок _____

Цех, дільниця, місце, де стався нещасний випадок _____

3. Відомості про потерпілого:
стать: чоловіча, жіноча _____

число, місяць, рік народження _____

професія (посада) _____

розряд (клас) _____

стаж роботи загальний _____

стаж роботи за професією (посадою) _____

ідентифікаційний код _____

4. Проведення навчання та інструктажу з охорони праці: _____

Навчання за професією чи роботою, під час виконання якої стався нещасний випадок

(число, місяць, рік)

проведення інструктажу:
вступного

(число, місяць, рік)

первинного

(число, місяць, рік)

повторного

(число, місяць, рік)

цільового

(число, місяць, рік)

Перевірка знань за професією чи видом роботи, під час виконання якої стався нещасний випадок (для робіт підвищеної небезпеки)

(число, місяць, рік)

Робота в умовах дії шкідливих або небезпечних факторів

5. Проходження медичного огляду:
попереднього

(число, місяць, рік)

періодичного

(число, місяць, рік)

6. Обставини, за яких стався нещасний випадок

Вид події

Шкідливий або небезпечний фактор та його значення

7. Причини нещасного випадку:
основна

супутні:

8. Устаткування, машини, механізми, транспортні засоби, експлуатація яких призвела до нещасного випадку

(найменування, тип, марка, рік випуску, підприємство-виготовлювач)

9. Діагноз згідно з листком
непрацездатності або довідкою лікувально-
профілактичного закладу

Перебування потерпілого в стані
алкогольного чи наркотичного сп'яніння
(так, ні)

10. Особи, які допустили порушення вимог
законодавства про охорону праці:

(прізвище, ім'я, та по батькові, професія, посада, підприємство,

порушення вимог законодавства про охорону праці із

зазначенням статей, розділів, пунктів тощо)

ДНАОП

11. Свідки нещасного випадку

(прізвище, ім'я, та по батькові, постійне місце проживання)

12. Заходи щодо усунення причин нещасного випадку

№ з/п	Найменування заходу	Строк виконання	Виконавець	Відмітка про виконання

Голова комісії

(посада)

(підпис)

(ініціали та прізвище)

Члени комісії

(посада)

(підпис)

(ініціали та прізвище)

20__ р.

**Акт (спеціального) розслідування нещасного випадку (аварії),
що стався (сталася) (Форма Н-5)**

Форма Н-5

ЗАТВЕРДЖУЮ

_____ (посада роботодавця або керівника
органу, який
призначив комісію)

_____ (підпис) (ініціали та прізвище)
_____ 20__ р.
М. П.

АКТ № _____
(СПЕЦІАЛЬНОГО) РОЗСЛІДУВАННЯ
НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ (АВАРІЇ),
ЩО СТАВСЯ (СТАЛАСЯ)

_____ 20__ р. о __ год. __ хв.

на _____
(найменування підприємства, код згідно з ЄДРПОУ,

_____ найменування органу, до сфери управління якого належить

_____ підприємство)

_____ (дата складення акта)

_____ (місце складення акта)

Комісія, призначена наказом від _____ 20__ р. № _____

_____ (найменування органу, який утворив комісію)

у складі голови _____

членів комісії: _____ (прізвище, ім'я та по батькові) _____ (посада, місце роботи)

_____ (прізвище, ім'я та по батькові) _____ (посада, місце роботи)

за участю: _____

_____ (прізвище, ім'я та по батькові) _____ (посада, місце роботи)

провела у період з _____ 20__ р. по _____
20__ р. (спеціальне) розслідування нещасного випадку (аварії),
що стався (сталася)

(місце події, кількість потерпілих,

у тому числі із смертельним наслідком)

1. Відомості про потерпілого (потерпілих)

(прізвище, ім'я та по батькові, рік народження, професія (посада), стаж роботи – загальний, у тому

числі на підприємстві, за професією; дата проходження навчання, інструктажу, перевірки

знань з охорони праці, первинного та періодичного медичного огляду, професійного добору;

наслідки нещасного випадку)

(відомості про членів сім'ї, які перебувають на утриманні

потерпілого, – прізвище, ім'я та по батькові, рік народження, ступінь

родинного зв'язку, рід занять, – у разі нещасного випадку із смертельним наслідком)

2. Характеристика об'єкта, ділянки та місця, де стався (сталася) нещасний випадок (аварія)

(стисла характеристика об'єкта, ділянки та місця, де стався (сталася) нещасний випадок (аварія), із

зазначенням відомостей про проектний, затверджений та фактичний режим роботи об'єкта

(устаткування) до настання нещасного випадку (аварії)

(стан об'єкта (ділянки), устаткування (конструкцій) і матеріалів перед нещасним випадком

(аварією); висновок про їх відповідність нормативним вимогам)

(відомості про аналогічні нещасні випадки (аварії) на підприємстві)

(опис організації на підприємстві роботи з охорони праці та її недоліків (зазначаються тільки у разі

групового нещасного випадку та нещасного випадку із смертельним наслідком)

3. Обставини, за яких стався (сталася) нещасний випадок (аварія)

(опис подій, що сталися, робіт, що проводилися до нещасного випадку (аварії), їх процесу

з початку зміни із зазначенням керівника робіт, його вказівок, дій потерпілого (потерпілих) та

інших осіб, причетних до настання нещасного випадку (аварії)

(послідовний виклад подій із зазначенням небезпечних та шкідливих виробничих факторів, які

впливали на потерпілого, перелік машин, інструментів, устаткування, експлуатація яких

привела до нещасного випадку, небезпечних умов і небезпечних дій потерпілого або інших осіб,

характеру аварії)

(перелік заходів, вжитих відповідно до плану ліквідації наслідків нещасного випадку (аварії),

надзвичайної ситуації або плану локалізації аварійних ситуацій)

4. Причини нещасного випадку (аварії)

(основні технічні, організаційні та психофізіологічні причини нещасного випадку (аварії), включаючи

перевищення гранично допустимих концентрацій (рівнів) небезпечних і шкідливих виробничих

факторів, невідповідність засобів колективного, індивідуального та медичного захисту встановленим

вимогам та їх недостатність (якщо це вплинуло на подію)

(узагальнені результати перевірки стану охорони праці на підприємстві, проведеної органами

державного нагляду за охороною праці та іншими органами – тільки у разі групового нещасного

випадку та нещасного випадку із смертельним наслідком)

5. Заходи щодо усунення причин виникнення нещасного випадку (аварії)

(заходи щодо усунення безпосередніх причин виникнення нещасного випадку і запобігання подібним

випадкам)

(заходи щодо ліквідації наслідків аварії – у разі необхідності)

6. Висновок комісії

(нешасний випадок вважається (не вважається) пов'язаним з виробництвом)

(складається акт форми Н-1 або форми НПВ, карта форми П-5 – у разі

гострого професійного захворювання (отруєння)

(відомості про осіб, у тому числі потерпілого, працівників іншого підприємства або сторонніх осіб, дії

або бездіяльність яких призвели до нещасного випадку (аварії), перелік порушень вимог

законодавства про охорону праці, посадових інструкцій тощо (із зазначенням статей, розділів,

пунктів)

(пропозиції щодо притягнення до відповідальності осіб, дії або бездіяльність яких призвели до

нешасного випадку (аварії)

(запис про зустріч членів комісії з розслідування з потерпілими або членами їх сімей чи особами,

які представляють їх інтереси, з метою розгляду питань щодо розв'язання соціальних проблем, які

виникли внаслідок нещасного випадку, пропозиції щодо їх розв'язання відповідними органами,

роз'яснення потерпілим (членам їх сімей, особам, які представляють їх інтереси) прав у зв'язку з

настанням нещасного випадку)

7. Перелік матеріалів, що додаються

Голова комісії

(підпис)

(ініціали та прізвище)

Члени комісії

(підпис)

(ініціали та прізвище)

**Акт про нещасний випадок на підприємстві,
не пов'язаний з виробництвом (Форма НПВ)**

Форма НПВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

(посада роботодавця або керівника
органу, який призначив комісію)

(підпис) (ініціали та прізвище)

_____ 20__ р.
М. П.

**АКТ № _____
ПРО НЕЩАСНИЙ ВИПАДОК НА ПІДПРИЄМСТВІ,
НЕ ПОВ'ЯЗАНИЙ З ВИРОБНИЦТВОМ**

(прізвище, ім'я та по батькові потерпілого)

(місце проживання потерпілого)

1. Дата і час настання нещасного
випадку

_____ 20__ р.
(число, місяць, рік)

_____ (год., хв)

2. Найменування підприємства, працівником якого є
потерпілий

Місцезнаходження підприємства:

Автономна Республіка Крим,
область

район

населений пункт

Форма власності

Орган, до сфери управління якого належить
підприємство

Реєстраційні відомості підприємства (страхувальника) у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань:

реєстраційний номер страхувальника

дата реєстрації

найменування основного виду діяльності

та його код згідно з КВЕД

встановлений клас професійного ризику виробництва

Найменування і місцезнаходження підприємства, де стався нещасний випадок

Цех, дільниця, місце, де стався нещасний випадок

3. Відомості про потерпілого:

стать: чоловіча, жіноча

число, місяць, рік народження

професія (посада)

розряд (клас)

стаж роботи загальний

стаж роботи за професією (посадою)

ідентифікаційний код

4. Проведення навчання та інструктажу з охорони праці:

навчання за професією чи роботою, під час виконання якої стався нещасний випадок
(число, місяць, рік)

проведення інструктажу:
вступного
(число, місяць, рік)

первинного

повторного _____
(число, місяць, рік)

цільового _____
(число, місяць, рік)

перевірка знань за професією чи видом роботи, під час виконання якої стався нещасний випадок (для робіт підвищеної небезпеки) _____
(число, місяць, рік)

Робота в умовах дії шкідливих або небезпечних факторів _____

5. Проходження медичного огляду:
попереднього _____
(число, місяць, рік)

періодичного _____
(число, місяць, рік)

6. Обставини, за яких стався нещасний випадок _____

Вид події _____

Шкідливий або небезпечний фактор та його значення _____

7. Причини нещасного випадку:
основна _____

супутні: _____

8. Устаткування, машини, механізми, транспортні засоби, експлуатація яких призвела до нещасного випадку _____
(найменування, тип, марка, рік випуску, підприємство-виготовлювач) _____

9. Діагноз згідно з листком непрацездатності або довідкою лікувально-профілактичного закладу _____

Перебування потерпілого в стані
алкогольного чи наркотичного сп'яніння

(так, ні)

10. Особи, які допустили порушення вимог законодавства про
охорону праці:

(прізвище, ім'я, та по батькові, професія, посада, підприємство,

порушення вимог законодавства про охорону праці із

ДНАОП

зазначенням статей, розділів, пунктів тощо)

11. Свідки нещасного випадку

(прізвище, ім'я, та по батькові, постійне місце проживання)

12. Заходи щодо усунення причин
нешасного випадку

Голова комісії

(посада)

(підпис)

(ініціали та прізвище)

Члени комісії

(посада)

(підпис)

(ініціали та прізвище)

_____ 20__ р.

Карта обліку професійного захворювання (отруєння) (Форма П-5)

Форма П-5

Дата заповнення Реєстраційний номер

	N	Код
Автономна Республіка Крим, область _____	1	____
Район, місто, село _____	2	
Орган, до сфери управління якого належить підприємство _____	3	____
Основний вид економічної діяльності підприємства, код згідно з КВЕД _____	4	____
Найменування підприємства, код згідно з ЄДРПОУ _____	5	____
Цех, дільниця _____	6	____
Дата одержання повідомлення про профзахворювання _____	7	____
Кількість одночасно потерпілих (з урахуванням даної особи) _____	8	____
Прізвище, ім'я та по батькові потерпілого _____	9	
Стать: чоловіча – 1, жіноча – 2	10	____
Вік (кількість повних років) _____	11	____
Професія _____	12	____
Стаж роботи за даною професією _____	13	____
Стаж роботи в умовах дії шкідливого виробничого фактору, що спричинив професійне захворювання (отруєння) _____	14	____

Шкідливі виробничі фактори, що спричинили професійне захворювання (отруєння) згідно з гігієнічною класифікацією праці: _____

основний _____ 15
(найменування згідно з класифікатором N 6)

супутній _____ 16
(найменування згідно з класифікатором N 6)

Параметри факторів:

основного _____ 17

супутнього _____ 18

Обставини виникнення професійного захворювання (отруєння):

_____ 19

_____ 20

Вид професійного

захворювання: захворювання – 1
отруєння – 2 21

Форма професійного захворювання: гостре – 1
хронічне – 2 22

Діагноз:

1) основний _____ 23

2) супутній – виробничо-обумовлений _____ 24

Стадії захворювання (1, 2, 3):

основного 25

супутніх 26

Професійне захворювання (отруєння) виявлено:
під час медогляду – 1, під час звернення – 2

27

Діагноз встановлено:

лікувально-профілактичним закладом – 1,
відділенням професійної патології – 2, 28

науково-дослідним інститутом – 3

Тяжкість захворювання:

без втрати працездатності – 1

з втратою працездатності – 2

смерть – 3

29

Пенсіонер: не працює – 1, працює – 2

30

Заходи, вжиті установою державної

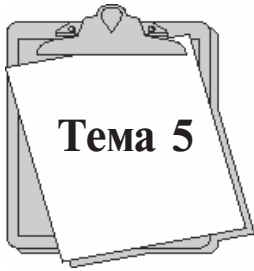
санітарно-епідеміологічної служби _____

31

(підпис санітарного лікаря)

(ініціали та прізвище)

М.П.

СПЕЦІАЛЬНІ РОЗДІЛИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. Аналіз умов праці у галузі за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу

Головним завданням будь-якої галузі народного господарства є збільшення продуктивності праці. Разом із тим продуктивність праці обумовлена здатністю працівників фізично, фізіологічно та психофізіологічно виконувати поставлені завдання і нерозривно пов'язана з умовами праці. Охорона праці може відігравати подвійну роль в інтенсифікації виробництва: з одного боку, при ігноруванні принципів охорони праці можуть виникнути різкі порушення умов праці з наслідками негативної дії на здоров'я працівників, зниження продуктивності праці, а з іншого – охорона праці може стати важливим кроком успішної інтенсифікації виробництва. Принципи соціальної справедливості також вимагають забезпечення всіх працюючих рівними пільгами та компенсаціями в разі невідповідності умов праці. Як це зробити, особливо, коли в реальних умовах виробництва працюючі можуть піддаватись впливу одночасно кількох шкідливих і небезпечних виробничих факторів.

Для об'єктивної оцінки умов праці на виробництві проводиться атестація робочих місць. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 442 від 1.09.1992 р. атестація робочих місць за умовами праці проводиться на підприємствах і організаціях незалежно від форм власності та господарювання, де технологічний процес, використовуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих факторів, що можуть несприятливо впливати на стан здоров'я працюючих, а також на їхніх нащадків як тепер, так і в майбутньому. **Основна мета атестації полягає у врегулюванні відносин між роботодавцем і працівниками у галузі реалізації прав на здорові й безпечні умови праці. Результати атестації ви-**

користовуються для цілеспрямованої і планомірної роботи, спрямованої на покращання умов праці, а також для надання пільг і компенсацій, передбачених чинним законодавством, таких, як скорочена тривалість робочого часу, додаткова оплачувана відпустка, пільгова пенсія, оплата праці у підвищеному розмірі.

Для проведення атестації робочих місць та встановлення пріоритету в проведенні оздоровчих заходів використовується «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу», затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2001 р. № 528.

Виходячи з принципів Гігієнічної класифікації, умови праці поділяються на 4 класи – **оптимальні, допустимі, шкідливі та небезпечні** (екстремальні).

1 клас – **ОПТИМАЛЬНІ** умови праці – такі умови, за яких зберігається не лише здоров'я працюючих, а й створюються передумови для підтримання високого рівня працездатності. Оптимальні гігієнічні нормативи виробничих факторів встановлені для мікроклімату і факторів трудового процесу. Для інших факторів за оптимальні умовно приймаються такі умови праці, за яких несприятливі фактори виробничого середовища не перевищують рівнів, прийнятих за безпечні для населення.

2 клас – **ДОПУСТИМІ** умови праці – характеризуються такими рівнями факторів виробничого середовища і трудового процесу, які не перевищують встановлених гігієнічних нормативів, а можливі зміни функціонального стану організму відновлюються за час регламентованого відпочинку або до початку наступної зміни та не чинять несприятливого впливу на стан здоров'я працюючих та їх потомство в найближчому і віддаленому періодах.

3 клас – **ШКІДЛИВІ** умови праці – характеризуються такими рівнями шкідливих виробничих факторів, які перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого та/або його потомство.

Шкідливі умови праці за ступенем перевищення гігієнічних нормативів та вираженості можливих змін в організмі працюючих поділяються на 4 ступені:

1 ступінь (3.1) – умови праці характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища та трудового процесу, які, як правило, викликають функціональні зміни, що виходять за межі фізіологічних коливань (останні відновлюються при тривалішій, ніж початок наступної зміни,

перерві у контактi зi шкiдливими факторами) та збiльшують ризик погiршення здоров'я;

2 ступiнь (3.2) – умови працi характеризуються такими рiвнями шкiдливих факторiв виробничого середовища i трудового процесу, якi здатнi викликати стiйкi функцiональнi порушення, призводять у бiльшостi випадкiв до зростання виробничо-обумовленої захворюваностi, появи окремих ознак або легких форм професiйної патологiї (як правило, без втрати професiйної працездатностi), що виникають пiсля тривалої експозицiї (10 рокiв та бiльше);

3 ступiнь (3.3) – умови працi характеризуються такими рiвнями шкiдливих факторiв виробничого середовища i трудового процесу, якi призводять, окрiм зростання виробничо-обумовленої захворюваностi, до розвитку професiйних захворювань, як правило, легкого та середнього ступенiв важкостi (з втратою професiйної працездатностi в перiод трудової дiяльностi);

4 ступiнь (3.4) – умови працi характеризуються такими рiвнями шкiдливих факторiв виробничого середовища i трудового процесу, якi здатнi призводити до значного зростання хронiчної патологiї та рiвнiв захворюваностi з тимчасовою втратою працездатностi, а також до розвитку важких форм професiйних захворювань (з втратою загальної працездатностi);

4 клас – НЕБЕЗПЕЧНI (ЕКСТРЕМАЛЬНI) умови працi – характеризуються такими рiвнями шкiдливих факторiв виробничого середовища i трудового процесу, вплив яких протягом робочої змiни (або ж її частини) створює загрозу для життя, високий ризик виникнення тяжких форм гострих професiйних уражень.

Ступiнь шкiдливостi умов працi встановлюється за величиною перевищення гранично допустимих концентрацiй шкiдливих речовин; класом та ступенем шкiдливостi чинникiв бiологiчного походження; залежно вiд величин перевищення чинних нормативiв шуму, вiбрацiї, iнфра- та ультразвуку; за показником мiкроклiмату, який отримав найвищий ступiнь шкiдливостi з урахуванням категорiї важкостi працi за рiвнем енергозатрат, або за iнтегральним показником теплового навантаження середовища; за величиною перевищення гранично допустимих рiвнiв електромагнiтних полiв та випромiнювань; за параметрами радiацiйного фактора вiдповiдно до Норм радiацiйної безпеки України (НРБУ-97); за показниками природного та штучного освiтлення; за величиною недодержання необхiдної кiлькостi iонiв повітря i показника їх полярностi.

Оцінка важкості трудового процесу здійснюється на підставі обліку фізичного динамічного навантаження, маси вантажу, що піднімається і переміщується, загального числа стереотипних робочих рухів, величини статичного навантаження, робочої пози, ступеня нахилу корпусу, переміщень у просторі.

Оцінка напруженості трудового процесу здійснюється на підставі обліку факторів, що характеризують напруженість праці, а саме, інтелектуальні, сенсорні, емоційні навантаження, ступінь монотонності навантажень, режим роботи.

Згідно з гігієнічною класифікацією робота в умовах перевищення гігієнічних нормативів (3 та 4 клас умов праці) може бути дозволена тільки при застосуванні засобів колективного та індивідуального захисту і скороченні часу дії шкідливих виробничих факторів (захист часом). Робота в небезпечних (екстремальних) умовах праці (4 клас) не дозволяється, за винятком ліквідації аварій, проведення екстрених робіт для попередження аварійних ситуацій. Ця робота повинна виконуватись у відповідних засобах індивідуального захисту та регламентованих режимах виконання робіт.

Оскільки умови праці визначають ступінь захворюваності працюючих, як професійної, так і виробничо зумовленої, контроль показників захворюваності також може відігравати важливу роль у поліпшенні умов праці. З цією метою використовують поняття професійної захворюваності.

Професійна захворюваність – це показник числа виявлених вперше протягом року хворих із професійними захворюваннями і отруєннями, розрахований на 100, 1000, 10000, 100000 працюючих, які зазнають впливу шкідливих виробничих факторів.

5.2. Загальні вимоги безпеки до виробничого обладнання та технологічних процесів

Основними складовими безпеки праці на виробництві є:

- безпечне виробниче обладнання;
- безпечні технологічні процеси;
- організація безпечного виконання робіт.

ГОСТ 12.2.003-91. ССБТ. «Оборудование производственное. Общие требования безопасности» – основний нормативний документ із загальних вимог безпеки до виробничого обладнання за виключенням обладнання, яке є джерелом іонізуючих випромінювань.

Вимоги безпеки до виробничого обладнання конкретних груп, видів, моделей розробляються відповідно до вимог ГОСТ 12.2.003-91 з урахуванням призначення, виконання та умов його експлуатації.

Безпека виробничого обладнання забезпечується:

- вибором принципів дії, джерел енергії, параметрів робочих процесів;
- мінімізацією енергії, що споживається чи накопичується;
- застосуванням вмонтованих у конструкцію засобів захисту та інформації про можливі небезпечні ситуації;
- застосуванням засобів автоматизації, дистанційного керування та контролю;
- дотримання ергономічних, обмеженням фізичних і нервово-психологічних навантажень працівників.

Виробниче обладнання при роботі як самостійно, так і в складі технологічних комплексів має відповідати вимогам безпеки протягом усього періоду його експлуатації.

Виробниче обладнання, робота якого супроводжується виділенням шкідливих речовин чи мікроорганізмів або пожежото- та вибухонебезпечних речовин, має включати вмонтовані пристрої для локалізації цих виділень. За відсутності таких пристроїв у конструкції обладнання мають бути передбачені місця для підключення автономних пристроїв локалізації виділень. За необхідності згадані пристрої мають бути виконані з урахуванням чинних вимог щодо стану повітря робочої зони та захисту довкілля.

Якщо виробниче обладнання є джерелом шуму, ультра- та інфразвуку, вібрації, виробничих випромінювань (електромагнітних, лазерних тощо), то воно має бути виконане таким чином, щоб дія на працюючих перелічених шкідливих виробничих факторів не перевищувала меж, встановлених відповідними чинними нормативами.

Однією із складових безпеки виробничого обладнання є конструкція робочого місця, його розміри, взаємне розміщення органів управління, засобів відображення інформації, допоміжного обладнання тощо. При розробці конструкції робочого місця слід дотримуватись вимог ГОСТ 12.2.032-78, ГОСТ12.2.033-84, ГОСТ12.2.049-80, ГОСТ12.2.061-81 та інших чинних нормативів. При цьому розміри робочого місця і його елементів мають забезпечувати виконання операцій в зручних робочих позах і не ускладнювати рухи працюючих. Перевагу слід віддавати виконанню робочих операцій в сидячому положенні або чередуван-

ні положень сидючи і стоячи, якщо виконання робіт не потребує постійного переміщення працівника. Конструкція крісла і підставки для ніг мають відповідати ергономічним вимогам.

Повне чи часткове припинення енергопостачання з подальшим його відновленням, а також пошкодження мережі управління енергопостачанням не повинні призводити до виникнення небезпечних ситуацій.

Засоби захисту, що входять в конструкцію виробничого обладнання, мають: забезпечувати можливість контролю їх функціонування; виконувати своє призначення безперервно в процесі роботи обладнання; діяти до повної нормалізації відповідного небезпечного чи шкідливого фактора, що спричинив спрацювання захисту; зберігати функціонування при виході із ладу інших засобів захисту. За необхідності включення засобів захисту до початку роботи виробничого обладнання, схемою управління повинні передбачатись відповідні блокування тощо.

ГОСТ 12.3.002-75. ССБТ. «Процессы производственные. Общие требования безопасности» – чинний нормативний документ із загальних вимог безпеки до виробничих процесів.

Безпека виробничих процесів визначається у першу чергу безпекою обладнання, яка забезпечується шляхом урахування вимог безпеки при складанні технічного завдання на його проектування, при розробці ескізного й робочого проекту, випуску та випробуваннях пробного зразка й передачі його у серійне виробництво згідно з ГОСТ 15.001-73 «Разработка и постановка продукции на производство. Основные положения».

Основними вимогами безпеки до технологічних процесів є усунення безпосереднього контакту працюючих з вихідними матеріалами, заготовками, напівфабрикатами, готовою продукцією та відходами виробництва, що є імовірними чинниками небезпек; заміна технологічних процесів та операцій, що пов'язані з виникненням небезпечних та шкідливих виробничих факторів, процесами і операціями, за яких зазначені фактори відсутні або характеризуються меншою інтенсивністю; комплексна механізація та автоматизація виробництва, застосування дистанційного керування технологічними процесами і операціями за наявності небезпечних та шкідливих виробничих факторів; герметизація обладнання; застосування засобів колективного захисту працюючих; раціональна організація праці та відпочинку з метою профілактики монотонності й гіподинамії, а також обмеження важкості праці; своєчасне отримання інформації про виникнення небезпечних та шкідливих виробничих факторів на окремих тех-

нологічних операціях (системи отримання інформації про виникнення небезпечних та шкідливих виробничих факторів необхідно виконувати за принципом пристроїв автоматичної дії з виводом на системи попереджувальної сигналізації); впровадження систем контролю та керування технологічним процесом, що забезпечують захист працюючих та аварійне відключення виробничого обладнання; своєчасне видалення і знешкодження відходів виробництва, що є джерелами небезпечних та шкідливих виробничих факторів, забезпечення пожежної й вибухової безпеки.

При визначенні необхідних засобів захисту потрібно керуватися вказівками відповідних розділів стандартів ССБТ за видами виробничих процесів та групами виробничого обладнання, що використовуються у цих процесах. Перелік діючих стандартів стосовно процесів дається у покажчиках Держстандарту, що видаються кожен рік.

Рівні небезпечних та шкідливих виробничих факторів на робочих місцях повинні відповідати вимогам стандартів безпеки за видами небезпечних та шкідливих факторів. Робочі місця повинні мати рівні та показники освітленості, встановлені діючими будівельними нормами та правилами СНиП II-4 – 79/85.

Розташування виробничого обладнання, вихідних матеріалів, заготовок, напівфабрикатів, готової продукції та відходів виробництва у виробничих приміщеннях і на робочих місцях не повинне являти собою небезпеку для персоналу. Відстані між одиницями обладнання, а також між обладнанням та стінами виробничих приміщень, будівель і споруд мають відповідати вимогам діючих норм технологічного проектування, будівельним нормам та правилам.

Зберігання вихідних матеріалів, заготовок, напівфабрикатів, готової продукції та відходів виробництва потребує розробки і реалізації системи заходів, що виключають виникнення небезпечних та шкідливих виробничих факторів; використання безпечних пристроїв для зберігання; механізацію та автоматизацію вантажно-розвантажувальних робіт тощо.

При транспортуванні вихідних матеріалів, заготовок, напівфабрикатів, готової продукції та відходів виробництва необхідно забезпечувати використання безпечних транспортних комунікацій, застосування засобів пересування вантажів, що виключають виникнення небезпечних та шкідливих виробничих факторів, механізацію та автоматизацію перевезення. При цьому потрібно враховувати вимоги ГОСТ 12.2.022-80 «Конвейеры. Общие тре-

бовання безпеки», ГОСТ 12.3.020-80 «Процессы перемещения грузов на предприятиях. Общие требования безопасности».

До факторів, що визначають умови праці, належать також раціональні методи технології і організації виробництва. Зокрема, велику роль відіграє зміст праці, форми побудови трудових процесів, ступінь спеціалізації працюючих при виконанні виробничих процесів, вибір режимів праці та відпочинку, дисципліна праці, психологічний клімат у колективі, організація санітарного й побутового забезпечення працюючих відповідно до СНиП П-92-76. У формуванні безпечних умов праці велике значення має врахування медичних протипоказань до використання персоналу у окремих технологічних процесах, а також навчання й інструктаж з безпечних методів проведення робіт.

До осіб, які допущені до участі у виробничому процесі, ставляться вимоги щодо відповідності їх фізичних, психофізичних і, в окремих випадках, антропометричних даних характеру роботи. Перевірка стану здоров'я працюючих має проводитися як при допуску їх до роботи, так і періодично згідно з чинними нормативами. Періодичність контролю за станом їх здоров'я повинна визначатися залежно від небезпечних та шкідливих факторів виробничого процесу в порядку, встановленому Міністерством охорони здоров'я.

Особи, які допускаються до участі у виробничому процесі, повинні мати професійну підготовку (у тому числі з безпеки праці), що відповідає характеру робіт. Навчання працюючих із безпеки праці проводять на всіх підприємствах і в організаціях незалежно від характеру та ступеня небезпеки виробництва відповідно до НПАОП 0.00-4.12-05.

У автоматизованому виробництві необхідне також суворе виконання вимог безпеки під час ремонту й налагодження автоматичних машин та їх систем. Одним з перспективних напрямів комплексної автоматизації виробничих процесів є використання промислових роботів. При цьому між людиною та машиною (технологічним обладнанням) з'являється проміжна ланка – промисловий робот, і система набуває такої структури: людина – промисловий робот – машина. У цьому випадку людина виводиться із сфери постійного (протягом зміни) безпосереднього контакту з виробничим обладнанням. Основними керівними матеріалами з безпеки роботизованих технологічних комплексів є ГОСТ 12.2.072-82 «Роботы промышленные, роботизированные технологические комплексы и участки. Общие требования безопасности». У ньому наводяться вимоги безпеки до конструкції промислових роботизованих систем.

Питання для вивчення

1. Аналіз умов праці у галузі за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу.
2. Загальні вимоги безпеки в галузі до виробничого обладнання та технологічних процесів.
3. Медичний огляд працівників певних категорій.
4. Безпека праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин.
5. Нормування шкідливих речовин у повітрі робочої зони.
6. Організація безпечної роботи електроустановок.
7. Особливості заходів електробезпеки на підприємствах.
8. Вимоги безпеки до виробничих і допоміжних приміщень.
9. Вимоги до безпеки праці під час експлуатації систем опалення, вентиляції і кондиціювання повітря.
10. Загальні заходи та засоби нормалізації мікроклімату та теплозахисту.
11. Важкість праці: динамічні, статичні навантаження. Напруженість праці. Увага, напруженість аналізаторних функцій, емоційна та інтелектуальна напруженість, монотонність праці.

Тестові завдання

1. На скільки класів поділяються умови праці, виходячи з принципів Гігієнічної класифікації:

- 1) на 4 класи;
- 2) на 6 класів;
- 3) на 3 класи.

2. Професійна захворюваність – це:

- 1) показник числа виявлених протягом року хворих із професійними захворюваннями і отруєннями, розрахований на 100 працюючих, які зазнають впливу шкідливих виробничих факторів;
- 2) показник числа виявлених вперше протягом року хворих із професійними захворюваннями і отруєннями, розрахований на 100, 1000, 10000, 100000 працюючих, які зазнають впливу шкідливих виробничих факторів;
- 3) показник числа виявлених протягом року хворих із професійними захворюваннями і отруєннями, розрахований на 1000

працюючих, які зазнають впливу шкідливих виробничих факторів.

3. Основною відповідальною особою, яка проводить попередні та періодичні медичні огляди, є:

- 1) усі лікарі-спеціалісти;
- 2) дільничний терапевт (цеховий або територіальний);
- 3) таку особу нормативними документами не визначено.

4. Ознаками підвищеної небезпеки є:

- 1) волога (відносна вологість повітря вище 75%) або наявність струмопровідного пилу;
- 2) нормальна температура повітря;
- 3) попереджувальний щиток.

5. За ступенем доступності приміщення діляться на:

- 1) 2 категорії;
- 2) 6 категорій;
- 3) 3 категорії.

6. Усі роботи на електрообладнанні ведуться обслуговуючим персоналом не молодшим 18 років, кваліфікація якого з техніки безпеки поділяється на:

- 1) 5 груп;
- 2) 3 групи;
- 3) 6 груп.

7. Висота виробничих приміщень повинна бути:

- 1) не менше 3,2 м;
- 2) не менше 3 м;
- 3) не менше 4 м.

8. Важкість праці – це така характеристика трудового процесу, що відображає:

1) переважне навантаження на опорно-руховий апарат і функціональні системи організму (серцево-судинну, дихальну та ін.), що забезпечують його діяльність;

2) навантаження переважно на центральну нервову систему, органи чуттів, емоційну сферу працівника;

3) переважне навантаження на функціональні системи організму (серцево-судинну, дихальну та ін.), що забезпечують його діяльність.

9. Напруженість праці – характеристика трудового процесу, що відображає:

1) переважне навантаження на опорно-руховий апарат і функціональні системи організму (серцево-судинну, дихальну та ін.), що забезпечують його діяльність;

2) навантаження переважно на центральну нервову систему, органи чуттів, емоційну сферу працівника;

3) переважне навантаження на функціональні системи організму (серцево-судинну, дихальну та ін.), що забезпечують його діяльність.

10. Динамічна робота – це:

1) фіксація знарядь і предметів праці в нерухомому стані, а також з наданням людині робочої пози;

2) процес скорочення м'язів, який пов'язаний з переміщенням тіла чи його окремих частин у просторі;

3) підвищення навантаження на м'язову систему та інші функціональні системи організму (серцево-судинну, дихальну, обміну речовин).

ДОДАТКИ

ПОРЯДОК

проведення атестації робочих місць за умовами праці

1. Атестація робочих місць за умовами праці (далі – атестація) проводиться на підприємствах і організаціях незалежно від форм власності й господарювання, де технологічний процес, використовуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих факторів, що можуть несприятливо впливати на стан здоров'я працюючих, а також на їхніх нащадків як тепер, так і в майбутньому.

2. Основна мета атестації полягає у регулюванні відносин між власником або уповноваженим ним органом і працівниками у галузі реалізації прав на здорові й безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу у несприятливих умовах.

3. Атестація проводиться згідно з цим Порядком та методичними рекомендаціями щодо проведення атестації робочих місць за умовами праці, затверджуваними Мінпраці і МОЗ.

4. Атестація проводиться атестаційною комісією, склад і повноваження якої визначається наказом по підприємству, організації в строки, передбачені колективним договором, але не рідше одного разу на 5 років.

Відповідальність за своєчасне та якісне проведення атестації покладається на керівника підприємства, організації.

Позачергово атестація проводиться у разі докорінної зміни умов і характеру праці з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, профспілкового комітету, трудового колективу або його виборного органу, органів Державної експертизи умов праці з участю установ санітарно-епідеміологічної служби МОЗ.

5. До проведення атестації можуть залучатися проектні та науково-дослідні організації, технічні інспекції праці профспілок, інспекції Держгідротехнагляду.

6. Атестація робочих місць передбачає:

– установлення факторів і причин виникнення несприятливих умов праці;

– санітарно-гігієнічне дослідження факторів виробничого середовища, важкості й напруженості трудового процесу на робочому місці;

- комплексну оцінку факторів виробничого середовища і характеру праці на відповідальність їхніх характеристик стандартам безпеки праці, будівельним та санітарним нормам і правилам;
- установа ступеня шкідливості й небезпечності праці та її характеру за гігієнічною класифікацією;
- обґрунтування віднесення робочого місця до категорії із шкідливими (особливо шкідливими), важкими (особливо важкими) умовами праці;
- визначення (підтвердження) права працівників на пільгове пенсійне забезпечення за роботу у несприятливих умовах;
- складання переліку робочих місць, виробництв, професій та посад з пільговим пенсійним забезпеченням працівників;
- аналіз реалізації технічних і організаційних заходів, спрямованих на оптимізацію рівня гігієни, характеру і безпеки праці.

7. Санітарно-гігієнічні дослідження факторів виробничого середовища і трудового процесу проводяться санітарними лабораторіями підприємств і організацій, атестованих органами Держстандарту і МОЗ за списками, що узгоджуються з органами Державної експертизи умов праці, а також на договірній основі лабораторіями територіальних санітарно-епідеміологічних станцій.

8. Відомості про результати атестації робочих місць заносяться до карти умов праці, форма якої затверджується Мінпраці разом з МОЗ.

9. Перелік робочих місць, виробництв, професій і посад з пільговим пенсійним забезпеченням працівників після погодження з профспілковим комітетом затверджується наказом по підприємству, організації і зберігається протягом 50 років.

Витяги з наказу додаються до трудової книжки працівників, професії та посади яких внесено до переліку.

10. Результати атестації використовуються при встановленні пенсій за віком на пільгових умовах, пільг і компенсацій за рахунок підприємств та організацій, обґрунтуванні пропозицій про внесення змін і доповнень до списків № 1 і 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення, а також для розробки заходів щодо поліпшення умов праці та оздоровлення працюючих.

Клопотання підприємств та організацій про внесення змін і доповнень до списків № 1 і 2 після їх попереднього розгляду органами Державної експертизи умов праці вносяться до Мінпраці, яке готує та подає пропозиції до Кабінету Міністрів України.

11. Контроль за якістю проведення атестації, правильністю застосування списків № 1 і 2 виробництв, робіт, професій посад і показників, що дають право на пільгове пенсійне забезпечення, пільги і компенсації, покладається на органи Державної експертизи умов праці.

Карта умов праці

Підприємство (організація, _____
 установа) _____
 Виробництво _____
 Цех (дільниця, відділ) _____
 _____ (код по ЄТКД, КД, повне найменування)
 Номери аналогічних робочих місць

Оцінка факторів виробничого і трудового процесу

№ з/п	Фактори виробничого середовища і трудового процесу	Дата дослідження	Нормативне значення (ГДР, ГДК)	Фактичне значення	III клас: шкідливі і небезпечні умови і характер праці			Тривалість дії фактора, % за зміну	Примітки
					I ступінь	II ступінь	III ступінь		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

1. Шкідливі хімічні речовини

1 клас небезпеки _____

2 клас небезпеки _____

3-4 класи небезпеки _____

2. Пил переважно фіброгенної дії

3. Вібрація (загальна і локальна)

4. Шум

5. Інфразвук

6. Ультразвук

7. Неіонізуючі випромінювання:

— радіочастотний діапазон,

— діапазон промислової частоти,

— оптичний діапазон (лазерне випромінювання)

8. Мікроклімат у приміщенні:
- температура повітря, град.,
 - швидкість руху повітря, м/сек,
 - відносна вологість повітря, %
 - інфрачервоне випромінювання, Вт/м кв.
9. Температура зовнішнього повітря (під час роботи на відкритому повітрі), град.
- влітку
 - взимку
10. Атмосферний тиск
11. Біологічні фактори:
- Мікроорганізми
- 1 клас небезпеки _____
 - 2 клас небезпеки _____
 - 3-4 класи небезпеки _____
- Білкові препарати
- 1 клас небезпеки _____
 - 2 клас небезпеки _____
 - 3-4 класи небезпеки _____
- Природні компоненти організму (амінокислоти, вітаміни тощо).
- 1 клас небезпеки _____
 - 2 клас небезпеки _____
 - 3-4 класи небезпеки _____
12. Важкість праці:
- Динамічна робота
- потужність зовнішньої роботи, Вт, при роботі за участю м'язів нижніх кінцівок і тулуба
 - те саме при роботі за переважною участю м'язів плечового поясу
 - маса піднімання і переміщення вантажу, кг
 - дрібні стереотипні рухи кистей і пальців рук (кількість за зміну)
- Статичне навантаження
- величина навантаження за зміну, (Кг x с) при утриманні вантажу:
 - однією рукою
 - двома руками
 - за участю м'язів тулуба і ніг
13. Робоча поза
- Нахили тулуба, переміщення в просторі (переходи, зумовлені технологічним процесом)

14. Напруженість праці

Увага:

- тривалість зосередження (% до тривалості зміни)
- частота сигналів у середньому за годину

Напруженість аналізаторних функцій:

- зору (категорія зорових робіт за СНиП 11-4-79)
- слуху (при виробничій потребі сприйняття мови або диференціювання сигналів)

Емоційна та інтелектуальна напруженість

Одноманітність:

- кількість елементів у багаторазово повторюваних операціях

- тривалість виконання повторюваних операцій, в сек

- час стеження за ходом виробничого процесу без активних дій (% до тривалості зміни)

15. Змінність

Кількість факторів X X X

I. Гігієнічна оцінка умов праці

II. Оцінка технічного та організаційного рівня

III. Атестація робочого місця

IV. Рекомендації щодо поліпшення умов праці, їх економічне обґрунтування

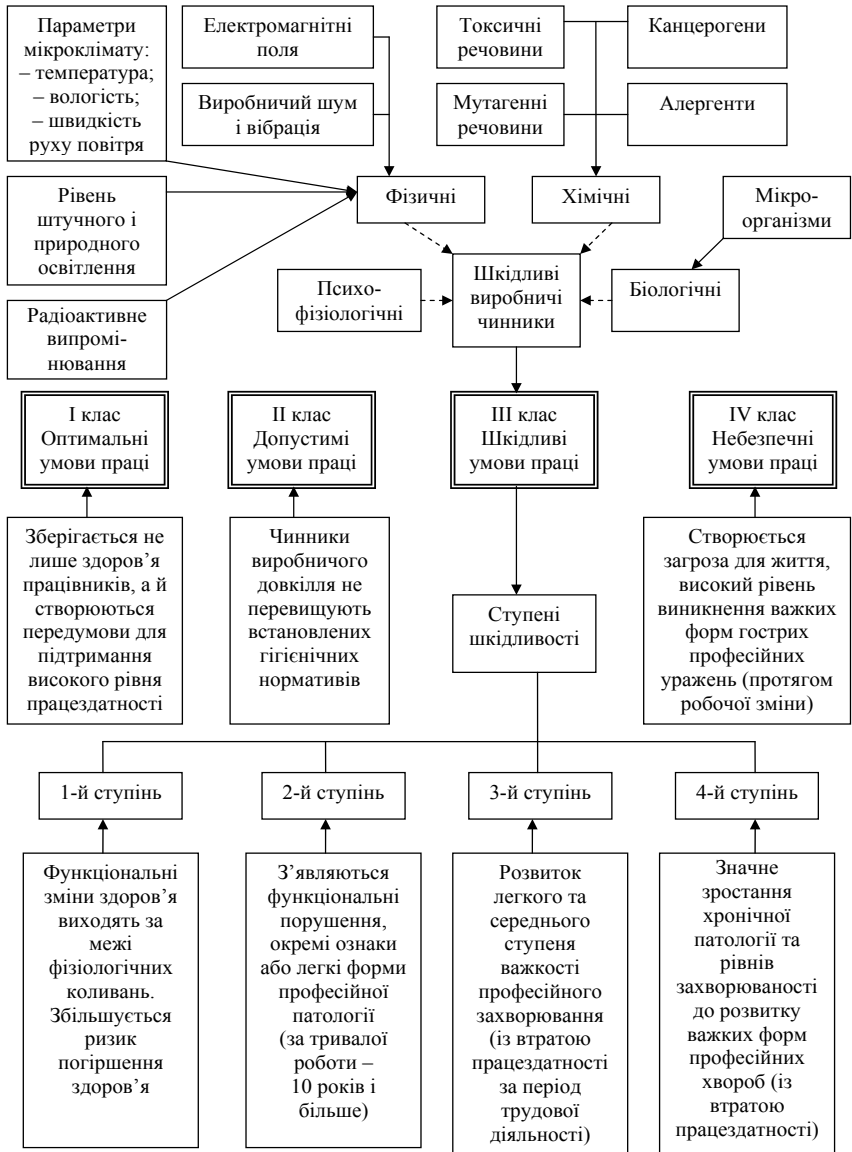

Рис. 5.1. Гігієнічна класифікація умов праці

V. Пільги і компенсації

Діючі Запропоновані Витрати (грн.)
Пенсійне забезпечення
Доплати
Додаткові відпустки
Інші

Голова атестаційної комісії _____

Члени атестаційної комісії _____

З атестацією ознайомлені _____

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

6.1. Наукова база охорони праці

Для вирішення завдань з охорони праці в Україні існує достатній науково-технічний потенціал.

Фундаментальні та прикладні наукові дослідження з охорони праці проводяться в Державній установі «Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці» НАН України та в галузевих науково-дослідних інститутах.

Діяльність ДУ «Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці» спрямована на наукове забезпечення промислової безпеки та охорони праці, збереження життя, здоров'я та працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Науково-дослідні відділи ДУ «Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці»:

1. Науково-дослідний відділ аналізу виробничого травматизму та наглядової діяльності.
2. Науково-дослідний відділ інформаційних технологій.
3. Науково-дослідний відділ промислової безпеки).
4. Науково-дослідний відділ науково-технічного забезпечення та економічних проблем охорони праці та промислової безпеки.
5. Науково-дослідний відділ аналізу та розробки систем управління.
6. Науково-дослідний відділ нормативного забезпечення.

Основні напрями діяльності інституту:

— виконує науково-дослідні роботи з аналізу і наукових досліджень законодавчої і нормативно-правової бази з питань охорони праці та промислової безпеки, опрацювання пропозицій щодо імплементації європейських норм до законодавства України з питань промислової безпеки та охорони праці;

— бере безпосередню участь у розробці і перегляді законодавчих та нормативно-правових актів у цій сфері;

– надає методичну та консультативну допомогу організаціям-розробникам нормативно-правових актів;

– проводить наукову, науково-технічну та інші види експертиз з промислової безпеки та охорони праці.

Галузеві науково-дослідні інститути з охорони праці займаються:

– розробкою та реалізацією із залученням наукових кадрів науково обґрунтованих рішень з питань поліпшення та безпеки умов праці;

– прогнозуванням наслідків аварій та нещасних випадків;

– розробкою планів локалізації і ліквідації аварій та нещасних випадків;

– моделюванням аварійних ситуацій, а також розробкою заходів для їх відвернення;

– проведенням моніторингу з питань безпеки та умов праці;

– оцінкою ефективності управління охороною праці і виробленням рекомендацій щодо її вдосконалення.

Крім того, в Україні понад 500 організацій та підприємств займаються питаннями охорони та безпеки праці. Серед них відомі своїми розробками інститути: Інститут економіки промисловості; Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона; Інститут медицини праці АМН України; галузеві організації: Макіївський державний науково-дослідний інститут з безпеки робіт у гірничій промисловості (МакНДІ), Науково-виробничий центр «Респіратор» (м. Донецьк), ДержНДІТБХП (м. Северодонецьк), ДержНДІБПГ (м. Кривий Ріг); вищі навчальні заклади.

В Україні створено навчальний та науково-інформаційний центр з охорони праці.

Видавництво «Основа» започаткувало тиражування нормативних актів, посібників, навчальної та іншої літератури з охорони праці. Виходить щомісячний науково-виробничий журнал «Охорона праці».

Розроблені і реалізуються національна, галузеві, регіональні програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.

В Україні з 2010 р. виконується Проект ЄС-МБП «Поліпшення стану безпеки праці на робочих місцях в контексті гідної праці». Основна його мета – розробка та впровадження Національного плану дій з безпеки праці, реалізація якого дозволить підвищити рівень безпеки на виробництві та зменшити кількість нещасних випадків.

У рамках Проекту також впроваджується методологія більш точного підрахунку економічних витрат від нещасних випадків

на виробництві, втрат держави від невжиття заходів для покращання стану охорони праці.

Держгірпромнагляд розробляє окремих розділ «Реформування системи забезпечення охорони праці в Україні» до довгострокової Стратегії розвитку України. Основними стратегічними цілями розділу визначено зменшення виробничого травматизму та профзахворюваності до рівня розвинутих країн, відновлення системи медицини праці на виробництві, зміцнення солідарного партнерства в солідарній відповідальності за стан охорони праці та посилення мотивації роботодавців до охорони праці як складової частини бізнесу.

В Україні створюються комп'ютерні мережі, опрацьовуються та впроваджуються автоматизовані інформаційні системи з найважливіших питань охорони праці з перспективою їх подальшого об'єднання в єдину автоматизовану інформаційну систему Державного департаменту промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду МНС України, який став правонаступником Державного комітету з нагляду за охороною праці.

6.2. Концепція Загальнодержавної цільової програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2012–2016 роки

Розпорядженням Кабінету Міністрів від 31 серпня 2011 р. № 889-р схвалено Концепцію Загальнодержавної цільової програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2012–2016 рр.

Метою Програми є комплексне вирішення проблем у сфері охорони праці, формування сучасного безпечного та здорового виробничого середовища, мінімізація ризиків виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій на виробництві, що сприятиме сталому економічному розвитку та соціальній спрямованості, збереженню і розвитку трудового потенціалу України.

Для вирішення проблем охорони праці Програма передбачає:

– підвищення ефективності державного управління охороною праці, зокрема шляхом приведення нормативно-правової бази у сфері охорони праці у відповідність до сучасних вимог та законодавства ЄС;

– удосконалення системи державного нагляду і громадського контролю за додержанням вимог законодавства з охорони

праці, оптимізації діяльності структурних підрозділів з охорони праці у центральних та місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування;

- удосконалення державного управління охороною праці через реформування державних органів управління охороною праці;

- проведення моніторингу розробки, впровадження та функціонування систем управління охороною праці на державному, галузевому та регіональному рівнях, зокрема шляхом застосування принципів управління професійними та виробничими ризиками;

- дерегуляції підприємницької діяльності шляхом спрощення дозвільної системи у сфері охорони праці та запровадження декларативного принципу нагляду за станом охорони праці і промислової безпеки на підприємствах;

- розробка та впровадження механізму економічного стимулювання роботодавців залежно від рівня безпеки, травматизму, професійної захворюваності та фактичного стану охорони праці на виробництві;

- підвищення відповідальності роботодавців за створення безпечних та здорових умов праці та своєчасність подання достовірної інформації про стан безпеки та охорони праці на підприємствах;

- удосконалення системи ведення обліку та аналізу даних про випадки травматизму на виробництві та професійних захворювань;

- удосконалення механізму виявлення фактів приховування випадків травматизму на виробництві та професійної захворюваності;

- розробка та впровадження у діюче виробництво інноваційних технологій, нових видів засобів індивідуального та колективного захисту з використанням сучасних матеріалів, наукових досягнень у сфері охорони праці;

- відновлення та модернізації медичних служб на виробництві, у тому числі з важкими, шкідливими та небезпечними умовами праці, забезпечення розвитку системи медико-санітарної допомоги працівникам, розробка та вдосконалення методів діагностики, профілактики і лікування професійних захворювань;

- розробка державних вимог до системи навчання працівників, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів з питань охорони праці;

– розробка та впровадження сучасних технологій, новітніх методик навчання, галузевих стандартів освіти, видання навчальних програм, підручників, довідників, навчально-методичних та навчально-наочних посібників, електронних засобів навчання, призначених для вдосконалення системи підготовки працівників у сфері охорони праці, зокрема тих, що виконують роботи підвищеної небезпеки та роботи, де є потреба у професійному доборі;

– розробка та впровадження моделі навчального семінару з питань охорони праці для суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу під час їх державної реєстрації;

– розширення системи інформаційного забезпечення громадськості з питань охорони праці;

– підвищення рівня культури безпеки праці шляхом пропагування безпеки праці та способів запобігання виникненню ризиків виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій на виробництві, формування відповідального ставлення працівників до особистої безпеки та безпеки оточуючих, а також до виробничого середовища та навколишнього природного середовища;

– підвищення рівня наукових і науково-технічних досліджень стану охорони праці, вирішення проблем профілактики виробничого травматизму та професійних захворювань, координації науково-технічної діяльності у цій сфері та забезпечення впровадження в практику позитивних результатів такої діяльності;

– використання передового вітчизняного та зарубіжного досвіду з питань поліпшення умов і безпеки праці на основі міжнародного співробітництва.

Виконання Програми дасть змогу сформуванню сучасне безпечне та здорове виробниче середовище, мінімізувати ризики виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій на виробництві, знизити до 2016 р. коефіцієнт частоти виробничого травматизму і коефіцієнт частоти виробничого травматизму із смертельним наслідком до показників 0,7 та 0,03 відповідно, що забезпечить скорочення соціальних і економічних втрат від їх негативних наслідків та сприятиме сталому зростанню національної економіки.

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань (не більш як 5 відсотків надходжень коштів наступного планованого бюджетного періоду з урахуванням фінансових можливостей Фонду), інших джерел, передбачених законодавством.

Питання для вивчення

1. Вимоги безпеки до лабораторних приміщень та обладнання для наукових досліджень.
2. Організація наукових досліджень та основні наукові проблеми в галузі охорони праці.
3. Наукова база охорони праці.
4. Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці, галузеві науково-дослідні інститути з питань охорони праці, відділи та лабораторії з питань охорони праці галузевих науково-дослідних інститутів. Кафедри охорони праці та інші підрозділи вищих навчальних закладів.
5. Програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.
6. Загальнодержавна (національна), галузеві, регіональні програми.
7. Аналіз професійного та виробничого ризиків.
8. Аналіз, прогнозування, профілактика травматизму та професійної захворюваності. Мета і методи аналізу.
9. Використання статистичної звітності і актів розслідування нещасних випадків і професійних захворювань в аналітичній роботі. Показники частоти та тяжкості травматизму.
10. Автоматизовані системи управління охороною праці, обліку, аналізу та дослідження травматизму.

Тестові завдання

1. Умови внутрішнього середовища приміщень (мікроклімат) – це:

- 1) температура;
- 2) відносна вологість та швидкість руху повітря;
- 3) температура поверхонь, що оточують людину;
- 4) поєднання всіх цих параметрів.

2. Допустимі умови праці характеризуються:

- 1) такими рівнями чинників виробничого середовища і трудового процесу, які не перевищують встановлених гігієнічних нормативів для робочих місць;
- 2) наявністю шкідливих виробничих чинників, що перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого та (або) його нащадків;

- 3) зберіганням не лише здоров'я працюючих, а й створенням передумов для підтримки високого рівня працездатності;
- 4) високим ризиком виникнення важких форм гострих професійних уражень, отруєнь, каліцтв, загрозою для життя.

3. Який комітет в Україні виконує функції державного нагляду за охороною праці в усіх галузях народного господарства:

- 1) Державний комітет України із нагляду за охороною праці (Держнаглядохоронпраці);
- 2) Державний департамент промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держпромгірнагляд) у складі МНС;
- 3) Кабінет Міністрів України;
- 4) Державний комітет із нагляду за безпечним веденням робіт у промисловості?

4. Найбільш травмонебезпечними в нашій країні є:

- 1) вугільна промисловість;
- 2) будівельний комплекс;
- 3) газова промисловість;
- 4) підприємства житлово-комунального господарства.

5. Основне місце в структурі професійної захворюваності в Україні (~ 70%) належить:

- 1) пиловим захворюванням легень;
- 2) вібраційно-шумовій патології;
- 3) захворюванням опорно-рухового апарату;
- 4) хімічній етіології.

6. До методів аналізу травматизму належить:

- 1) статистичний;
- 2) монографічний;
- 3) топографічний;
- 4) експертних оцінок;
- 5) усі відповіді правильні.

7. До показників оцінки ризику виникнення небезпек належить:

- 1) коефіцієнт частоти;
- 2) коефіцієнт тяжкості;
- 3) коефіцієнт додержання інструкцій;
- 4) коефіцієнт технічної безпеки обладнання;
- 5) усі відповіді правильні.

8. Програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища може бути:

- 1) національною;
- 2) галузевою;
- 3) регіональною;
- 4) усі відповіді правильні.

9. Шкідливі умови праці характеризуються:

- 1) такими рівнями чинників виробничого середовища і трудового процесу, які не перевищують встановлених гігієнічних нормативів для робочих місць;
- 2) наявністю шкідливих виробничих чинників, що перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого та (або) його нащадків;
- 3) зберіганням не лише здоров'я працюючих, а й створенням передумов для підтримки високого рівня працездатності;
- 4) високим ризиком виникнення важких форм гострих професійних уражень, отруень, каліцтв, загрозою для життя.

10. небезпечні (екстремальні) умови праці характеризуються:

- 1) такими рівнями чинників виробничого середовища і трудового процесу, які не перевищують встановлених гігієнічних нормативів для робочих місць;
- 2) наявністю шкідливих виробничих чинників, що перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого та (або) його нащадків;
- 3) зберіганням не лише здоров'я працюючих, а й створенням передумов для підтримки високого рівня працездатності;
- 4) високим ризиком виникнення важких форм гострих професійних уражень, отруень, каліцтв, загрозою для життя.

ОСНОВНІ ЗАХОДИ ПОЖЕЖНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ НА ГАЛУЗЕВИХ ОБ'ЄКТАХ

7.1. Класи приміщень і будівель за вибухопожежною та пожежною небезпекою

Основою для встановлення на промислових об'єктах нормативних вимог щодо забезпечення їх вибухопожежонебезпеки є визначення категорій приміщень та будівель виробничого та невиробничого призначення за вибухопожежною та пожежною небезпекою.

Категорія пожежної небезпеки приміщення (будівлі, споруди) – це класифікаційна характеристика пожежної небезпеки об'єкта, що визначається кількістю та пожежонебезпечними властивостями речовин і матеріалів, які знаходяться в них з урахуванням особливостей технологічних процесів розмішених на об'єкті виробництв.

Відповідно до ОНТП 24-86 приміщення за вибухопожежною та пожежною небезпекою поділяють на п'ять категорій: А, Б, В, Г, Д.

Якісним критерієм вибухопожежної небезпеки приміщень (будівель) є наявність у них речовин з певними показниками вибухопожежної небезпеки. Кількісним критерієм визначання категорії є надмірний тиск (P), який може розвинутися при вибуховому загорянні максимально можливого скупчення (навантаження) вибухонебезпечних речовин у приміщенні.

Категорія А (вибухонебезпечна)

До цієї категорії належать приміщення, в яких застосовуються горючі гази, легкозаймисті рідини з температурою спалаху не більше 28°C у такій кількості, що можуть утворюватися вибухонебезпечні парогазоповітряні суміші; при їх спалахуванні розрахунковий надлишковий тиск вибуху в приміщенні перевищує 5 кПа.

Категорія Б (вибухопожежонебезпечна)

Це приміщення, в яких застосовуються вибухонебезпечний пил і волокна, легкозаймисті рідини з температурою спалаху

ху більше 28°C та горючі рідини за температурних умов і в такій кількості, що можуть утворюватися вибухонебезпечні пилоповітряні або пароповітряні суміші; при їх спалахуванні розвивається розрахунковий надлишковий тиск вибуху в приміщенні, що перевищує 5кПа.

Категорія В (пожежонебезпечна)

Такі приміщення, де знаходяться горючі рідини, тверді горючі та важкогорючі речовини, матеріали, здатні при взаємодії з водою, киснем повітря або одне з одним горіти за умови, що ці приміщення не належать до категорій А та Б.

Категорія Г

До цієї категорії належать приміщення, де знаходяться негорючі речовини та матеріали в гарячому, розжареному або розплавленому стані, процес обробки яких супроводжується виділенням променистого тепла, іскор, полум'я; горючі гази, спалимі рідини, тверді речовини, які спалюються або утилізуються як паливо.

Категорія Д

Це приміщення, в яких знаходяться негорючі речовини та матеріали в холодному стані.

В основу розрахункового методу визначення категорій вибухопожежної та пожежної безпеки виробничих приміщень покладено енергетичний підхід, що полягає в оцінці розрахункового надлишкового тиску вибуху порівняно з допустимим.

7.2. Класифікація вибухо- і пожежонебезпечних зон

Класифікація пожежо- та вибухонебезпечних зон визначається Правилами установки електроустановок (ПУЕ-86).

Характеристика пожежо- та вибухонебезпеки може бути загальною для усього приміщення або різною в окремих його частинах. Таким чином, усі приміщення, або їх окремі зони, поділяються на пожежонебезпечні та вибухонебезпечні.

Залежно від класу зони здійснюється вибір виконання електроустановок таким чином, щоб під час їх експлуатації виключити можливість виникнення вибуху або пожежі від теплового прояву електроструму.

Пожежонебезпечна зона – це простір у приміщенні або за його межами, у якому постійно або періодично знаходяться (зберігаються, використовуються або виділяються під час технологічного процесу) горючі речовини як при нормальному техно-

логічному процесі, так і при його порушенні в такій кількості, яка вимагає спеціальних заходів у конструкції електрообладнання під час його монтажу та експлуатації. Ці зони в разі використання у них електроустаткування поділяються на чотири класи:

Пожежонебезпечна зона класу П-I – простір у приміщенні, у якому знаходиться горюча рідина – рідина, що має температуру спалаху більшу за $+61^{\circ}\text{C}$.

Пожежонебезпечна зона класу П-II – простір у приміщенні, у якому можуть накопичуватися і виділятися горючий пил або волокна з нижньою концентраційною межею спалахування більшою за 65 г/м^3 .

Пожежонебезпечна зона класу П-IIa – простір у приміщенні, у якому знаходяться тверді горючі речовини та матеріали.

Пожежонебезпечна зона класу П-III – простір поза приміщенням, у якому знаходяться горючі рідини, пожежонебезпечний пил та волокна або тверді горючі речовини і матеріали.

Вибухонебезпечна зона – це простір у приміщенні або за його межами, у якому є в наявності чи здатні утворюватися вибухонебезпечні суміші.

Клас вибухонебезпечної зони, згідно з яким здійснюється вибір і розміщення електроустановок, залежно від частоти і тривалості присутнього вибухонебезпечного середовища визначається технологіями разом з електриками проектною або експлуатаційною організацією.

Клас вибухонебезпечних зон характерних виробництв та категорія і група вибухонебезпечної суміші, повинні відобразитися у нормах технологічного проектування або у галузевих переліках виробництв з вибухопожежонебезпеки.

Вибухонебезпечна зона класу 0 – простір, у якому вибухонебезпечне середовище присутнє постійно або протягом тривалого часу. Вибухонебезпечні зони класу 0 можуть мати місце переважно в межах корпусів технологічного обладнання і меншою мірою в робочому просторі (вугільна, хімічна, нафтопереробна промисловість).

Вибухонебезпечна зона класу 1 – простір, у якому вибухонебезпечне середовище може утворитися під час нормальної роботи (тут і далі нормальна робота – ситуація, коли установка працює відповідно до своїх розрахункових параметрів).

Вибухонебезпечна зона класу 2 – простір, у якому вибухонебезпечне середовище за нормальних умов експлуатації відсутнє, а якщо воно виникає, то рідко і триває недовго. У цих випадках можливі аварії катастрофічних розмірів (розрив трубопроводів високого тиску або резервуарів значної місткості).

Частоту виникнення і тривалість вибухонебезпечного газопароповітряного середовища визначають за правилами (нормами) відповідних галузей промисловості.

Вибухонебезпечна зона класу 20 – простір, у якому під час нормальної експлуатації вибухонебезпечний пил у вигляді хмари присутній постійно або часто у кількості, достатній для утворення небезпечної концентрації суміші з повітрям; простір, де можуть утворюватися пилові шари непередбаченої або надмірної товщини. Звичайно, це має місце всередині обладнання, де пил може формувати вибухонебезпечні суміші часто і на тривалий термін.

Вибухонебезпечна зона класу 21 – простір, у якому під час нормальної експлуатації ймовірна поява пилу у вигляді хмари в кількості, достатній для утворення суміші з повітрям вибухонебезпечної концентрації.

Ця зона може включати простір поблизу місця порошкового заповнення або осідання і простір, де під час нормальної експлуатації ймовірна поява пилових шарів, які можуть утворювати небезпечну концентрацію пилоповітряної суміші.

Вибухонебезпечна зона класу 22 – простір, у якому вибухонебезпечний пил у завислому стані може з'являтися не часто й існувати недовго, або в якому шари вибухонебезпечного пилу можуть існувати та утворювати вибухонебезпечні суміші в разі аварії. Ця зона може включати простір поблизу обладнання, що утримує пил, який може вивільнятися шляхом витоку і формувати пилові утворення.

При визначенні розмірів вибухонебезпечних зон у приміщеннях слід враховувати що:

- при розрахунковому надлишковому тиску вибуху газопароповітряної вибухонебезпечної суміші, що перевищує 5 кПа, вибухонебезпечна зона займає весь об'єм приміщення;

- вибухонебезпечна зона класів 20, 21, 22 займає весь об'єм приміщення;

- при розрахунковому надлишковому тиску вибуху газопароповітряної вибухонебезпечної суміші, що дорівнює або менше 5 кПа, вибухонебезпечна зона займає частину об'єму приміщення і визначається відповідно до норм технологічного проектування або обчислюється технологами згідно з ГОСТ 12.1.004.; за відсутності даних допускається приймати вибухонебезпечну зону в межах до 5м по вертикалі і горизонталі від технологічного апарату, з якого можливий викид горючих газів або парів ЛЗР;

— при розрахунковому надлишковому тиску вибуху пилоповітряної суміші або парів ГР, що дорівнює або менше 5 кПа, матиме місце пожежонебезпечна зона;

— простір за межами вибухонебезпечних зон класів 21, 22 не вважається вибухонебезпечним, якщо немає інших умов, що створюють для нього вибухонебезпеку.

Зони в приміщеннях або за їх межами, у яких тверді, рідкі та газоподібні горючі речовини спалюються як паливо, або утилізуються шляхом спалювання, не належать до пожежонебезпечних і вибухонебезпечних зон.

Залежно від класу зони наведеної класифікації згідно з вимогами ПУЕ здійснюється вибір виконання електроустановки, що є одним з головних напрямків у запобіганні пожежам від теплового прояву електричного струму. Правильний вибір типу виконання електрообладнання забезпечує виключення можливості виникнення пожежі чи вибуху за умови підтримання допустимих режимів його експлуатації.

Усі електричні машини, апарати і прилади, розподільні пристрої, трансформаторні і перетворювальні підстанції, елементи електропроводки, струмоводи, світильники тощо повинні використовуватися у виконанні, яке б відповідало класу зони з пожежовибухонебезпеки, тобто мати відповідний рівень і вид вибухозахисту або ступінь захисту оболонки згідно зі стандартами і правилами.

Електроустановки, що використовуються, повинно мати чітке маркування щодо його вибухозахисних властивостей і ступеню захисту оболонки згідно з чинними нормативами.

7.3. Класифікація будівель і споруд за ступенем вогнестійкості

Потенційна пожежна небезпека будівель та споруд залежить як від кількості та властивостей матеріалів, що знаходяться у середині, так і від горючості та здатності чинити опір дії пожежі будівельних конструкцій, яка характеризується їх вогнестійкістю.

Вогнестійкість (вогнетривкість) — здатність конструкції зберегти несучі та (або) огорожувальні функції в умовах пожежі.

Ступінь вогнестійкості — це нормована характеристика вогнестійкості будинків і споруд, що визначається межею вогнестійкості основних будівельних конструкцій.

Межа вогнестійкості конструкцій — показник вогнестійкості конструкції, який визначається часом від початку вогневого випробування за стандартного температурного режиму до настання одного з нормованих для певної конструкції граничних станів з вогнестійкості.

До граничного стану належать: втрата несучої здатності; втрата цілісності; втрата теплоізолювальної здатності.

Втрата несучої здатності визначається заваленням конструкції або виникненням її граничних деформацій.

Втрата цілісності — це вид граничного стану конструкції за вогнестійкістю, що характеризується утворенням в конструкціях наскрізних тріщин або наскрізних отворів, через які проникають продукти горіння або полум'я.

Втрата теплоізолювальної здатності — вид граничного стану конструкції за вогнестійкістю, що характеризується підвищенням температури на поверхні, що не обігрівается, до встановлених граничних значень. Вона визначається підвищенням температури на поверхні конструкції, що не обігрівается, в середньому більше ніж на 140 °С або в будь-якій точці цієї поверхні — більше ніж на 180 °С порівняно з температурою конструкції до випробування.

Для колон, балок, ферм, стовпів межа вогнестійкості визначається тільки втратою несучої здатності конструкцій.

Для зовнішніх несучих стін та покриттів — втратою несучої здатності та цілісності. Для ненесучих внутрішніх стін та перегородок — втратою цілісності та теплоізолювальної здатності.

Для несучих внутрішніх стін та протипожежних перешкод — усіма трьома граничними станами.

Фактичні межі вогнестійкості визначаються у більшості випадків експериментальним шляхом. Суть методу випробувань конструкцій на вогнестійкість полягає в тому, що зразок конструкції нагрівають у спеціальній печі та одночасно піддають дії нормативних навантажень. При цьому визначають тривалість часу від початку випробувань до появи одного з граничних станів.

Межі вогнестійкості та межі розповсюдження вогню по будівельних конструкціях визначаються на основі випробування зразків. Мінімальні межі вогнестійкості та максимальні межі розповсюдження вогню по будівельних конструкціях залежно від ступеня вогнестійкості будівель та споруд наведені у ДБН В 1.1-7-2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва», який передбачає вісім ступенів вогнестійкості — I, II, III, IIIa, IIIб, IV, IVa, V.

Ці будівельні норми встановлюють пожежно-технічну класифікацію будівельних матеріалів, конструкцій, протипожежних перешкод, зовнішніх пожежних драбин, сходів та сходових кліток, будинків і споруд, приміщень, а також загальні вимоги щодо забезпечення безпеки людей у разі виникнення пожежі, пожежної безпеки конструктивних та об'ємно-планувальних рішень, обладнання будинків, приміщень інженерно-технічними засобами захисту від пожежі.

Норми поширюються на нове будівництво, розширення, реконструкцію, технічне переоснащення, реставрацію, капітальний ремонт будинків і приміщень різного призначення. Вимоги щодо забезпечення пожежної безпеки під час експлуатації будинків і приміщень встановлюються відповідними нормативними документами системи стандартизації та нормування в будівництві, а також нормативно-правовими актами з питань пожежної безпеки.

7.4. Протипожежні перешкоди

Протипожежна перешкода – це будівельна конструкція, інженерна споруда чи технічний засіб, що має нормовану межу вогнестійкості, яка перешкоджає поширенню вогню в будівлі.

Протипожежні перешкоди призначені для запобігання розповсюдженню пожежі та продуктів горіння з приміщень або пожежного відсіку з осередком пожежі в інші приміщення.

За відсутності або неправильного улаштування протипожежних перешкод пожежа швидко розповсюджується, охоплюючи більшу площу, та призводить до значних втрат.

До протипожежних перешкод належать: протипожежні стіни, перегородки, перекриття, зони, тамбури-шлюзи, двері, вікна, люки, клапани.

Вертикальні перешкоди, що поділяють будівлю по висоті, називають протипожежними стінами, а об'єм будинку (споруди), виділений протипожежними щитами, – пожежним відсіком. Якщо вертикальна перешкода відділяє одне приміщення від іншого в межах поверху, то її іменують протипожежною перегородкою, а приміщення, що розділяються, називають секціями.

Гребні, козирки, діафрагми, бортики, пояси та інше обмежують розповсюдження пожежі по поверхнях конструкцій.

Вогнестійкість протипожежної перешкоди визначається вогнестійкістю її елементів, а саме:

– огороджувальної частини;

- конструкцій, що забезпечують стійкість перешкоди;
- конструкцій, на які вона спирається;
- вузлів кріплення між ними.

За допомогою перешкод, які обмежують розповсюдження пожежі та продуктів горіння, можуть бути створені безпечні зони або приміщення для тривалого чи короткочасного перебування людей, що сприяє успішному проведенню операцій з їх рятування у разі пожежі.

Противопожежні перешкоди у будівлях та приміщеннях повинні виконуватися із негорючих матеріалів.

Заповнення отворів у протипожежних перешкодах, конструкціях огорож шахт та ніш для комунікацій (протипожежні двері, люки та інші пристрої) допускається виконувати із важкогорючих матеріалів. Загальна площа отворів не повинна перевищувати 25% площі протипожежних перешкод. Протипожежні двері та ворота у протипожежних перешкодах повинні мати пристосування для самозакриття. Протипожежні вікна не повинні відкриватися.

Типи протипожежних перешкод та їх мінімальні межі вогнестійкості визначені СНиП 2.01.02–85.

7.5. Забезпечення безпечної евакуації персоналу

Дієвим способом захисту людей під час пожежі є евакуація. Розробка планів евакуації на підприємствах, навчання діям персоналу та робітників є запорукою зменшення загиблих і постраждалих.

Евакуаційні шляхи і виходи повинні утримуватися вільними, нічим не захащуватися і у разі виникнення пожежі забезпечувати безпеку під час евакуації всіх людей, які перебувають у приміщеннях будівель та споруд.

Кількість та розміри евакуаційних виходів з будівель і приміщень, їх конструктивні й планувальні рішення, умови освітленості, забезпечення незадимленості, протяжність шляхів евакуації, їх облицювання (оздоблення) повинні відповідати протипожежним вимогам будівельних норм.

У разі розміщення технологічного, експозиційного та іншого обладнання у приміщеннях мають бути забезпечені евакуаційні проходи до сходових кліток та інших шляхів евакуації відповідно до будівельних норм.

У приміщенні, яке має один евакуаційний вихід, дозволяється одночасно розміщувати (дозволяється перебування) не більше 50 осіб.

Двері на шляхах евакуації повинні відчинятися в напрямі виходу з будівель (приміщень).

Допускається улаштування дверей з відчиненням усередину приміщення у разі одночасного перебування в ньому не більше 15 осіб, а також у санвузлах, з балконів, лоджій, площадок зовнішніх евакуаційних сходів (за винятком дверей, що ведуть у повітряну зону незадимлюваної сходової клітки).

За наявності людей у приміщенні двері евакуаційних виходів можуть замикатися лише на внутрішні запори, які легко відмикаються.

Килими, килимові доріжки та інші покриття підлоги у приміщеннях з масовим перебуванням людей повинні надійно кріпитися до підлоги і бути безпечними щодо токсичності продуктів горіння, а також мати помірну димоутворюючу здатність (ГОСТ 12.1.044-89).

На сходових маршах і площадках мають бути справні оголожі з поручнями, які не повинні зменшувати встановлену будівельними нормами ширину сходових маршів і площадок.

У сходових клітках (за винятком незадимлюваних) дозволяється встановлювати прилади опалення, у тому числі на висоті 2,2 м від поверхні проступів та сходових площадок, сміттєпроводи, поверхові спільні електрощити, поштові скриньки та пожежні крани за умови, що це обладнання не зменшує нормативної ширини проходу сходовими площадками та маршами. У незадимлюваних сходових клітках допускається встановлювати лише прилади опалення.

Сходові клітки, внутрішні відкриті та зовнішні сходи, коридори, проходи та інші шляхи евакуації мають бути забезпечені евакуаційним освітленням відповідно до вимог будівельних норм та правил улаштування електроустановок. Світильники евакуаційного освітлення повинні вмикатися з настанням сутінків у разі перебування в будівлі людей.

Шляхи евакуації, що не мають природного освітлення, мають постійно освітлюватися електричним світлом (у разі наявності людей).

У готелях, театральних-видовищних, лікувальних закладах, приміщеннях інших громадських і допоміжних будівель, де можуть перебувати одночасно більше 100 осіб, у виробничих приміщеннях без природного освітлення за наявності більше 50 працюючих (або якщо площа перевищує 150 м²), а також в інших випадках, зазначених у нормативних документах, евакуаційні виходи повинні бути позначені світловими покажчиками з на-

писом «Вихід» білого кольору на зеленому фоні, приєднаними до джерела живлення евакуаційного (аварійного) освітлення, або такими, що перемикаються на нього автоматично у разі зникнення живлення на їх основних джерелах живлення.

Світлові покажчики «Вихід» повинні постійно бути справними. У глядацьких, виставочних та інших подібних приміщеннях (залах) їх слід вмикати на весь час перебування людей (проведення заходу).

На випадок вимкнення електроенергії обслуговуючий персонал будівель, де у вечірній та нічний час можливе масове перебування людей (театри, кінотеатри, готелі, гуртожитки, ресторани, лікарні, інтернати, дитячі дошкільні заклади та ін.), повинен мати електричні ліхтарі. Кількість ліхтарів визначається адміністрацією, виходячи з особливостей об'єкта, наявності чергового персоналу, кількості людей у будівлі (але не менше одного ліхтаря на кожного працівника, який чергує на об'єкті у вечірній або нічний час).

Не допускається:

- улаштовувати на шляхах евакуації пороги; виступи; турнікети; розсувні, підйомні двері; двері, що обертаються та інші пристрої, які перешкоджають вільній евакуації людей;

- захарачувати шляхи евакуації (коридори, проходи, сходові марші і площадки, вестибюлі, холи, тамбури тощо) меблями, обладнанням, різними матеріалами та готовою продукцією, навіть якщо вони не зменшують нормативну ширину;

- забивати, заварювати, замикати на навісні замки, болтові з'єднання та інші запори, що важко відчиняються зсередини, зовнішні евакуаційні двері будівель;

- застосовувати на шляхах евакуації горючі матеріали для облицювання стін і стель, а також сходів та сходових площадок;

- розташовувати у тамбурах виходів гардероби, вішалки для одягу, сушарні, пристосовувати їх для торгівлі, а також зберігання, у тому числі тимчасового, будь-якого інвентарю та матеріалу;

- захарачувати меблями, устаткуванням та іншими предметами двері, люки на балконах і лоджіях, переходи в суміжні секції та виходи на зовнішні евакуаційні драбини;

- знімати встановлені на балконах (лоджіях) драбини;

- улаштовувати у загальних коридорах комори і вбудовані шафи, за винятком шаф для інженерних комунікацій; зберігати в шафах (нішах) для інженерних комунікацій горючі матеріали, а також інші сторонні предмети;

- розташовувати в ліфтових холах комори, кіоски тощо;

- встановлювати телекамери в проходах таким чином, щоб вони перешкоджали евакуації людей;
- робити засклення або закладання жалюзі і отворів повітряних зон у незадимлюваних сходових клітках;
- знімати передбачені проектом двері вестибюлів, холів, тамбурів і сходових кліток;
- замінити армоване скло на звичайне у дверях та фрамугах всупереч передбаченому за проектом;
- знімати пристрої для самозачинення дверей сходових кліток, коридорів, холів, тамбурів тощо, а також фіксувати самозакривні двері у відчиненому положенні;
- зменшувати нормативну площу фрамуг у зовнішніх стінах сходових кліток або закладати їх;
- розвішувати у сходових клітках на стінах стенди, панно тощо.

7.6. Пожежна сигналізація і зв'язок

На пожежовибухонебезпечних об'єктах встановлюють установки автоматичної електричної пожежної сигналізації. Основними складовими їх є датчики, що монтуються в будівлях або на території об'єкта, приймальні апарати і автоматичні системи пожежогасіння.

Датчики можуть бути теплові, димові або світлові. Теплові датчики контролюють 10–25 м² площі приміщення, димові – 30–100 м², світлові – 400–600 м².

Вибір пожежних сповіщувачів здійснюється залежно від характеристики виробництв, технологічних процесів, приміщень відповідно до ДБН В.2.5-13-98 «Пожежна автоматика будинків і споруд».

Установки пожежної сигналізації є автоматичної або ручної дії. Ручні сповіщувачі встановлюються поза межами приміщень на відстані 150 м, всередині приміщень на відстані 50 м один від одного.

При виникненні пожежі негайно оголошується пожежна тривога та сповіщається служба порятунку за телефоном 101. Про пожежу доповідають чітко, називають точну адресу підприємства та прізвище того, хто робить повідомлення. Одночасно з повідомленням про пожежу працівники вживають заходів щодо її ліквідації первинними засобами пожежогасіння та евакуації людей з приміщення.

7.7. Первинні засоби гасіння пожеж

Первинні засоби пожежогасіння призначені для гасіння пожеж на початковій стадії їх розвитку силами персоналу підприємства до прибуття штатних підрозділів пожежної охорони, а також при ліквідації невеликих осередків пожеж. Вони є у всіх виробничих приміщеннях, цехах, складах, лабораторіях, майстернях і передаються під охоронну відповідальність безпосередньо керівникам цих об'єктів або іншим посадовим особам з числа інженерно-технічних працівників.

До первинних засобів гасіння пожежі належать вогнегасники, як ручні так і пересувні, бочки з водою, відра, сокири, багри, лопати, ящики з піском, азбестові полотна, повстяні мати, шерстяні ковдри, ломи, пилки тощо.

Будівлі, споруди, приміщення, технологічні установки мають бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння, які використовуються для локалізації і ліквідації пожеж у їх початковій стадії розвитку.

Вогнегасники, що застосовуються на промислових підприємствах, в основному пінні, рідинні, вуглекислотні, вуглекислотно-бромтилові, аерозольні та порошкові.

При правильній експлуатації, належному технічному обслуговуванні та кваліфікованому застосуванні вогнегасники є ефективним первинним засобом гасіння пожеж.

Ця вимога стосується також будівель, споруд та приміщень, обладнаних будь-якими типами установок пожежогасіння, пожежної сигналізації або внутрішніми пожежними кранами.

Уперше збудовані, після реконструкції, розширення, капітального ремонту об'єкти (будівлі, споруди, приміщення, технологічні установки) мають бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння (згідно з нормами належності) до початку їх експлуатації.

Норми належності первинних засобів пожежогасіння для конкретних об'єктів повинні встановлюватися нормами технологічного проектування та галузевими правилами пожежної безпеки з урахуванням рекомендацій, викладених вище.

Для зазначення місця розміщення первинних засобів пожежогасіння слід встановлювати вказівні знаки згідно з чинними державними стандартами. Знаки повинні бути розміщені на видних місцях на висоті 2–2,5 м від рівня підлоги як всередині, так і поза приміщеннями (за потреби).

Для розміщення первинних засобів пожежогасіння у виробничих, складських, допоміжних приміщеннях, будівлях, споруд

дах, а також на території підприємств, як правило, встановлюється спеціальні пожежні щити (стенди).

На пожежних щитах (стендах) повинні розміщуватися ті первинні засоби гасіння пожежі, які можуть застосовуватися в певному приміщенні, споруді, установці. Пожежні щити (стенди) та засоби пожежогасіння мають бути пофарбовані у відповідні кольори за чинним державним стандартом.

Пожежний інвентар повинен мати червоно-біле пофарбування і відповідні написи. Пожежний інструмент фарбується у чорний колір. На пожежних щитах (стендах) необхідно вказувати їх порядкові номери та номер телефону для виклику пожежної охорони. Порядковий номер пожежного щита вказують після літерного індексу «ПШ».

Пожежні щити (стенди), інвентар, інструмент, вогнегасники в місцях установлення не повинні створювати перешкоди під час евакуації.

Вогнегасники слід встановлювати у легкодоступних та помітних місцях (коридорах, біля входів або виходів з приміщень тощо), а також у пожежонебезпечних місцях, де найбільш імовірна поява осередків пожежі. При цьому необхідно забезпечити їх захист від потрапляння прямих сонячних променів і безпосередньої (без загороджувальних щитків) дії опалювальних та нагрівальних приладів.

Переносні вогнегасники можуть бути розміщені у різні способи:

- навішуванням на вертикальні конструкції на висоті не більше 1,5 м від рівня підлоги до нижнього торця вогнегасника і на відстані від дверей, достатній для її повного відчинення;
- встановлюванням в пожежні шафи поруч з пожежними кранами, у спеціальні тумби або на пожежні щити (стенди).

Навішування вогнегасників на кронштейни, розміщення їх у тумбах або пожежних шафах мають забезпечувати можливість прочитання маркувальних написів на корпусі.

Експлуатація та технічне обслуговування вогнегасників повинні здійснюватися відповідно до паспортів заводів-виготовлювачів, а також затвердженими у встановленому порядку регламентами технічного обслуговування.

Вогнегасники, допущені до введення в експлуатацію, повинні мати:

- облікові (інвентарні) номери за прийнятою на об'єкті системою нумерації;
- пломби на пристроях ручного пуску;

— бирки та маркувальні написи на корпусі, червоне сигнальне фарбування згідно з державними стандартами.

Зарядження й перезарядження вогнегасників усіх типів повинні виконуватися відповідно до інструкції з експлуатації.

Використані вогнегасники, а також вогнегасники із зірваними пломбами необхідно негайно направляти на перезарядження або перевірку. Вогнегасники, відправлені з об'єкта на перезарядження, мають бути замінені відповідною кількістю заряджених вогнегасників.

Вогнегасники, що встановлені за межами приміщень або в неопалюваних приміщеннях та не призначені для експлуатації за мінусових температур, повинні зніматися на холодний період. У таких випадках на пожежних щитах та стендах має вміщуватися інформація про місце розташування найближчого вогнегасника.

Відповідальність за своєчасне і повне оснащення об'єктів вогнегасниками та іншими засобами пожежогасіння, забезпечення їх технічного обслуговування, навчання працівників правил користування вогнегасниками несуть власники цих об'єктів (або орендарі згідно з договором оренди).

Успішне гасіння пожежі пов'язане з правильним вибором типу й виду вогнегасника.

Класифікація пожеж дає змогу обрати необхідний вогнегасник, тому що в кожен клас об'єднано пожежі, пов'язані з горінням речовин, що мають подібні характеристики.

Для успішної боротьби з пожежами та з метою запобігання використанню непризначеного або неефективного для гасіння певного класу пожежі вогнегасника необхідне знання цих класів, що вказані на корпусах вогнегасників.

7.8. Порядок оснащення об'єктів первинними засобами пожежогасіння

Для визначення видів та кількості первинних засобів пожежогасіння слід враховувати фізико-хімічні та пожежонебезпечні властивості горючих речовин, їх взаємодію з вогнегасними речовинами, а також розміри площ виробничих приміщень, відкритих майданчиків та установок.

Необхідну кількість первинних засобів пожежогасіння визначають окремо для кожного поверху та приміщення. Якщо в одному приміщенні розміщено декілька різних за пожежною небезпекою виробництв, не відділених одне від одного протипо-

жежними стінами, усі ці приміщення забезпечують вогнегасниками, пожежним інвентарем та іншими видами засобів пожежогасіння за нормами найбільш небезпечного виробництва.

Будівлі та споруди, які зводяться та реконструюються, мають бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння з розрахунку:

- на 200 м² площі підлоги – один вогнегасник (якщо площа поверху менша 200 м² – два вогнегасники на поверх), бочка з водою, ящик з піском;

- на кожні 20 м довжини риштування (на поверхах) – один вогнегасник (але не менше двох на поверсі), а на кожні 100 м довжини риштування – бочка з водою;

- на 200 м² площі покриття з горючим утеплювачем або горючими покрівлями – один вогнегасник, бочка з водою, ящик з піском;

- у місці встановлення теплогенераторів, калориферів – два вогнегасники та ящик з піском на кожний агрегат.

У вищезазначених місцях слід застосовувати вогнегасники пінні чи водяні місткістю 10 л або порошкові місткістю не менше 5 л.

Вибір типу та визначення потрібної кількості вогнегасників здійснюється згідно з нормами залежно від їх вогнегасної спроможності, граничної площі, класу пожежі горючих речовин та матеріалів у захищеному приміщенні або на об'єкті, що потребує захисту (стандарт ISO N 3941-77):

Крім перелічених параметрів, береться до уваги також категорія приміщень за вибухопожежною та пожежною безпекою.

Вибір типу вогнегасника (пересувний чи переносний) обумовлений розмірами можливих осередків пожеж; у разі збільшених їх розмірів рекомендується використовувати пересувні вогнегасники.

Відстань від можливого осередку пожежі до місця розташування вогнегасника не повинна перевищувати 20 м для громадських будівель та споруд; 30 м – для приміщень категорій А, Б, В (горючі гази та рідини); 40 м – для приміщень категорій В, Г; 70 м – для приміщень категорії Д.

У місцях наявності великої кількості легкозаймистих та горючих речовин доцільно встановлювати стаціонарні або пересувні вогнегасники типу ОВП-100, ОУ-25, ОУ-80, ОП-100, ОПА-100, ОП-250 тощо.

Приміщення, обладнані автоматичними стаціонарними установками пожежогасіння, забезпечуються вогнегасниками на 50%, виходячи з їх розрахункової кількості.

7.9. Пожежна техніка

Кількість та номенклатура основних видів пожежної техніки для захисту населених пунктів і об'єктів (пожежних автомобілів, мотопомп, причепів тощо) регламентується вимогами державних та (або) галузевих стандартів, будівельних норм, правил та інших чинних нормативних актів. На стадії проектування має визначатися потреба об'єктів у пожежній техніці.

Використання пожежної техніки, у тому числі пожежного обладнання, інвентарю та інструменту, для господарських, виробничих та інших потреб, не пов'язаних з пожежогасінням або навчанням протипожежних формувань, не дозволяється. У разі аварій та стихійного лиха застосування пожежної техніки для їх ліквідації можливе з дозволу органів державного пожежного нагляду.

Пожежна техніка – це в основному пересувні пожежні автомобілі і змонтоване на них пожежне обладнання.

Пожежні автомобілі поділяються на автомобілі *загального призначення* і *спеціальні пожежні* автомобілі.

До пожежних автомобілів загального призначення належать автомобілі, на яких змонтовані насоси для подачі води, повітряно-механічної суміші і хімічної піни до місця виниклої пожежі.

До цієї ж групи належать автоцистерни, пересувні насосні станції, автомобілі з установками повітряно-пінного гасіння, насосно-рукавні автомобілі, причіпні та переносні мотопомпи, встановлені на автопричепах, а також спеціальні автонасоси і ручні насоси, що встановлюються і перевозяться на автопричепах.

Пожежні автомобілі загального призначення мають бути у кожній пожежній частині. Ці автомобілі доставляють до місця пожежі особовий склад пожежної частини, запас води, піноутворювач, пожежно-технічне обладнання, а також забезпечують подачу води, повітряно-механічної або хімічної піни.

Пожежні автоцистерни бувають трьох типів: легкого, середнього та важкого.

Пожежні автоцистерни *легкого типу* змонтовані на шасі автомобілів вантажопідйомністю до 4 т.

Пожежні автоцистерни *середнього типу* монтуються на шасі вантажного автомобіля вантажопідйомністю до 5 т, а пожежні автоцистерни *важкого типу* – на автомобілях вантажопідйомністю більше 5 т.

Усі пожежні автоцистерни монтуються на шасі вантажних автомобілів як звичайної, так і підвищеної прохідності з урахуванням використання їх у районах з поганими дорожніми покриттями або в умовах бездоріжжя.

7.10. Протипожежне водопостачання

Система протипожежного водопостачання – це комплекс інженерних водопровідних пристроїв та споруд, призначених для забору води з вододжерела, її транспортування, зберігання запасів та подавання до місця пожежі.

Систему протипожежного водопостачання поділяють на дві частини: внутрішню (всередині будівель) та зовнішню (іззовні будівель). Протипожежний водопровід (зовнішній та внутрішній) є одним з найбільш важливих елементів системи протипожежного водопостачання.

Населені пункти, підприємства, установи, організації, будинки мають бути забезпечені відповідно до вимог СНиП 2.04.02. протипожежним водопостачанням для зовнішнього пожежогасіння.

Будинки різного призначення повинні забезпечуватися протипожежним водопостачанням для внутрішнього пожежогасіння. Його проектування та улаштування здійснюється відповідно до вимог СНиП 2.04.01.

Внутрішні водопроводи являють собою сукупність трубопроводів та пристроїв, які забезпечують постачання води із зовнішньої мережі та її подавання до місця відбору для гасіння пожеж, що можуть виникнути в будівлі. Необхідність улаштування внутрішнього протипожежного водопроводу, кількість уводів у будівлю, витрати води на внутрішнє пожежогасіння та кількість струменів від пожежних кранів визначаються, виходячи з вимог чинних будівельних норм відповідно до кожного конкретного об'єкта.

До зовнішнього водопроводу належать усі пристрої та споруди для забору, очищення, зберігання та розподілу води мережею до вводу в будівлю.

Для відбору води із зовнішнього водопроводу на ньому встановлюють пожежні гідранти. Встановлення гідрантів здійснюється на відстані не більше 2,5 м від краю проїжджої частини дороги та не менше 5 м від стін будівель та споруд, щоб забезпечити безперешкодний під'їзд пожежних автомобілів.

Противопожежні водопроводи бувають низького або високого тиску. У водопроводах низького тиску мінімальний вільний напір води на рівні землі повинен бути 10 м (100 кПа), а необхідний напір у стволах для пожежогасіння створюється насосами пожежних автомобілів, мотопомп, що встановлюються на гідранти.

У водопроводах високого тиску вода до місця пожежі подається по рукавних лініях безпосередньо від гідрантів під напором від стаціонарних пожежних насосів, встановлених у приміщенні насосної станції. Такі насоси працюють постійно або вмикаються під час пожежі.

Відповідальність за технічний стан пожежних гідрантів, встановлених на мережі водопроводу населених пунктів, несуть відповідні служби (організації, установи), які видають цими мережами водопроводу, а на території підприємств – їх власники або орендарі (згідно з договором оренди).

Пожежний кран – комплект пристроїв, який складається із клапана (вентиля), що встановлюється на пожежному трубопроводі і обладнаного пожежною з'єднувальною головкою, а також пожежного рукава з ручним стволом.

Пожежні крани розміщуються у вбудованих або навісних шафках, які мають отвори для провітрювання і пристосовані для опломбування та візуального огляду їх без розкривання.

Спосіб установлення пожежного крана повинен забезпечувати зручність повертання вентиля та приєднання рукава. Напрямок осі вихідного отвору патрубку пожежного крана повинен виключати різкий залом пожежного рукава у місці його приєднання.

7.11. Державний пожежний нагляд

Державний пожежний нагляд за станом пожежної безпеки в населених пунктах і на об'єктах незалежно від форм власності здійснюється відповідно до чинного законодавства державною пожежною охороною в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Контроль за виконанням правил пожежної безпеки під час проектування, технічного переоснащення, будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів іноземних фірм та спільних підприємств регулюється чинним законодавством або умовами, передбаченими договорами сторін, якщо вони не суперечать чинному законодавству.

На об'єктах приватної власності органи державного пожежного нагляду контролюють лише умови безпеки людей на випадок пожежі, а також вирішення питань пожежної безпеки стосовно прав та інтересів інших юридичних осіб і громадян.

Органи державного пожежного нагляду відповідно до покладених на них завдань:

- розробляють і затверджують загальнодержавні правила пожежної безпеки, які є обов'язковими для всіх підприємств, установ, організацій та громадян;

- погоджують проекти державних і галузевих стандартів, норм, правил, технічних умов та інших нормативно-технічних документів, що стосуються забезпечення пожежної безпеки, а також проектні рішення, на які не встановлено норми і правила;

- встановлюють порядок опрацювання і затвердження положень, інструкцій та інших нормативних актів з питань пожежної безпеки, що діють на підприємстві, в установі та організації; розробляють типові документи з цих питань;

- здійснюють контроль за додержанням вимог законодавства з питань пожежної безпеки керівниками центральних органів державної виконавчої влади, структурних підрозділів Ради Міністрів Республіки Крим, місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого та регіонального самоврядування, керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ та організацій, а також громадянами;

- проводять згідно з чинним законодавством перевірки і дізнання за повідомленнями та заявами про злочини, що пов'язані з пожежами та порушеннями правил пожежної безпеки.

Посадові особи органів державного пожежного нагляду є державними інспекторами з пожежного нагляду.

Державні інспектори з пожежного нагляду мають право:

- проводити в будь-який час у присутності власника чи його представника пожежно-технічні обстеження і перевірки підприємств, установ, організацій, будівель, споруд, новобудов та інших підконтрольних об'єктів незалежно від форм власності; одержувати від власника необхідні пояснення, матеріали та інформацію;

- надавати (надсилати) керівникам центральних органів державної виконавчої влади, структурних підрозділів Ради Міністрів Республіки Крим, місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого та регіонального самоврядування, керівникам та іншим посадовим особам підприємств, установ та організацій, а також громадянам обов'язкові для виконання роз-

порядження (приписи) про усунення порушень і недоліків з питань пожежної безпеки;

– у разі порушення правил пожежної безпеки, що створює загрозу виникнення пожежі або перешкоджає її гасінню та евакуації людей, а також у випадках випуску пожежонебезпечної продукції, систем і засобів протипожежного захисту з відхиленням від стандартів чи технічних умов або у разі їх відсутності, припиняти чи забороняти роботу підприємств, окремих виробництв, виробничих дільниць, агрегатів, експлуатацію будівель, споруд, окремих приміщень, опалювальних приладів, дільниць електричної мережі, проведення пожежонебезпечних робіт, випуск та реалізацію пожежонебезпечної продукції, систем та засобів протипожежного захисту, дію виданих дозволів на право проведення робіт;

– здійснювати контроль за виконанням протипожежних вимог, передбачених стандартами, нормами і правилами, під час проектування (вибірково), будівництва, реконструкції, розширення чи технічного переоснащення, капітального ремонту підприємств, будівель, споруд та інших об'єктів; разі виявлення порушень забороняти до їх усунення випуск і застосування проектів, зупиняти проведення будівельно-монтажних робіт та вносити пропозиції про припинення фінансування цих робіт;

– притягати до адміністративної відповідальності посадових осіб, інших працівників підприємств, установ, організацій та громадян, винних у порушенні встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконанні приписів, постанов органів державного пожежного нагляду, використанні пожежної техніки та засобів пожежогасіння не за призначенням;

– застосовувати штрафні санкції до підприємств, установ та організацій за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконання розпоряджень (приписів) посадових осіб органів державного пожежного нагляду.

Посадові особи органів державного пожежного нагляду несуть відповідальність за неналежне виконання покладених на них обов'язків. За шкоду, завдану юридичним та фізичним особам, громадянам внаслідок застосування санкцій, передбачених Законом, органи та посадові особи державного пожежного нагляду відповідальності не несуть.

Контроль за дотриманням вимог пожежної безпеки на рухомому складі та об'єктах, розташованих на землях, наданих в користування залізничному транспорту під залізничне полотно та його облаштування, станції з усіма будівлями і спорудами енергетичного, локомотивного, вагонного, колійного, вантажного і

пасажи́рського господарств, сигналізації та зв'язку, водопоста-чання, захисними і укріплюючими насадженнями, службовими, культурно-побутовими приміщеннями та іншими спорудами, не-обхідними для забезпечення роботи залізничного транспорту, а та-кож на об'єктах, розташованих у смузі відведення залізниць та на землях, що безпосередньо до неї прилягають, здійснюють пожежні підрозділи відомчої воєнізованої охорони залізничного транспорту.

Органи державного пожежного нагляду один раз на п'ять років проводять перевірки діяльності органів управління та під-розділів відомчої воєнізованої охорони залізничного транспорту з вибірковою перевіркою стану пожежної безпеки на підконтр-ольних їм об'єктах.

Питання для вивчення

1. Державний пожежний нагляд. Первинні засоби гасіння пожеж. Пожежна техніка.
2. Оснащення об'єктів первинними засобами пожежогасіння.
3. Протипожежне водопостачання.
4. Системи протидимного захисту.
5. Система пожежної сигналізації.
6. Системи оповіщення про пожежу, засоби зв'язку.
7. Забезпечення безпечної евакуації персоналу.
8. Попередження пожеж та вибухів.
9. Загальні вимоги пожежної безпеки.
10. Категорії приміщень і будівель за вибухопожежною і по-жежною небезпекою.
11. Класифікація вибухо- і пожежонебезпечних зон.
12. Класифікація будівель і споруд за ступенем вогнестійкості.
13. Протипожежні перешкоди.
14. Основні причини виникнення горючого середовища і за-горання в електричному устаткуванні.
15. Утримання евакуаційних шляхів і виходів.
16. Експертиза проектної документації на пожежну безпеку.

Тестові завдання

1. Державні інспектори з пожежного нагляду мають право:
 - 1) проводити в будь-який час у присутності власника чи його представника пожежно-технічні обстеження і перевірки підприємств;

2) здійснювати контроль за виконанням протипожежних вимог;

3) притягати до адміністративної відповідальності посадових осіб, інших працівників підприємств, установ, організацій та громадян;

4) застосовувати штрафні санкції до підприємств, установ та організацій за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки;

5) усі відповіді правильні.

2. З метою пожежної безпеки під'їзди до будівель і водопостачання мають бути:

1) завжди вільними;

2) по можливості вільними;

3) вільними в нічний час.

3. Пожежна безпека налічує таку кількість класів пожеж:

1) 2; 2) 5; 3) 4; 4) 3.

4. Швидке згоряння пальної суміші без утворення стиснених газів – це:

1) займання; 2) спалах; 3) вибух; 4) тління.

5. Неорганізоване і неконтрольоване горіння, внаслідок якого знищуються матеріальні цінності, називається:

1) вибухом; 2) пожежею; 3) займанням; 4) тлінням.

6. Швидке перетворення речовини в газо- чи пилоподібний стан з виділенням великої кількості тепла – це:

1) вибух; 2) спалах; 3) тління; 4) займання.

7. До організаційних протипожежних заходів належить:

1) щоденна перевірка протипожежного стану приміщень після роботи;

2) підтримання у справному стані системи опалення, вентиляції, обладнання;

3) улаштування автоматичної пожежної сигналізації, системи автоматичного пожежегасіння та водопостачання.

8. Вогнегасник, бочки з водою, відра, лопати тощо – це засоби пожежегасіння:

1) основні;

- 2) допоміжні;
- 3) первинні;
- 4) вторинні.

9. До технічних протипожежних заходів належить:

- 1) організація перевірки належного стану пожежної техніки та інвентарю;
- 2) улаштування автоматичної пожежної сигналізації, систем автоматичного гасіння пожеж та пожежного водопостачання;
- 3) щоденна перевірка протипожежного стану приміщень після закінчення роботи.

10. Первинні засоби пожежогасіння – це:

- 1) вогнегасники, ящики з піском, простирадла азбестові, ручний пожежний інструмент;
- 2) автоматична пожежна сигналізація;
- 3) пожежні автомобілі;
- 4) усі відповіді правильні.

ДОДАТКИ

Таблиця 7.1

Категорії пожежної небезпеки виробництв

Характеристика використовуваних у виробництві речовин	Характеристика виробництва	Категорія
Горючі гази, легкозаймисті рідини з температурою спалаху не більше 28°C у такій кількості, що можуть утворювати парогазоповітряні суміші, у разі займання яких розвивається розрахунковий надмірний тиск вибуху в приміщенні, що перевищує 5 кПа. Речовини і матеріали, здатні вибухати і горіти при взаємодії з водою, киснем повітря або один з одним у такій кількості, що розрахунковий тиск вибуху в приміщенні перевищує 5 кПа	Вибухо-пожежо-небезпечні	А
Горючий пил або волокна, легкозаймисті рідини з температурою спалаху понад 28°C, горючі рідини у такій кількості, що можуть утворювати вибухонебезпечні пилоповітряні або пароповітряні суміші, у разі займання яких розвивається надлишковий тиск вибуху, близький до розрахункового, що перевищує 5 кПа	Вибухо-пожежо-небезпечні	Б
Горючі та важкогорючі рідини, тверді горючі й важкогорючі речовини і матеріали (у тому числі пил і волокна), речовини та матеріали, здатні у разі взаємодії з водою, киснем повітря або один з одним тільки горіти за умови, що приміщення, в яких вони наявні або обробляються, не належать до категорій А або Б	Пожежо-небезпечні	В
Негорючі речовини і матеріали у гарячому, розжареному або розплавленому стані, оброблення яких супроводжується виділенням променистого тепла, іскор і полум'я; горючі гази, рідини і тверді горючі речовини, які спалюються або утилізують як паливо		Г
Негорючі речовини і матеріали у холодному стані. Допускається зараховувати до категорії Д приміщення, в яких перебувають горючі рідини у системах змащування, охолодження і гідроприводу обладнання під тиском до 1,2 мПа, кабельні електромережі до устаткування, окремі предмети меблів на робочих місцях		Д

**Конструктивні характеристики будинків
залежно від їх ступеня вогнестійкості**

Ступінь вогнестійкості	Конструктивні характеристики
I, II	Будинки з несучими та огорожувальними конструкціями з природних або штучних кам'яних матеріалів, бетону, залізобетону із застосуванням листових і плитних негорючих матеріалів
III	Будинки з несучими та огорожувальними конструкціями з природних або штучних кам'яних матеріалів, бетону, залізобетону. Для перекриттів дозволяється застосовувати дерев'яні конструкції, захищені штукатуркою або негорючими листовими, плитними матеріалами або матеріалами груп горючості Г1, Г2. До елементів покриттів не висуваються вимоги щодо межі вогнестійкості, поширення вогню, при цьому елементи горищного покриття з деревини повинні мати вогнезахисну обробку
IIIa	Будинки переважно з каркасною конструктивною схемою. Елементи каркаса – з металевих незахищених конструкцій. Огорожувальні конструкції – з металевих профільованих листів або інших негорючих листових матеріалів з негорючим утеплювачем або утеплювачем груп горючості Г1, Г2
IIIб	Будинки переважно одноповерхові з каркасною конструктивною схемою. Елементи каркаса – з деревини, піддані вогнезахисній обробці. Огорожувальні конструкції виконують із застосуванням деревини або матеріалів на її основі. Деревина та інші матеріали груп горючості Г3, Г4 огорожувальних конструкцій мають бути піддані вогнезахисній обробці або захищені від дії вогню та високих температур
IV	Будинки з несучими та огорожувальними конструкціями з деревини або інших горючих матеріалів, захищених від дії вогню та високих температур штукатуркою або іншими листовими, плитними матеріалами. До елементів покриттів не висуваються вимоги щодо межі вогнестійкості та межі поширення вогню, при цьому елементи горищного покриття з деревини повинні мати вогнезахисну обробку
IVa	Будинки переважно одноповерхові з каркасною конструктивною схемою. Елементи каркаса – з металевих незахищених конструкцій. Огорожувальні конструкції – з металевих профільованих листів або інших негорючих матеріалів з утеплювачем груп горючості Г3, Г4
V	Будинки, до несучих і огорожувальних конструкцій яких не висуваються вимоги щодо межі вогнестійкості та межі поширення вогню

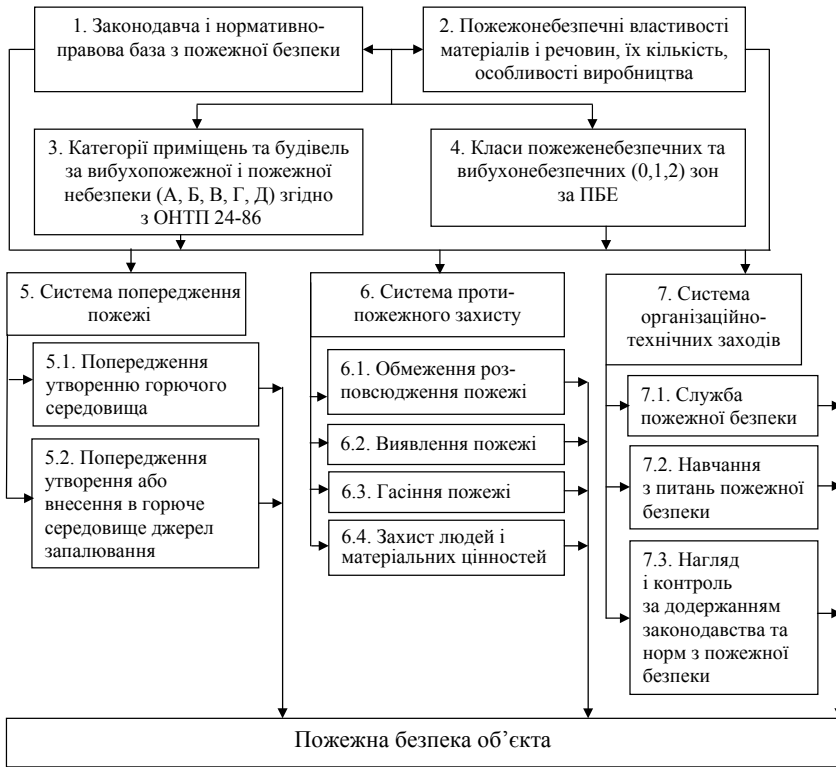
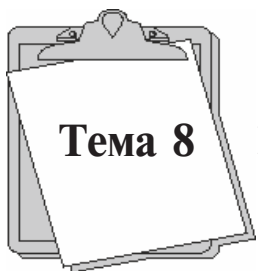

Рис. 7.1. Блок-схема забезпечення пожежної безпеки об'єкта

ДЕРЖАВНИЙ НАГЛЯД І ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА СТАНОМ ОХОРОНИ ПРАЦІ

8.1. Державний нагляд за охороною праці

Державний нагляд за охороною праці – це діяльність уповноважених органів і посадових осіб (державних інспекторів, державних санітарних лікарів), спрямована на забезпечення виконання органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання й працівниками вимог законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці.

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про охорону праці» державний нагляд за дотриманням законодавства та інших нормативно-правових актів про охорону праці здійснюють:

- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці – Держгірпромнагляд;

- спеціально уповноважений державний орган з питань радіаційної безпеки – Державний комітет України із ядерної та радіаційної безпеки;

- спеціально уповноважений державний орган з питань пожежної безпеки – Управління пожежної охорони МНС України;

- спеціально уповноважений державний орган з питань гігієни праці – Санітарно-епідеміологічна служба МОЗ України.

Діяльність органів державного нагляду за охороною праці регулюється законами України «Про охорону праці», «Про використання ядерної енергії і радіаційну безпеку», «Про пожежну безпеку», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», іншими нормативно-правовими актами.

Державний нагляд здійснюється за принципами:

- пріоритетності безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності;

- рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;
- гарантування прав суб'єкта господарювання;
- об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду (контролю);
- наявності підстав, визначених законом, для здійснення державного нагляду (контролю);
- відкритості, прозорості, плановості й системності державного нагляду (контролю);
- неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю);
- невтручання органу державного нагляду (контролю) у статутну діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону;
- відповідальності органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства;
- дотримання умов міжнародних договорів України;
- незалежності органів державного нагляду від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян;
- наявності одного органу державного нагляду у складі центрального органу виконавчої влади.

Органи державного нагляду за охороною праці не залежать від будь-яких господарських органів, суб'єктів підприємництва, об'єднань громадян, політичних формувань, місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування.

Посадові особи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці мають право:

- безперешкодно відвідувати підконтрольні підприємства (об'єкти), виробництва фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, та здійснювати в присутності роботодавця або його представника перевірку додержання законодавства з питань, віднесених до їх компетенції;
- одержувати від роботодавця і посадових осіб письмові чи усні пояснення, висновки експертних обстежень, аудитів, матеріали та інформацію з відповідних питань, звіти про рівень і стан профілактичної роботи, причини порушень законодавства та вжиті заходи щодо їх усунення;
- видавати в установленому порядку роботодавцям, керівникам та іншим посадовим особам юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману

працю, міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування обов'язкові для виконання приписи (розпорядження) про усунення порушень і недоліків у галузі охорони праці, охорони надр, безпечної експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки;

– забороняти, зупиняти, припиняти, обмежувати експлуатацію підприємств, окремих виробництв, цехів, дільниць, робочих місць, будівель, споруд, приміщень, випуск та експлуатацію машин, механізмів, устаткування, транспортних та інших засобів праці, виконання певних робіт, застосування нових небезпечних речовин, реалізацію продукції, а також скасовувати або припиняти дію виданих ними дозволів і ліцензій до усунення порушень, які створюють загрозу життю працюючих;

– притягати до адміністративної відповідальності працівників, винних у порушенні законодавства про охорону праці;

– надсилати роботодавцям подання про невідповідність окремих посадових осіб займаній посаді, передавати матеріали органам прокуратури для притягнення цих осіб до відповідальності згідно із законом.

Державний нагляд (контроль) здійснюється за місцем провадження господарської діяльності суб'єкта господарювання або його відокремлених підрозділів, або у приміщенні органу державного нагляду (контролю) у випадках, передбачених законом.

8.2. Відомчий контроль

Відомчий контроль здійснюють посадові особи, повноважні представники вищих органів керівництва підприємствами (міністерства, корпорації, концерну або іншого об'єднання підприємств) та посадові особи держадміністрацій, що відповідають за охорону праці в регіоні.

Міністерства або інші центральні органи виконавчої влади, що уповноважені на управління майном державних підприємств, заснованих на державній власності, здійснюють відомчий контроль за додержанням цими підприємствами вимог законодавства про охорону праці, застосовуючи за необхідності дисциплінарні та інші примусові заходи до порушників законодавства.

Посадові особи служб відомчого контролю можуть застосовувати на цих підприємствах права, передбачені для посадових осіб органів державного нагляду, за винятком прав накладання

штрафів за адміністративні правопорушення й застосування до підприємств штрафних санкцій.

8.3. Регіональний контроль

Регіональний контроль реалізується посадовими особами, повноважними представниками та службами місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування на підприємствах, в установах, організаціях, розташованих (зареєстрованих) на території відповідного регіону.

Завданням органів і служб регіонального контролю є профілактика правопорушень у сфері охорони праці на підприємствах, в установах, організаціях, розташованих на відповідній території.

Головна функція цих органів і служб полягає в забезпеченні контролю за додержанням законів та інших нормативно-правових актів з питань охорони праці власниками малих підприємств, фірм, фермерських та інших господарств і фізичними особами – підприємцями, які зареєстровані відповідними місцевими органами виконавчої влади і не підпорядковані (не підконтрольні) органам та службам відомчого контролю.

8.4. Внутрішній контроль

Внутрішній контроль здійснюється в межах підприємства (установи, організації) його власником або уповноваженим ним органом і відповідними службами та посадовими особами цього підприємства (установи, організації).

Внутрішній адміністративно-громадський трьохступеневий контроль проводиться на трьох рівнях.

На першому ступені контролю начальник виробничої ділянки, майстер, бригадир, начальник зміни, черговий інженер спільно з громадським інспектором з охорони праці щоденно перевіряють стан охорони праці на виробничій ділянці.

На другому ступені начальник цеху спільно з громадським інспектором та спеціалістами відповідних служб цеху (механік, електрик, технолог) два рази на місяць перевіряють стан охорони праці згідно із затвердженим графіком.

Усі виявлені на першому та другому ступенях контролю порушення усуваються, а ті, що неможливо виправити силами контролюючих, занотовуються в журнал першого та другого сту-

пеня контролю і доповідаються вищому керівництву підприємства.

На третьому ступені контролю щомісячно (або в інший термін, визначений колективним договором згідно із затвердженим графіком) комісія підприємства під головуванням керівника (головного інженера) перевіряє стан охорони праці на підприємстві. До складу комісії входять: керівник служби охорони праці, голова комісії з охорони праці профкому, керівник медичної служби, працівник пожежної охорони та головні спеціалісти підприємства (технолог, механік, енергетик).

Результати роботи комісії фіксуються в журналі трьохступеневого контролю і розглядаються на технічних радах підприємства, де розробляються заходи з їх усунення. Заходи передбачають оперативні дії, або вносяться до поточних чи довгострокових планів розвитку та реконструкції підприємства або записуються до колективного договору.

8.5. Громадський контроль

Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці здійснюють професійні спілки, їх об'єднання в особі своїх виборних органів і представників.

Професійні спілки мають право:

- на проведення незалежної експертизи умов праці, а також об'єктів виробничого призначення, що проектуються, будуються чи експлуатуються на відповідність їх нормативно-правовим актам про охорону праці;

- брати участь у розслідуванні причин нещасних випадків і професійних захворювань на виробництві та надавати свої висновки про них;

- вносити роботодавцям, державним органам управління і нагляду подання з питань охорони праці та одержувати від них аргументовану відповідь.

У разі відсутності професійної спілки на підприємстві громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці здійснюють уповноважені найманими працівниками особи.

Уповноважені найманими працівниками особи з питань охорони праці мають право безперешкодно перевіряти на підприємствах виконання вимог щодо охорони праці і вносити обов'язкові для розгляду роботодавцем пропозиції про усунен-

ня виявлених порушень нормативно-правових актів з безпеки та гігієни праці.

Для виконання цих обов'язків роботодавець за свій рахунок організовує навчання, забезпечує необхідними засобами і звільняє уповноважених осіб з питань охорони праці від роботи на передбачений колективним договором строк із збереженням за ними середнього заробітку.

Не можуть бути ущемлені будь-які законні інтереси працівників у зв'язку з виконанням ними обов'язків уповноважених осіб з питань охорони праці. Їх звільнення або притягнення до дисциплінарної чи матеріальної відповідальності здійснюється лише за згодою найманих працівників у порядку, визначеному колективним договором.

Якщо уповноважені особи з питань охорони праці вважають, що профілактичні заходи, вжиті роботодавцем, є недостатніми, вони можуть звернутися за допомогою до органу державного нагляду за охороною праці.

Вони також мають право брати участь і вносити відповідні пропозиції під час інспекційних перевірок цими органами підприємств чи виробництв, які відповідно до законодавства використовують найману працю.

Уповноважені найманими працівниками особи з питань охорони праці діють відповідно до типового положення, що затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань праці та соціальної політики.

Питання для вивчення

1. Функціональні обов'язки з охорони праці керівників, посадових осіб і фахівців підприємства.
2. Органи державного нагляду за охороною праці.
3. Види та основні параметри проведення наглядових заходів.
4. Характеристика діяльності Держгірпромнагляду.
5. Громадський контроль за станом охорони праці.
6. Завдання профспілок щодо контролю за станом охорони праці в галузі управління.
7. Основні завдання СУОП.
8. Основні функції комісії з питань охорони праці.
9. Роль профспілок в охороні праці.

10. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства про охорону праці.

11. Органи державного нагляду за охороною праці. Основні принципи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

12. Контроль стану умов праці.

13. Методика контролю стану умов праці.

14. Підготовка підприємства до комплексної перевірки стану охорони праці.

15. Перелік питань для перевірки стану охорони праці на робочих місцях.

Тестові завдання

1. Державний нагляд за додержанням законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці здійснюють:

1) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці;

2) спеціально уповноважений державний орган з питань радіаційної безпеки;

3) спеціально уповноважений державний орган з питань пожежної безпеки;

4) спеціально уповноважений державний орган з питань гігієни праці;

5) усі відповіді правильні.

2. Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці здійснюють:

1) професійні спілки, їх об'єднання, уповноважена працівниками особа;

2) вищі органи керівництва підприємствами (міністерства, Державні комітети);

3) місцеві державні адміністрації;

4) роботодавець та працівники підприємства.

3. Відомчий контроль за додержанням законодавства про охорону праці здійснюють:

1) професійні спілки, їх об'єднання, уповноважена працівниками особа;

2) вищі органи керівництва підприємствами (міністерства, Державні комітети);

- 3) місцеві державні адміністрації;
- 4) роботодавець та працівники підприємства.

4. Регіональний контроль за додержанням законодавства про охорону праці здійснюють:

- 1) професійні спілки, їх об'єднання, уповноважена працівниками особа;
- 2) вищі органи керівництва підприємствами (міністерства, Державні комітети);
- 3) місцеві державні адміністрації;
- 4) роботодавець та працівники підприємства.

5. Державний нагляд (контроль) здійснюється за принципами:

- 1) пріоритетності безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності;
- 2) підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади;
- 3) об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду;
- 4) рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;
- 5) усі відповіді правильні.

6. До основних принципів страхування від нещасного випадку не належить:

- 1) своєчасне та повне відшкодування шкоди страховиком;
- 2) обов'язковість сплати страхувальником страхових внесків;
- 3) рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;
- 4) формування та витрачання страхових коштів на солідарній основі.

7. Обов'язковому страхуванню від нещасного випадку підлягають:

- 1) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) або на інших підставах, передбачених законодавством про працю;
- 2) учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають про-

фесійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах;

3) особи, які утримуються у виправних, лікувально-трудовах, виховно-трудовах закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами;

4) усі відповіді правильні.

8. Адміністративний громадський контроль має таку кількість ступенів:

1) 2; 2) 3; 3) 1; 4) 5; 5) 4.

9. Фінансування охорони праці здійснюють:

1) служба охорони праці;

2) власник підприємства;

3) інспекції комісій Держнаглядохоронпраці України.

10. Розміри страхових внесків страхувальників обчислюються:

1) для роботодавців та добровільно застрахованих осіб;

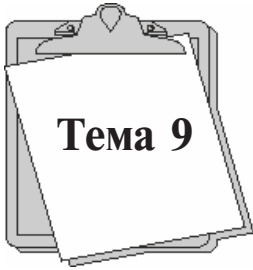
2) для працівників та роботодавців;

3) для застрахованих та незастрахованих.

ДОДАТКИ

Рис. 8.1. Види кримінальної відповідальності за порушення чинного законодавства про охорону праці

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ НА ВИРОБНИЦТВІ

9.1. Страхування від нещасного випадку: завдання, принципи, види

Страхування від нещасного випадку є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їхньої трудової діяльності. Це передбачене Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (прийнятий 23 вересня 1999 року, набрав чинності з 1 січня 2001 року).

Завдання страхування від нещасного випадку такі:

- проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів;
- запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих осіб, викликаним умовами праці;
- відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань;
- відшкодування шкоди, що пов'язана із втратою застрахованими особами заробітної плати або відповідної її частини під час виконання трудових обов'язків, надання їм соціальних послуг у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також у разі їх смерті здійснення страхових виплат непрацездатним членам їх сімей.

Основними *принципами* страхування від нещасного випадку є:

- паритетність держави, представників застрахованих осіб та роботодавців в управлінні страхуванням від нещасного випадку;
- своєчасне та повне відшкодування шкоди страховиком;
- обов'язковість страхування від нещасного випадку осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та ін-

ших підставах, передбачених законодавством про працю, а також добровільність такого страхування для осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності;

- надання державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав;

- обов'язковість сплати страхувальником страхових внесків;

- формування та витрачання страхових коштів на солідарній основі;

- диференціювання страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві;

- економічна зацікавленість суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці;

- цільове використання коштів страхування від нещасного випадку.

Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання буває *обов'язковим* і *добровільним*.

Обов'язковому страхуванню від нещасного випадку підлягають:

- особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) або на інших підставах;

- учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах;

- особи, які утримуються у виправних, лікувально-трудовах, виховно-трудовах закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами.

Законом передбачено страхування зародка та новонародженого у разі заподіяння шкоди зародку внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася інвалідом, що прирівнюється до нещасного випадку, який трапився із застрахованим.

Така дитина відповідно до медичного висновку вважається застрахованою та до 18 років або до закінчення навчання, але не більш як до досягнення 23 років, їй надається допомога Фонду соціального страхування від нещасних випадків.

Добровільно від нещасного випадку можуть застрахуватися:

- особи, які забезпечують себе роботою самостійно: займаються адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльніс-

тю, пов'язаною з отриманням доходу безпосередньо від цієї діяльності; члени фермерського господарства, особистого селянського господарства, якщо вони не є найманими працівниками; – громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності.

Особам, які підлягають страхуванню від нещасного випадку, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів страхування та є документом суворої звітності.

9.2. Суб'єкти та об'єкти страхування

Суб'єктами страхування від нещасного випадку є застраховані громадяни, а в окремих випадках – члени їхніх сімей та інші особи, страхувальники та страховик.

Застрахованою є фізична особа (працівник), на користь якої здійснюється страхування.

Страхувальниками є роботодавці. Роботодавцем відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» вважається: власник підприємства або уповноважений ним орган та фізична особа, яка використовує найману працю; власник розташованого в Україні іноземного підприємства, установи, організації (у тому числі міжнародних), філії або представництва, який використовує найману працю, якщо інше не передбачено міжнародним договором.

Страховик – Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

Об'єктом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я та працездатність.

9.3. Страховий ризик і страховий випадок

Страховий ризик – це обставини, внаслідок яких може статися страховий випадок.

Страховим випадком є нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму за обставин, з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг.

Професійне захворювання є страховим випадком також у разі його встановлення чи виявлення в період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах з підприємством, на якому він захворів.

Нещасний випадок або професійне захворювання, яке сталося внаслідок порушення нормативних актів про охорону праці застрахованим, також є страховим випадком. Порушення правил охорони праці застрахованим, яке спричинило нещасний випадок або професійне захворювання, не звільняє страховика від виконання зобов'язань перед потерпілим.

Факт нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання розслідується в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України, відповідно до Закону України «Про охорону праці». Підставою для оплати потерпілому витрат на медичну допомогу, проведення медичної, професійної та соціальної реабілітації, а також страхових виплат є акт розслідування нещасного випадку або акт розслідування професійного захворювання (отруєння) за встановленими формами.

Нещасний випадок – це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть. Перелік обставин, за яких настає страховий випадок, визначається Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади.

До професійного захворювання належить захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою. Перелік професійних захворювань за поданням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади затверджується Кабінетом Міністрів України.

9.4. Фонд соціального страхування від нещасних випадків

Страхування від нещасного випадку здійснює Фонд соціального страхування від нещасних випадків – некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, який затверджується її правлінням. Фонд соціального страхування від нещасних випадків є юридичною особою і знаходиться в Києві.

Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців.

Безпосереднє управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюють його *правління та виконавча дирекція*. До складу *правління Фонду* включаються представники трьох представницьких сторін:

- держави;
- застрахованих осіб;
- роботодавців.

Представники держави призначаються Кабінетом Міністрів України, а представники застрахованих осіб і роботодавців обираються (делегуються) об'єднаннями профспілок та роботодавців, які мають статус всеукраїнських.

Від кожної із трьох представницьких сторін призначається і обирається (делегується) по 15 членів правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків з вирішальним голосом та по 5 їх дублерів, які за тимчасової відсутності членів правління за рішенням голови правління цього Фонду виконують їх обов'язки.

Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків створюється на шестирічний строк.

Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків проводить свої засідання відповідно до затвердженого ним плану, але не рідше двох разів на рік.

Засідання правління Фонду є правомочним, якщо на ньому присутні дві третини складу кожної представницької сторони. Рішення правління Фонду вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість присутніх на засіданні членів правління.

Постійно діючим виконавчим органом правління Фонду є *виконавча дирекція Фонду* соціального страхування від нещасних випадків. Робочими органами виконавчої дирекції Фонду є її управління в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, відділення в районах і містах обласного значення. Робочі органи виконавчої дирекції Фонду є юридичними особами.

У разі настання страхового випадку Фонд соціального страхування від нещасних випадків зобов'язаний у встановленому законодавством порядку:

1) своєчасно та в повному обсязі відшкодувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або

в разі його смерті, виплачуючи йому або особам, які перебували на його утриманні:

а) допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності або встановлення інвалідності;

б) одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності або смерті потерпілого;

в) щомісяця грошову суму в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого;

г) пенсію по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

д) пенсію у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

2) організувати поховання померлого, відшкодувати вартість пов'язаних з цим ритуальних послуг відповідно до місцевих умов;

3) сприяти створенню умов для своєчасного надання кваліфікованої першої невідкладної допомоги потерпілому в разі настання нещасного випадку, швидкої допомоги в разі потреби його госпіталізації, ранньої діагностики професійного захворювання;

4) організувати цілеспрямоване та ефективне лікування потерпілого у власних спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах або на договірній основі в інших лікувально-профілактичних закладах з метою якнайшвидшого відновлення здоров'я застрахованого;

5) забезпечити потерпілому разом із відповідними службами охорони здоров'я за призначенням лікарів повний обсяг медичної допомоги, яка повинна включати:

а) обслуговування вузькопрофільними лікарями та лікарями загальної практики;

б) догляд медичних сестер удома, в лікарні або в іншому лікувально-профілактичному закладі;

в) акушерський та інший догляд удома або в лікарні під час вагітності та пологів;

г) утримання в лікарні, реабілітаційному закладі, санаторії або в іншому лікувально-профілактичному закладі;

д) забезпечення необхідними лікарськими засобами, протезами, ортопедичними, коригуючими виробами, окулярами, слуховими апаратами, спеціальними засобами пересування, зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів).

6) вжити всіх необхідних заходів для підтримання, підвищення та відновлення працездатності потерпілого;

8) організовувати робочі місця для інвалідів самостійно або разом з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування чи з іншими заінтересованими суб'єктами підприємницької діяльності; компенсувати при цьому витрати виробництва, які не покриваються коштами від збуту виробленої продукції, за рахунок Фонду;

9) у разі невідкладної потреби подавати інвалідам разову грошову допомогу, допомогу у вирішенні соціально-побутових питань за їх рахунок або за рішенням виконавчої дирекції Фонду та її регіональних управлінь – за рахунок Фонду;

10) організовувати залучення інвалідів до участі у громадському житті.

Усі види соціальних послуг та виплат, що передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», надаються застрахованому та особам, які перебувають на його утриманні, незалежно від того, перебуває на обліку підприємство, на якому стався страховий випадок, як платник страхових внесків чи ні.

9.5. Страхіві експерти з охорони праці

Виконання статутних функцій та обов'язків Фонду соціального страхування від нещасних випадків щодо запобігання нещасним випадкам покладається на страхових експертів з охорони праці.

Страховими експертами з охорони праці можуть бути особи з вищою спеціальною освітою за фахом спеціаліста з охорони праці або особи з вищою технічною або медичною освітою, які мають стаж практичної роботи на підприємстві не менше трьох років та відповідне посвідчення, яке видається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади.

Страхові експерти з охорони праці мають право:

– безперешкодно та в будь-який час відвідувати підприємства для перевірки стану умов і безпеки праці та проведення профілактичної роботи з цих питань;

– у складі відповідних комісій брати участь у розслідуванні нещасних випадків на виробництві та професійних захворю-

вань, а також у перевірці знань з охорони праці працівників підприємств;

- одержувати від роботодавців пояснення та інформацію, в тому числі у письмовій формі, про стан охорони праці та види здійснюваної діяльності;

- брати участь у роботі комісій з питань охорони праці підприємств;

- вносити роботодавцям обов'язкові для виконання подання про порушення законодавства про охорону праці, а органам виконавчої влади з нагляду за охороною праці – подання щодо застосування адміністративних стягнень або притягнення до відповідальності посадових осіб, які допустили ці порушення, а також про заборону подальшої експлуатації робочих місць, дільниць і цехів, робота на яких загрожує здоров'ю або життю працівників;

- складати протоколи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

- брати участь як незалежні експерти в роботі комісій з випробувань та приймання в експлуатацію виробничих об'єктів, засобів виробництва та індивідуального захисту, апаратури та приладів контролю.

Страхові експерти з охорони праці здійснюють свою діяльність відповідно до Положення про службу страхових експертів з охорони праці, профілактики нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

9.6. Система фінансування та джерела коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків

Фонд соціального страхування від нещасних випадків здійснює акумулювання страхових внесків, має автономну, незалежну від будь-якої іншої, систему фінансування.

Фінансування Фонду соціального страхування від нещасних випадків здійснюється за рахунок:

- внесків роботодавців: для підприємств – з віднесенням на валові витрати виробництва, для бюджетних установ та організацій – із асигнувань, виділених на їх утримання та забезпечення;

- капіталізованих платежів, що надійшли у випадках ліквідації страхувальників у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

- прибутку, одержаного від тимчасово вільних коштів Фонду на депозитних рахунках;
- коштів, що надійшли від стягнення штрафів і пені із страховальників та їх посадових осіб;
- добровільних внесків.

Працівники не несуть ніяких витрат на страхування від нещасного випадку.

Кошти на здійснення страхування від нещасного випадку не включаються до складу Державного бюджету України, а використовуються виключно за їх прямим призначенням.

До коштів на здійснення страхування від нещасного випадку застосовується казначейська форма обслуговування в порядку, передбаченому для обслуговування Державного бюджету України.

9.7. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів

Усі види страхових виплат і соціальних послуг застрахованим та особам, які перебувають на їх утриманні, а також усі види профілактичних заходів, провадяться Фондом соціального страхування від нещасних випадків за рахунок коштів цього Фонду.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків бере участь у фінансуванні заходів, передбачених державними цільовими, галузевими, регіональними програмами поліпшення стану безпеки, умов праці та виробничого середовища, планами наукових досліджень з охорони, безпеки та гігієни праці, навчання і підвищення кваліфікації відповідних спеціалістів з питань охорони праці, організації розробки і виробництва засобів індивідуального та колективного захисту працівників, розробки, видання, розповсюдження нормативних актів, журналів, спеціальної літератури, а також інших профілактичних заходів відповідно до завдань страхування від нещасних випадків.

9.8. Відшкодування шкоди, заподіяної застрахованому ушкодженням його здоров'я

Ступінь втрати працездатності потерпілим визначається відповідно до ст. 30 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату

працездатності» і встановлюється медико-соціальною експертизою (МСЕК) за участі Фонду соціального страхування від нещасних випадків і визначається у відсотках професійної працездатності, яку мав потерпілий до ушкодження здоров'я.

МСЕК встановлює обмеження рівня життєдіяльності потерпілого, визначає професію, з якою пов'язане ушкодження здоров'я, причину, час настання та групу інвалідності у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також встановлює необхідні види медичної та соціальної допомоги.

Огляд потерпілого проводиться МСЕК за умови подання акта про нещасний випадок на виробництві, акта розслідування професійного захворювання за встановленими формами, висновку спеціалізованого медичного закладу (науково-дослідного інституту профпатології чи його відділення) про професійний характер захворювання, направлення лікувально-профілактичного закладу або роботодавця чи профспілкового органу підприємства, на якому працює потерпілий.

Страхові виплати. Страховими виплатами є грошові суми, які Фонд соціального страхування від нещасних випадків виплачує застрахованому чи особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку.

Зазначені грошові суми складаються із:

- страхової виплати втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності;
- страхової виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому або членам його сім'ї та особам, які перебували на утриманні померлого;
- страхової виплати пенсії по інвалідності потерпілому;
- страхової виплати пенсії у зв'язку з втратою годувальника;
- страхової виплати дитині, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання її матері під час вагітності;
- страхових витрат на медичну та соціальну допомогу.

Потерпілий під час його професійної реабілітації (професійне навчання або перекваліфікацію за індивідуальною програмою) також виплачуюються страхові виплати, якщо з часу встановлення ступеня втрати професійної працездатності минуло не більше одного року. У цих випадках Фонд соціального страхування провадить щомісячні страхові виплати у розмірі середньомісячного заробітку протягом строку, визначеного програмою реабілітації.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків оплачує вартість придбаних потерпілим інструментів, протезів та інших пристосувань, відшкодовує потерпілому інші необхідні витрати, пов'язані з його професійною підготовкою.

У разі смерті потерпілого право на одержання щомісячних страхових виплат мають непрацездатні особи, які перебували на утриманні померлого або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина померлого, яка народилася протягом не більш як десятимісячного строку після його смерті.

Такими непрацездатними особами є:

- діти, які не досягли 16 років;
- діти з 16 до 18 років, які не працюють, або старші за цей вік, але через вади фізичного або розумового розвитку самі не спроможні заробляти;
- діти, які є учнями, студентами (курсантами, слухачами, стажистами) денної форми навчання до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ними 23 років;
- жінки, які досягли 55 років, і чоловіки, які досягли 60 років, якщо вони не працюють;
- інваліди – члени сім'ї потерпілого на час інвалідності;
- неповнолітні діти, на утримання яких померлий виплачував або був зобов'язаний виплачувати аліменти;
- непрацездатні особи, які не перебували на утриманні померлого, але мають на це право.

Право на одержання страхових виплат у разі смерті потерпілого мають також дружина (чоловік) або один з батьків померлого чи інший член сім'ї, якщо він не працює та доглядає дітей, братів, сестер або онуків потерпілого, які не досягли 8-річного віку.

Пенсія у разі смерті годувальника призначається і виплачується згідно із законодавством.

Сума щомісячної страхової виплати встановлюється відповідно до ступеня втрати професійної працездатності та середньомісячного заробітку, що потерпілий мав до ушкодження здоров'я.

Якщо комісією з розслідування нещасного випадку встановлено, що ушкодження здоров'я настало не тільки з вини роботодавця, а й внаслідок порушення потерпілим нормативних актів про охорону праці, розмір одноразової допомоги зменшується на підставі висновку цієї комісії, але не більш як на 50 відсотків.

Якщо внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання потерпілий тимчасово втратив працездатність, Фонд

соціального страхування від нещасних випадків фінансує всі витрати на його лікування.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю виплачується в розмірі 100 відсотків середнього заробітку (оподаткованого доходу). При цьому перші п'ять днів тимчасової непрацездатності оплачуються власником або уповноваженим ним органом за рахунок коштів підприємства, установи, організації.

Середньомісячний заробіток для обчислення суми страхових виплат потерпілому у зв'язку із втраченим ним заробітком (або відповідної його частини) визначається згідно з порядком обчислення середньої заробітної плати для виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

9.9. Страхові тарифи

Страхові тарифи визначаються відповідно до Закону України «Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності». Вони диференційовані за галузями економіки (видами економічної діяльності) залежно від класу професійного ризику виробництва і встановлюються Законом України.

Сума страхових внесків страхувальників до Фонду соціального страхування від нещасних випадків повинна забезпечувати:

- фінансування заходів, спрямованих на вирішення завдань, передбачених Законом;
- створення відповідно до Закону резерву коштів Фонду для забезпечення його стабільного функціонування;
- покриття витрат Фонду, пов'язаних із здійсненням соціального страхування від нещасного випадку.

Розміри страхових внесків страхувальників обчислюються:

- *для роботодавців* у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, на інші заохочувальні і компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, що визначаються відповідно до Закону України «Про оплату праці», які підлягають опадаткуванню податком з доходів фізичних осіб;

- *для добровільно застрахованих осіб* у відсотках до мінімальної заробітної плати.

Страхові внески нараховуються в межах граничної суми заробітної плати (доходу), що встановлюється Кабінетом Міністрів України та є розрахунковою величиною при обчисленні страхових виплат.

Страхові внески є цільовим загальнообов'язковим платежем, який справляється на всій території України в порядку, встановленому Законом. Страхові внески не включаються до складу податків, інших обов'язкових платежів, що становлять систему оподаткування. На страхові внески не поширюється податкове законодавство.

Розмір страхового внеску залежить від класу професійного ризику виробництва, до якого віднесено підприємство, знижки до нього (за низькі рівні травматизму, професійної захворюваності та належний стан охорони праці) чи надбавки (за високі рівні травматизму, професійної захворюваності та неналежний стан охорони праці).

Розмір зазначеної знижки чи надбавки не може перевищувати 50 відсотків страхового тарифу, встановленого для відповідної галузі економіки (виду робіт).

Розрахунок розміру страхового внеску для кожного підприємства проводиться Фондом відповідно до Порядку визначення страхових тарифів для підприємств, установ та організацій на загальнообов'язкове соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Страховальник здійснює страховий внесок у Фонд у порядку і строки, які визначаються страховиком.

У разі систематичних порушень нормативних актів про охорону праці, внаслідок чого зростає ризик настання нещасних випадків і професійних захворювань, підприємство у будь-який час за рішенням відповідного робочого органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на основі відповідного подання страхового експерта, який обслуговує це підприємство, може бути віднесено до іншого, більш високого класу, професійного ризику виробництва. Цей захід може мати і зворотну дію, але з початку фінансового року.

Органи Фонду мають право проводити в порядку, визначеному законодавством України, планові та позапланові перевірки фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності щодо сплати та цільового використання ними збору на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків.

Щорічні та позапланові аудиторські перевірки щодо сплати та цільового використання збору загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків, що проводяться за рішенням наглядової ради, здійснюють незалежні аудиторські організації. До перевірок можуть бути залучені державні податкові адміністрації.

Юридичні та фізичні особи, що здійснюють операції з коштами загальнообов'язкового державного соціального страхування, зобов'язані представляти контролюючим органам необхідні документи та відомості, що належать до сфери їх діяльності.

9.10. Права та обов'язки застрахованої особи

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» застраховані особи мають право:

- брати участь в управлінні Фондом через своїх представників у правлінні Фонду та правліннях відділень Фонду;
- отримувати безоплатно інформацію у виконавчій дирекції Фонду та виконавчих дирекціях відділень Фонду про порядок та умови сплати страхових внесків і витрачання страхових коштів Фонду;
- отримувати у разі настання страхового випадку матеріальне забезпечення та соціальні послуги, передбачені Законом;
- оскаржувати відповідно до законодавства дії страховика, страхувальника-роботодавця щодо надання матеріального забезпечення та соціальних послуг і сплати страхових внесків.

Застраховані особи зобов'язані:

- надавати страхувальнику, страховику достовірні документи, на підставі яких призначається матеріальне забезпечення та надаються соціальні послуги відповідно до цього Закону;
- своєчасно повідомляти страхувальника та страховика про обставини, що впливають на умови надання матеріального забезпечення та соціальних послуг (зміни стану непрацездатності, складу сім'ї, звільнення з роботи, виїзд за межі держави тощо) протягом десяти днів з моменту їх виникнення;
- дотримуватися режиму, визначеного лікарем на період тимчасової непрацездатності;
- виконувати інші вимоги, передбачені законодавством.

9.11. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника

За Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» роботодавець як страхувальник має право:

- брати участь на виборній основі в управлінні страхуванням від нещасних випадків;

- вимагати від Фонду соціального страхування від нещасних випадків виконання обов'язків Фонду щодо організації профілактики нещасних випадків і професійних захворювань та соціального захисту потерпілих;

- оскаржувати рішення працівників Фонду соціального страхування від нещасних випадків у спеціальних комісіях з питань вирішення спорів при виконавчій дирекції Фонду та при її робочих органах;

- брати участь у визначенні йому знижок чи надбавок до страхового тарифу;

- захищати свої права та законні інтереси, а також права та законні інтереси застрахованих, у тому числі в суді.

Роботодавець як страхувальник зобов'язаний:

- своєчасно та повністю нараховувати і сплачувати в установленому порядку страхові внески до Фонду соціального страхування від нещасних випадків;

- інформувати робочий орган виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків: про кожний нещасний випадок або професійне захворювання на підприємстві; про зміну технології робіт або виду діяльності підприємства для переведення його до відповідного класу професійного ризику;

- подавати робочому органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків відомості про чисельність працівників, суму заробітної плати, річний фактичний обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), кількість нещасних випадків і професійних захворювань на підприємстві за минулий календарний рік;

- безоплатно створювати всі необхідні умови для роботи на підприємстві представників Фонду соціального страхування від нещасних випадків;

- повідомляти працівникам підприємства адресу та номери телефонів робочого органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків, а також лікувально-

профілактичних закладів та лікарів, які за угодами з цим Фондом обслуговуюють підприємство;

— подавати звітність робочому органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків у строки, в порядку та за формою, що встановлені цим Фондом.

Питання для вивчення

1. Суб'єкти та об'єкти страхування. Види страхування.
2. Страховий ризик і страховий випадок.
3. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Правління Фонду. Виконавча дирекція Фонду.
4. Страхові експерти з охорони праці, їхні функції і повноваження.
5. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів. Джерела фінансування Фонду.
6. Страхові тарифи. Страхові виплати. Обов'язки та права суб'єктів страхування від нещасних випадків.
7. Обов'язки Фонду. Права та обов'язки застрахованої особи. Права та обов'язки роботодавця як страхувальника.
8. Завдання страхування від нещасного випадку. Принципи та види страхування.
9. Роль соціального страхування від нещасного випадку та професійного захворювання.
10. Значення впровадження Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності» від 23.09.99 р., №1105-XIV.
11. Діяльність фонду соціального страхування від нещасних випадків.
12. Профілактична робота управлінь соціального захисту.

Тестові завдання

1. Які особи можуть бути страховими експертами з охорони праці:

1) особи з вищою технічною або медичною освітою, які мають стаж практичної роботи на підприємстві не менше трьох років та відповідне посвідчення, яке видається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади;

2) особи з вищою спеціальною освітою за фахом спеціаліста з охорони праці, які мають стаж практичної роботи на підприємстві не менше трьох років та відповідне посвідчення, яке видається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади;

3) особи з вищою спеціальною освітою за фахом спеціаліста з охорони праці або особи з вищою технічною або медичною освітою, які мають стаж практичної роботи на підприємстві не менше трьох років та відповідне посвідчення, яке видається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади.

2. Кошти на здійснення страхування від нещасного випадку включаються:

- 1) до складу Державного бюджету України;
- 2) до складу обласного бюджету;
- 3) до складу Фонду соціального страхування.

3. Розміри страхових внесків для роботодавців страховальників обчислюються:

1) у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, на інші заохочувальні і компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, що визначаються відповідно до Закону України «Про оплату праці», які підлягають оподаткуванню податком з доходів фізичних осіб;

2) у відсотках до мінімальної заробітної плати;

3) у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної заробітної плати.

4. Розміри страхових внесків для добровільно застрахованих осіб обчислюються:

1) у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, на інші заохочувальні і компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, що визначаються відповідно до Закону України «Про оплату праці», які підлягають оподаткуванню податком з доходів фізичних осіб;

2) у відсотках до мінімальної заробітної плати;

3) у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної заробітної плати.

5. На страхові внески податкове законодавство:

- 1) не поширюється;
- 2) поширюється;
- 3) частково поширюється.

6. Розмір знижки чи надбавки до страхового внеску:

- 1) не може перевищувати 30 відсотків страхового тарифу, встановленого для відповідної галузі економіки (виду робіт);
- 2) не може перевищувати 50 відсотків страхового тарифу, встановленого для відповідної галузі економіки (виду робіт);
- 3) не може перевищувати 20 відсотків страхового тарифу, встановленого для відповідної галузі економіки (виду робіт).

7. Страхові тарифи диференційовані за:

- 1) галузями економіки (видами економічної діяльності) залежно від класу професійного ризику виробництва;
- 2) фінансовими результатами підприємства;
- 3) ліцензійними умовами діяльності.

8. Розмір страхового внеску залежить від:

- 1) класу професійного ризику виробництва;
- 2) неналежного стану охорони праці;
- 3) фінансових результатів підприємства.

9. Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюється:

- 1) державою;
- 2) представниками застрахованих осіб і роботодавців;
- 3) на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців.

10. Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснює:

- 1) правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків;
- 2) правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків та його виконавча дирекція;
- 3) виконавча дирекція Фонду соціального страхування від нещасних випадків.

ДОДАТКИ

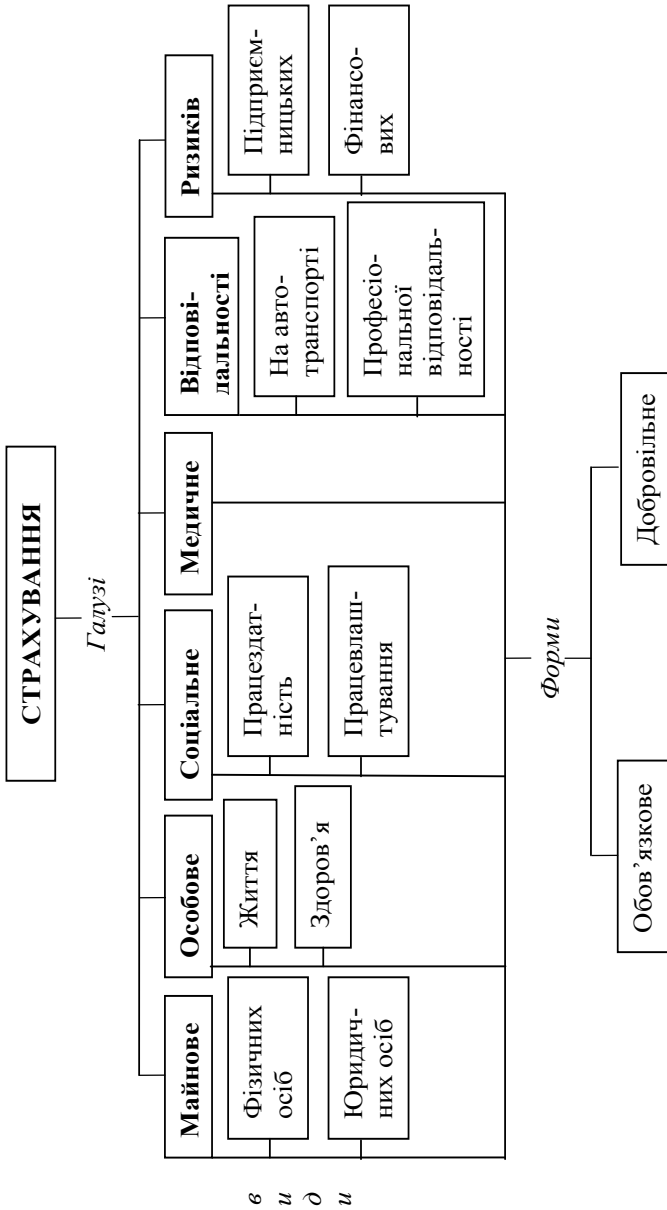

Рис. 9.1. Основні галузі і види страхування

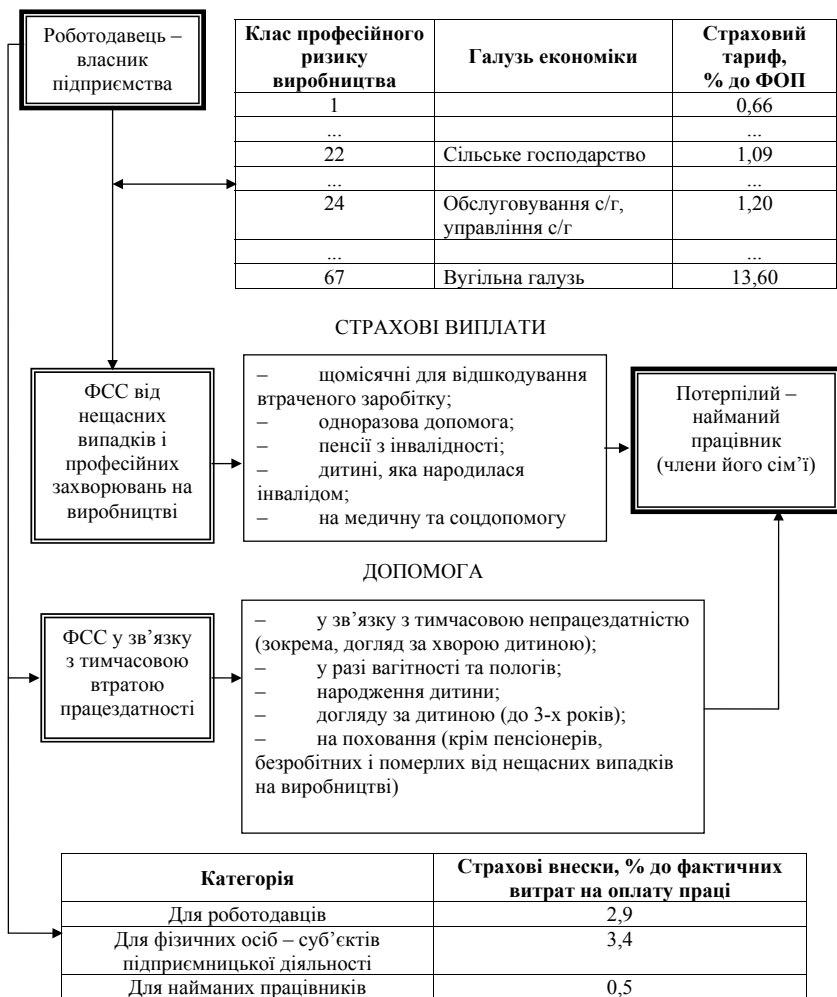

Рис. 9.2. Державне соціальне страхування

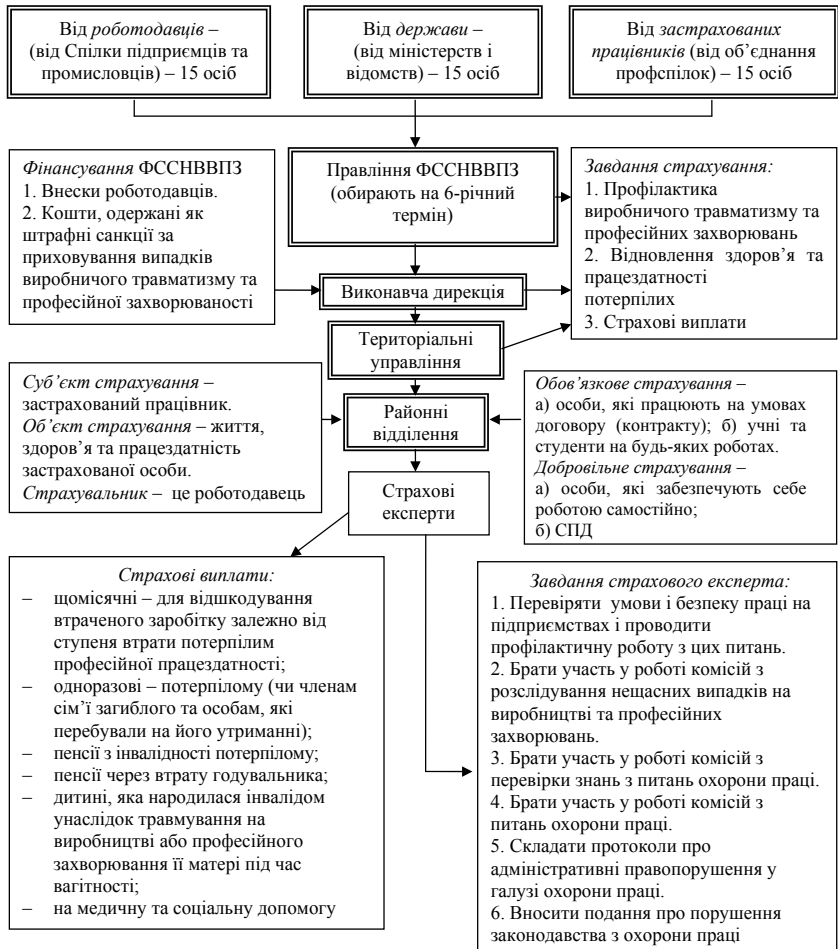

Рис. 9.3. Напрями діяльності Фонду соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання України (ФССНВВПЗУ)

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

Аварія — раптова подія, така як потужний викид небезпечних речовин, пожежа або вибух, внаслідок порушення експлуатації підприємства (об'єкта), яка призводить до негайної та/або подальшої загрози для життя та здоров'я людей, довкілля, матеріальних цінностей на території підприємства та/або за його межами.

Аварійна ситуація — стан потенційно небезпечного об'єкта, що характеризується порушенням меж та/або умов безпечної експлуатації, але не перейшов в аварію, за якого всі несприятливі впливи джерел небезпеки на персонал, населення та навколишнє середовище утримуються у прийнятних межах за допомогою відповідних технічних засобів, передбачених проектом.

Атестація робочих місць за умовами праці — комплексна оцінка всіх факторів виробничого середовища і трудового процесу, супутніх соціально-економічних факторів, які впливають на здоров'я і працездатність працівників у процесі трудової діяльності.

Безпека — стан діяльності, за якого із певною імовірністю виключені прояви небезпеки, або відсутність надмірної небезпеки.

Безпека виробничого устаткування — властивість виробничого устаткування зберігати відповідність вимогам безпеки праці при виконанні заданих функцій в умовах, які встановлені нормативно-технічною документацією.

Безпека праці — стан умов праці, при якому виключено вплив на працюючих небезпечних і шкідливих виробничих факторів (ГОСТ 12.0.002-60).

Блок технологічний — апарат (устаткування) або група (з мінімальною кількістю) апаратів (устаткування), які в заданий час можна відключити (ізолювати) від технологічної системи без небезпечних змін режиму, що можуть призвести до розвитку аварії в суміжній апаратурі.

Важкість праці — характеристика трудового процесу, що відображає переважне навантаження на опорно-руховий апарат і функціональні системи (серцево-судинну, дихання та інші), які забезпечують його діяльність (Гігієнічна класифікація праці № 4137-86).

Відділення — структурний підрозділ підприємства чи цеху, що містить декілька виробничих дільниць, займає відокремлену територію та здійснює частку виробничого процесу з перероблення предмета праці.

Вимоги безпеки праці — вимоги, встановлені законодавчими актами, нормативно-технічною документацією, правилами та інструкціями, виконання яких забезпечує безпеку працюючих.

Виробнича травма — порушення анатомічної цілісності організму людини або його функцій внаслідок дії виробничих факторів.

Виробниче приміщення — замкнутий простір у соціально призначених будівлях і спорудах, в яких постійно (по змінах) або періодично (протягом робочого дня) здійснюється трудова діяльність людей.

Виробниче середовище — сукупність фізичних, хімічних, біологічних, соціальних факторів, що діють на людину в процесі її трудової діяльності.

Виробничий ризик — ймовірність заподіяння шкоди залежно від науково-технічного стану виробництва.

Виробничий травматизм — явище, що характеризується сукупністю виробничих травм і нещасних випадків на виробництві.

Виробничо зумовлені захворювання — захворювання, перебіг яких ускладнюється умовами праці, а частота їх перевищує частоту подібних у працівників, які не зазнають впливу певних професійних шкідливих факторів.

Втома — сукупність тимчасових змін фізіологічному стані людини, які з'являються внаслідок напруженої чи тривалої діяльності і призводять до погіршення її кількісних та якісних показників.

Гігієна праці — комплекс заходів і засобів щодо збереження здоров'я працівників, профілактики несприятливого впливу виробничого середовища і трудового процесу.

Гігієнічне нормування факторів навколишнього середовища — визначення безпечних для організму людини меж інтенсивності та тривалості впливу на організм факторів навколишнього середовища.

Гігієнічний норматив — кількісний показник, який характеризує оптимальний чи допустимий рівень фізичних, хімічних, біологічних факторів навколишнього та виробничого середовища.

Гігієнічні регламенти — науково обґрунтовані параметри факторів навколишнього середовища, які виключають їх шкідливий вплив на організм.

Гігієнічні рекомендації — комплекс науково обґрунтованих заходів, виконання яких виключає шкідливий вплив на здоров'я людини та навколишнє середовище об'єктів та факторів, що вивчаються.

Гранично допустима концентрація (ГДК) – концентрація, яка при щоденній (крім вихідних днів) роботі протягом 8 год або іншої тривалості але не більше 41 год за тиждень за час всього робочого стажу не може викликати захворювань або відхилень стану здоров'я, які виявляються сучасними методами досліджень у процесі роботи або у віддалені строки життя теперішнього і наступних поколінь (ГОСТ 12.1.005-88).

Гранично допустимий рівень виробничого фактора – рівень виробничого фактора, дія якого при роботі, що триває певний термін протягом всього трудового стажу, не призводить до травми, захворювання або розладів у стані здоров'я теперішнього і наступного поколінь.

Гранично допустимий рівень виробничого фактора (ГДР) – рівень виробничого фактора вплив якого при роботі встановленої тривалості за час всього трудового стажу не призводить до травми, захворювання або відхилення в стані здоров'я в процесі роботи або у віддалені періоди життя теперішнього і наступних поколінь (ГОСТ 121 002-68).

Дільниця виробнича – структурний підрозділ підприємства чи цеху, що об'єднує групу робочих місць, організованих за предметним, технологічним чи предметно-технологічним принципом спеціалізації.

Діяльність – специфічна людська форма активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільне змінювання та перетворення. Будь-яка діяльність містить у собі мету, засіб, результат та сам процес діяльності. Форми діяльності різноманітні. Вони охоплюють практичні, інтелектуальні, духовні процеси, що протікають у побуті, громадській, культурній, трудовій, науковій, навчальній та інших сферах життя.

Допустимий рівень виробничого фактора – рівень виробничого фактора вплив якого при роботі встановленої тривалості за час всього трудового стажу не призводить до травми або захворювання, але може викликати суб'єктивні дискомфортні відчуття, зміну функціонального стану організму, що не виходять за межі фізіологічної пристосувальної можливості (ГОСТ 12.4.113-82).

Допустимі умови і характер праці – умови і характер праці, за яких рівень небезпечних і шкідливих виробничих факторів не перевищує встановлених гігієнічних нормативів на робочих місцях, а можливі функціональні зміни, що викликані трудовим процесом, відновлюються за час регламентованого відпочинку протягом робочого дня або домашнього відпочинку до початку наступної зміни і не чинять несприятливого впливу в близькому

і віддаленому періоді на стан здоров'я працюючих і їх потомство (Гігієнічна класифікація праці № 4137-86).

Загроза пожежі – ситуація, що склалася на об'єкті, яка характеризується ймовірністю виникнення пожежі, що перевищує нормативну.

Засіб індивідуального захисту – засіб, призначений для захисту одного працюючого (ГОСТ 120 002-80).

Засіб колективного захисту – засіб, призначений для одночасного захисту двох і більше працюючих (ГОСТ 12.0.002-80).

Здоров'я – природній стан організму, що характеризується його зрівноваженістю із навколишнім середовищем та відсутністю будь-яких хворобливих змін.

Здорові умови життя – умови навколишнього середовища, праці та побуту, які забезпечують збереження та поліпшення здоров'я населення.

Зона дихання – простір у радіусі до 50 см від обличчя працівника.

Ідентифікація небезпеки – процес розпізнавання образу небезпеки, встановлення можливих причин, просторових та часових координат, ймовірності прояву, величини та наслідків небезпеки.

Карта умов праці – документ, в якому вміщуються кількісні і якісні характеристики факторів виробничого середовища і трудового процесу, гігієнічна оцінка умов праці, рекомендації щодо їх покращання, запропоновані пільги і компенсації.

Категорія робіт – розмежування робіт за ступенем загальних енерговитрат у ккал/год (Вт).

Критичні значення параметрів – граничні значення одного або кількох взаємопов'язаних параметрів (щодо складу матеріального середовища, тиску, температури, швидкості руху, часу перебування в зоні із заданим режимом, співвідношення компонентів, що змішуються, роз'єднування суміші тощо), за яких можливе виникнення вибуху в технологічній системі або розгерметизація технологічної апаратури та викиди горючої або токсичної речовини в атмосферу.

Ліквідація наслідків аварії – режим функціонування, під час якого підприємство (об'єкт) після аварії переводиться в режим нормальної експлуатації або перетворюється в екологічно безпечну природно-технологічну систему.

Медицина праці – розділ медицини, який вивчає здоров'я професійних груп населення та фактори, які його формують, розробляє гігієнічні та лікувально-профілактичні заходи, спря-

мовані на оздоровлення умов праці, підвищення працездатності людини в процесі трудової діяльності, попередження загальної та професійної захворюваності.

Медичне протипоказання – наявність в організмі анатомо-фізіологічних відхилень або патологічних процесів, які перешкоджають виконанню даної роботи.

Мікроклімат – комплекс фізичних факторів навколишнього середовища в обмеженому просторі, який впливає на тепловий обмін організму.

Мікроклімат виробничих приміщень – поєднаннями температури, вологості, швидкості руху повітря і теплового випромінювання, що впливає на організм людини (ГОСТ 12.1.005-88).

Напруженість праці – характеристика трудового процесу, яка відображає переважне навантаження на центральну нервову систему (Гігієнічна класифікація праці № 4137-86).

Напруженість праці – характеристика трудового процесу, що відображає переважаюче навантаження на центральну нервову систему.

Небезпека – явища, процеси, об'єкти, властивості предметів, здатні у певних умовах завдати шкоду здоров'ю людини.

Небезпечний виробничий фактор – виробничий фактор, вплив якого за певних умов може призвести до травм або іншого раптового погіршення здоров'я працівника.

Небезпечні відходи – відходи, фізичні, хімічні чи біологічні характеристики яких створюють чи можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища та здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними.

Небезпечні режими роботи устаткування – режими, які характеризуються такими відхиленнями технологічних параметрів від регламентних значень, при яких може виникнути аварійна ситуація та/або статися зруйнування обладнання, будинків, споруд.

Непостійне робоче місце – місце, на якому працюючий перебуває меншу частину (менше 50% або менше 2 год безперервно) свого робочого часу (ГОСТ 121 005-68)

Непрацездатність – втрата загальної або професійної працездатності внаслідок захворювання, нещасного випадку або природженої фізичної вади.

Несприятливий фактор – причина захворювання, зміни фізіологічних, біохімічних, імунологічних та інших показників стану організму.

Нешасний випадок на виробництві — раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, внаслідок яких заподіяна шкода здоров'ю або наступила смерть.

Об'єкт потенційно небезпечний — будь-яке джерело потенційної шкоди життєво важливим інтересам людини.

Оптимальні умови і характер праці — умови і характер праці, за яких виключений несприятливий вплив на здоров'я працюючих небезпечних і шкідливих виробничих факторів, створені умови для збереження високого рівня працездатності (відсутність, або відповідність рівням, які прийняті як безпечні для населення). (Гігієнічна класифікація праці № 4137-86).

Охорона здоров'я працівників — комплекс заходів для збереження здоров'я працівників, враховуючи категорію виконуваних робіт та виробниче середовище.

Охорона праці — система правових, соціально-економічних, організаційних, технічних, гігієнічних, санітарно-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

Перевтома — сукупність стійких несприятливих для здоров'я працівників функціональних порушень в організмі, які виникають внаслідок накопичення втоми.

Періодичний медичний огляд — медичний огляд працівників, який проводять з установленою періодичністю з метою виявлення ранніх ознак виробничого зумовлених захворювань, а також патологічних станів, що розвинулися протягом трудової діяльності і перешкоджають продовженню роботи за певним фахом.

Підприємство потенційно небезпечне — промислове підприємство, що використовує в своїй діяльності або має на своїй території потенційно небезпечні об'єкти.

Підприємство (промислове) — статутний суб'єкт, який має право юридичної особи та здійснює виробництво і реалізацію продукції певних видів із метою одержання відповідного прибутку.

Підрозділ структурний — ланка організації (підприємства), яка включає колектив виконавців або/і робітників, яка має відокремлені, чітко визначені функції в процесі керівництва або виробничому процесі, які відрізняються від функцій інших ланок і в силу цього входить як організаційно відокремлена від інших підрозділів частка організації (підприємства) в його структуру або в структуру підрозділів організації (підприємства).

Пожежний нагляд — функція органів пожежної охорони, яка полягає у здійсненні контролю за виконанням заходів, спрямо-

ваних на забезпечення пожежної безпеки об'єктів та підвищення ефективності боротьби з пожежами.

Пожежна профілактика – комплекс організаційних і технічних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки людей, запобігання пожежі, обмеження її розповсюдження, а також створення умов для успішного гасіння пожежі.

Пожежонебезпека об'єкта – стан об'єкта, за якого з регламентованою ймовірністю виключається можливість виникнення і розвитку пожежі та впливу на людину небезпечних факторів пожежі, а також забезпечується захист матеріальних цінностей.

Показник пожежної безпеки – величина, що кількісно характеризує будь-яку властивість пожежної безпеки.

Правила пожежної безпеки – комплекс положень, які визначають порядок дотримання вимог та норм пожежної безпеки при будівництві та експлуатації об'єкта.

Попередній медичний огляд – медичний огляд, який проводять під час влаштування на роботу для визначення початкового стану здоров'я претендента та його відповідності конкретно обраній професії.

Процес технологічний – сукупність фізико-хімічних перетворень речовин і змін значень параметрів матеріального середовища, які проводяться з певною метою в апараті (системі взаємопов'язаних апаратів, агрегаті, машині тощо).

Постійне робоче місце – місце, на якому працюючий перебував більшу частину свого робочого часу (більше 50% або понад 2 год безперервно).

Працездатність – спроможність людини до активної діяльності, що характеризується можливістю виконання роботи і функціональним станом організму в процесі роботи.

Працездатність – здатність людини до праці, яка визначається рівнем її фізичних та психофізіологічних можливостей, а також станом здоров'я і професійною підготовкою.

Професійна захворюваність – явище, що характеризується сукупністю професійних захворювань.

Професійне захворювання – патологічний стан людини, зумовлений роботою і пов'язаний з надмірним напруженням організму або несприятливою дією шкідливих факторів.

Професійний відбір – сукупність заходів, метою яких є відбір осіб для виконання певного виду трудової діяльності за їх професійними знаннями, анатомо-фізіологічними і психологічними особливостями, а також за станом здоров'я та віком.

Профілактика захворювань — система гігієнічних, виховних, соціальних та медичних заходів, спрямованих на попередження захворювань шляхом усунення причин та умов, що їх викликають, а також підвищення опору організму до шкідливого впливу факторів навколишнього середовища.

Профілактичні заходи — система організаційно-технічних, гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов праці для здоров'я працівників.

Ризик — кількісна оцінка небезпеки. Визначається як частота або імовірність виникнення однієї події при настанні іншої події.

Робоча зона — простір, обмежений за висотою 2 м над рівнем підлоги або площадки, на якому знаходяться місце постійного або непостійного (тимчасового) перебування працюючих.

Робоче місце — місце постійного або тимчасового перебування працюючого в процесі трудової діяльності.

Санітарна характеристика умов праці — об'єктивні дані стану виробничого середовища і трудового процесу з висновком про їх відповідність гігієнічним вимогам і нормативам.

Система запобігання пожежі — комплекс організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на виключення умов виникнення пожежі.

Система протипожежного захисту — сукупність організаційних заходів, а також технічних засобів, спрямованих на запобігання впливу на людей небезпечних факторів пожежі та обмеження матеріальних збитків від неї.

Тяжкість праці — характеристика трудової діяльності людини, яка визначає ступінь залучення до роботи м'язів і відображає фізіологічні затрати внаслідок переважаючого фізичного перевантаження.

Умови праці — сукупність факторів виробничого середовища, що впливають на здоров'я і працездатність людини в процесі праці.

Шкідлива речовина — речовина, яка при контакті з організмом людини в разі порушення вимог безпеки може викликати виробничі травми, професійні захворювання або відхилення в стані здоров'я, які виявляються сучасними методами як в процесі роботи, так і в віддалені строки життя теперішнього і наступних поколінь.

Шкідливий виробничий фактор — виробничий фактор, вплив якого може призвести до погіршення стану здоров'я, зниження працездатності працівника.

Шкідливі і небезпечні умови і характер праці — умови і характер праці, за яких внаслідок порушення санітарних норм і правил можливий вплив небезпечних і шкідливих факторів виробничого середовища в значеннях, що перевищують гігієнічні нормативи, і психофізіологічних факторів трудової діяльності, що викликають функціональні зміни в організмі, які можуть призвести до стійкого зниження працездатності або, порушення здоров'я працюючих.

Шкода здоров'ю — це захворювання, травмування, у тому числі з летальним наслідком, інвалідністю тощо.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Ткачук К.Н. Основи охорони праці: підручник. 2-ге видання / К.Н. Ткачук, М.О. Халімовський, В.В. Зацарний та ін. – К.: Основа, 2006. – 448 с.
2. Запорожець О.І. Основи охорони праці: підручник / О.І. Запорожець, О.С. Протоєрейський, Г.М. Франчук, І.М. Боровик. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
3. Березуцький В.В. Основи охорони праці / В.В. Березуцький, Т.С. Бондаренко, Г.Г. Валенко та ін.; за ред. проф. В.В. Березуцького. – Харків: Факт, 2005. – 480 с.
4. Русаловський А.В. Правові та організаційні питання охорони праці: навч. посіб. – 4-те вид., допов. і перероб. / А.В. Русаловський. – К.: Університет «Україна», 2009. – 295 с.
5. Яремко З.М. Охорона праці: навч. посіб. / З.М. Яремко, С.В. Тимошук, О.І. Третяк, Р.М. Ковтун; за ред. проф. З.М. Яремка. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 374 с.
6. Катренко Л.А. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: навч. посіб. / Л.А. Катренко, Ю.В. Кіт, І.П. Пістун. – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.
7. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці: підручник / В.Ц. Жидецький. – Львів: УАД, 2006 – 336 с. (**базовий підручник**)

Додаткова:

1. Гандзюк М.П. Основи охорони праці: підручник / М.П. Гандзюк, Є.П. Желібо, М.О. Халімовський. – К. : Каравела, 2006. – 392 с.
2. Гогіташвілі Г.Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: навчальний посібник / Г.Г. Гогіташвілі, Є.Т. Карчевські, В.М. Лапін. – К. : Знання, 2007. – 367 с.
3. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі: підручник / Д.В. Зеркалов. – К. : Основа, 2011. – 551 с.
4. Катренко Л.А. Охорона праці: навч. посіб. / Л.А. Катренко, Ю.В. Кіт, І. П. Пістун. – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.
5. Атаманчук П.С. Основи охорони праці: навч. посіб. / П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, О.Г. Чорна. – К.: ЦУЛ, 2011. – 224 с.

6. Ткачук К.Н. Охорона праці та промислова безпека: навч. посіб. / К.Н. Ткачук, В.В. Зацарний, Р.В. Сабарно та ін.; за ред. К.Н. Ткачука і В.В. Зацарного. – К., 2009.

7. Охорона праці (Законодавство. Організація роботи): навч. посіб. / за заг. ред. І.П. Пістуна. – Львів: «Тріада плюс», 2010. – 648 с.

8. Охорона праці (практикум): навч. посіб. / за заг. ред. І.П. Пістуна. – Львів: «Тріада плюс», 2011. – 436 с.

9. Серіков Я.О. Основи охорони праці: навч. посіб. / Я.О. Серіков. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 227с.

10. Гандзюк М.П. Основи охорони праці / М.П. Гандзюк, Є.П. Желібо, М.О. Халімовський. – К.: Каравела, 2004. – 408 с.

11. Березуцький В.В. Лабораторний практикум з курсу «Основи охорони праці» / В.В. Березуцький, Т.С. Бондаренко, Л.А. Васьковець та ін.; за ред. В.В. Березуцького. – Харків: Факт, 2005. – 348 с.

Інтернет-ресурси

1. Закон України «Основи законодавства України «Про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ [Електронний ресурс] / Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». – Режим доступу: <http://www.nau.ua>

2. Закон України «Про пожежну безпеку» від 17.12.1993 р. № 3747– ХІІ [Електронний ресурс] / Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». – Режим доступу: <http://www.nau.ua>

3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 р. №1105-ХІV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua>

4. Гігієнічні нормативи ГН 3.3.5-8-6.6.1-2002 «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2001 № 528 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду). – Режим доступу: <http://www.dnopr.kiev.ua>

5. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.230-2007 ССБТ «Системи управління охороною праці. Загальні вимоги» [Електронний ресурс] / Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ. – Режим доступу: <http://base.safework.ru/iloenc>

6. Міжнародний стандарт ISO 26000 : 2010 «Настанова по соціальній відповідальності». ISO 26000: 2010 (Draft) Guidance on Social Responsibility [Електронний ресурс] / Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ. – Режим доступу: <http://base.safework.ru/iloenc>

7. Міжнародний стандарт OHSAS 18001:2007 «Системи менеджменту охорони праці – Вимоги» Occupational health and safety management systems – Requirements [Електронний ресурс] / Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ. – Режим доступу : <http://base.safework.ru/iloenc>

8. Міжнародний стандарт SA 8000 : 2001 «Соціальна відповідальність». SAI SA8000 : 2001 Social Accountability International [Електронний ресурс] / Энциклопедия по охране и безопасности труда МОТ. – Режим доступу: <http://base.safework.ru/iloenc>

9. НПАОП 0.00-4.03-04 «Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 08.06.2004 р. № 151 [Електронний ресурс] / Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». – Режим доступу: <http://www.nau.ua>

10. НПАОП 0.00-4.09-07 «Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 55 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду). – Режим доступу: <http://www.dnopr.kiev.ua>

11. НПАОП 0.00-4.11-07 «Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 56 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду). – Режим доступу: <http://www.dnopr.kiev.ua>

12. НПАОП 0.00-6.13-05 «Порядок організації державного нагляду за охороною праці та гірничого нагляду в системі Держнаглядохоронпраці України». Наказ Держнаглядохоронпраці від 30.03.2004 р. № 92 [Текст] / Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду). – Режим доступу: <http://www.dnopr.kiev.ua>

13. Постанова КМУ «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» від 25.08.2004 р. № 1112 [Електронний ресурс] / Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». – Режим доступу: <http://www.nau.ua>

14. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008 р. [Електронний ресурс] / Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». – Режим доступу: <http://www.nau.ua>

Навчальне видання
Зборовська Ольга Михайлівна
Волошко Наталія Олексіївна
Климович Наталя Іванівна

ОХОРОНА ПРАЦІ (ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Навчальний посібник
Редактор О.О. Шевцова
Комп'ютерна верстка Г.М. Хомич

Підписано до друку 18.12.2013. Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 11,39.
Тираж 200 пр. Зам. № .

ПВНЗ «Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпропетровськ,
вул. Набережна В.І. Леніна, 18.
Тел. (056) 778-58-66, e-mail: rio@duer.edu
Свідоцтво ДК № 4611 від 05.09.2013 р.

Віддруковано у ТОВ «Роял Принт».
49052, м. Дніпропетровськ, вул. В. Ларіонова, 145.
Тел. (056) 794-61-05, 04
Свідоцтво ДК № 4121 від 27.07.2011 р.

Зборовська О.М.

3 41

Охорона праці (за видами економічної діяльності): навчальний посібник / О.М. Зборовська, Н.О. Волошко, Н.І. Климівич. — Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. — 196 с.

ISBN 978-966-434-286-2

Навчальний посібник «Охорона праці (за видами економічної діяльності)» містить лекційний матеріал, після кожної теми подано питання для самостійного опрацювання, тестові завдання, додатки, в яких наведено типові положення, нормативні документи та схеми з охорони праці, основні терміни і поняття, перелік рекомендованої літератури. Завдання мають використовуватися для самостійного вивчення дисципліни «Охорона праці (за видами економічної діяльності)», набуття практичних навичок прийняття науково обґрунтованих рішень у галузі охорони праці на підставі чинного законодавства.

УДК 331.45
ББК 65.247